

Dette værk er downloadet fra **Danskernes Historie Online**

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennytte forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Indbydelsesskrift
til
den offentlige Examens

Nibe Kathedralskole

i Juli 1851.

Kjøbenhavn.

Statens pædagogiske Studiesamling
København V.

Indbydelsesskrift

til

den offentlige Eramen

i

Nibe Kathedralskole

i Juli 1851.

af

C. H. A. Bendtsen.

Skelens Rektor.

Innehold.

1. Forholdet imellem den klassiske Oldtids og Christendommens Moral, oplyst ved en sammenlignende Udvilling af Læren om Kjærlighed til Hjælper (efter Schaubach).
 2. Skoleestretninger for Året 1850—51.
-

København.

Trykt hos J. C. Echardt.

Sædet forste Hefte af Ullmanns og Umbreits Tidskrift „Theologische Studien und Kritiken“ for dette Åar findes en Afhandling af Superintendent i Meiningen, Dr. Schaubach, med Titel „Das Verhältniß der Moral des classischen Alterthums zur christlichen, beleuchtet durch vergleichende Erörterung der Lehre von der Feindesliebe.“ Da jeg havde læst denne lille Afhandling, fik jeg Lyst til at omplante den paa dansk Grund, og da Æmnet er af Interesse for enhver lærde Skolemand, saa har jeg anset Skolens Program for et passende Sted dertil.

Jeg havde ønsket at eftersee alle Citatene i Afhandlingen, men dette har ikke været mig muligt, da ikke alle de citerede Værker haves i de henværende Bibliotheker, og jeg maa tilstaae, at jeg for sildig tog fat paa Oversættelsesarbejdet til at der funde blive Tid til at anmode en eller anden Ven i Hovedstaden om at komme mig til Hjælp i denne Hensættelse; de fleste ere dog blevne esterfede, og Ulagtsomhedsfæl, som høst og her være indlobne, har jeg rettet.

Maatte nu min Afhandlingen selv besfinde at være Opmerksomhed værd!

Nibe i Juni 1851.

C. H. A. Bendtsen.

Forholdet

imellem den klassiske Oldtids og Christendommens Moral,

oplyst

ved en sammenlignende Udvikling af Læren om
Kærlighed til Gjender.

At udvise det christelige Livs Ejendommelighed og den til Grund for samme liggende Verdensanskuelse i Modsetning til den klassiske Oldtids Væsen, at fremhæve saavel det Fælleds som det Afvigende og ved en saadan sammenlignende Betragtning at vinde det rigtige Standpunkt til en Burdering og Bedommelse af de hidhørende Forholde, er uden Tvivl en Opgabe, hvis Losning i meer end een Henseende fortjener Opmærksomhed. At der i den antike Verden fremtræder en særegen herlig Livsudvikling, er vel almindelig anerkjendt, og ligesaadigt kan Man betvivle sammes Indflydelse paa vor Tid, ja den danner i flere Henseender et Grundlag for den nuværende Dannelsse. Hvorvidt den gamle Verdens Anskuelse afviger fra vor, er tilstrækkelig eftervist paa andre Gebeter, f. Ex. Kunstens; derimod findes en sterkere Bakken i Meninger, ja tildels en heftig Modsetning ved Bedommelsen af det religiose og sædelige Liv.

Mange betragte nemlig Hedenstabet i Almindelighed og folkelig ogsaa Grækernes og Romernes Liv som absolut bort-

vendt fra Gud, og finder Intet deri uden Nat og Synd, hvoraaf da konsekvent flyder, at enhver Beskjæftigelse med sammes Litteratur kun kan indvirke skadeligt paa det christelige Liv¹⁾. Modsat denne Ansuelse er en anden, hvorefter det forædlede Hedenstab staer Christendommen saa uer, at Forskellen er at ansee som næsten forsvindende. De Bemærkninger, som i det følgende ere videre udforte, skulle være et Bidrag til nærmere at opklare og bestemme dette Forhold.

En saadan Undersøgelse af det christelige Livs Forhold til det Liv, som staer udenfor Christendommen, saavel med Hensyn til Ligheden som til Forskjelligheden, er ikke uden Betydning for Apologetikken. Paa dennes Gebet maa det Nye ved Christendommen eftervises, og har Man ikke ofte nok søgt at ned sætte dens Oprindelighed og Mageleshed ved forchristelige Paralleler²⁾? Er det, som her udgiver sig for nyt, vir-

1) Ullerede i den christelige Kirkes ældre Tider blev denne Ansuelse undertiden udtalt, endfjort det, som nedenfor videre skal udvifles, ingenlunde var den almindelige Menning. Ifsr. Meander's Kirchengeschichte, II. S. 1817. Hagenbach's theolog. Encyklop. S. 61. At der i nyere Tid er gjort lignende overspændte Uttringer, er bekjendt, hvorfor Regle ogsaa gif saavidt, at de vilde bandlyse Studiet af den klassiske Oldtid fra Skolerne, fordi det forte til Hedenstab. Imod denne Genvidhed er følgende Skrift af Siebelis rettet: Disputationes quinque, quibus periculum factum est ostendendi in veterum Graecorum Romanorumque doctrina plurima esse, quae cum christiana consentiant amicissime, neque humanitatis studia per suam naturam vero religionis cultui quidquam detrahere, sed ad eum alendum conservandumque plurimum conferre. Lips. 1837. Det ejendommelig Christelige i Modsetning til Hedenstabets Udtalelse fremhæver derimod Tholuck ueber das Wesen und den sittlichen Einfluss des Heidenthum's i Meander's Denkwürdigkeiten, Bd. 1. Ifsr. ogsaa Sidslevantes Kirchengeschichte, Bd. 1. Einleitung.

2) Ifsr. herover Dorner's Entwicklungsgeschichte der Lehre von der Person Christi, S. 3.

felig nyt, eller har det allerede forhen været tilstede? Er det maaske kun Fortættelse, videre Udførelse eller staer det i en absolut Modsetning imod den foregaaende Livsudvikling?

Dog ikke blot den apologetiske Interesse fordrer en videnstabelig Udvikling af det angivne Forhold, ogsaa for Morals Behandling er Spørgsmålets Besvarelse ikke uvigtig: hvad har den christelige Moral fund for den rene, sig selv overladte Formufts Moral, for den filosofiske Moral? De ældre Supernaturalister gik, som bekjendt, ud fra den Grundsetning, at den christelige Sædelære, som aabenbaret, indeholder Mere end den filosofiske, at den stadfæster, udfylder, berigter den naturlige Erfjendelse³⁾). Øfste sogte Man apologetisk at bevise Christendommens Fortrin ved det Fortræffelige i deus Sædelære og fremhævede i denne Henseende enkelte Lærdomme, hvilke Man betegnede som ejendommelige⁴⁾). Det optraadte dog ogsaa mange Modstandere. „Indlader Man sig nemlig,” siger Neinhard⁵⁾, „paa at angive bestemtere de Pligter, som flettes den gamle Sædelære og som skulle være fuldstændiggjorte ved den christelige, saa vide altid de, hvem det er om at gjøre at forståle Jesu Morals Fortrin, at angive nogle Udsagn af hedenst Sædelære, der allerede have sagt noget Lignende, og gjøre derved Christendommens Stifter den Øre stridig at have paa en fuldstændigere og rigtigere Maade betegnet de menneskelige Pligters Omfang.“ Derfor blev senere, selv paa det supernaturalistiske Standpunkt, opstillet den Menighed, at begge, den filosofiske og den christelige Moral, heelt igjennem stemme overens med hinanden, og, forresten identiske, kun med Hensyn

3) Saaledes Baumgarten, theolog. Moral, S. 18.

4) Litteraturen herover s. i Stäudlin's N. Lehrbuch d. Mor. f. Th. S. 64.

5) Fortaleu til 1ste Udg. af hans „System der christl. Moral,” S. 47.

til Kilderne ere at anse som forskellige⁶⁾). Men gaaer Man saaledes ikke ind paa Forskjellighederne, saa er en Sammenblanding af forskelligartede Elementer mundgaaelig, og dette ytter da en stadelig Indflydelse paa disse Discipliners Behandlingsmaade. Kan end den sædelige Sandhed kun være een, og maa end den filosofiske Ethik, efter Ideen, falde sammen med den theologiske, maa end begges Kongruents estervises, saa ere dog Forskjellighederne derved ikke at oversee, hvilke ikke kunne udvistes, men som Momenter maa sammenfattes i en højere Enhed. Af Misjendelsen af disse Forhold frengik den i lang Tid sædvanlige fejlagtige Behandlingsmaade af den theologiske Moral, efter hvilken denne, uden Hensyn til det christelige Livs ejendommelige Skikkelse og de til Grund for samme ligende Principer, meer eller mindre, efter Form og Indhold, gik over i den viðnok heller ikke rene filosofiske Moral, hvorved Man opstillede Bibelsprog, opfattede paa en ganske ydre Maade, som Vilag, ligesom ogsaa Udsagn af klassiske Forfattere⁷⁾). Maa den theologiske Moral nærmest stille sig den Ægave at blive sig det christelige Livs Ejendommelighed bevidst i positiv Bestemthed, saa er det indlysende, hvor nødvendig hertil er en Sammenligning med den rene filosofiske Moral, fordi det derved nærmest bliver klart, hvorved den Christnes Liv udmarkes sig fremfor det sig selv overladte

6) Se Planck's theolog. Encyklop. S. 230.

7) Ivst. em denne Øjenstand Better über das Verhältniß der philosophischen u. christl. Sittenlehre. Berlin 1830. Lücke de regundis sinibus theologicae de moribus doctrinae ac philosophiae. Gotting. 1839. Saaledes erklærer ogsaa Rothe i sin Ethik Moralens Behandlingsmaade efter sædvanligt Tilsnit for en uklar Blanding af bibelsk Lære og filosofisk Ethik, og det for det Meste en af de forskelligste filosofiske Systemer sammensamlet Ethik. Navnlig trænger han ogsaa paa, at føge det opfillende christelige Element.

Menneskes Liv. Men herved fremtræder nu den ejendommelige Vanfælighed, at der i vore Dage ikke kan være Tale om reen filosofisk Moral. Vor hele Tænkemaade er fremgaat af Christendommen og betinget af den, vor Tid har modtaget sit Preæg af den, vi kunne ikke unddrage os dens Indsydelse, dens Magt, vi kunne ikke som ved en chemisk Analyse adskille de forskellige Elementer i vor Tænkning, og endog, naar vi troe at forstætte ganske selvstændigt, staae vi i vor Tid og folgelig paa en christelig Grund⁸⁾. Lettere lader sig det Ejendommelige ved det christelige Liv udvikle i Modsatning til den forchristelige Verden, navnlig den klassiske Oldtid. Her finde vi en Livsudvikling med rig aandelig og filosofisk Dannelse uden Tilføjelse af et Element, som er medvirkende i vort Liv og meddeler dette en seregen Harve. De, som ved allerede opnaaet selvstændig Dannelse med levende Overbeviizung traadte over til Christendommen, erfarede Evangeliets naturomstabende Kraft stærkere i sig. Inv. herom Meanders K.-Gesch. I, 409 ff. og Cyprians Exempel, som anføres sammesteds. Men Undersøgelser af den Art maatte ogsaa bidrage til den rigtige Vurdering af den klassiske Oldtid; Man maa være sig bevidst, hvad det er og hvad det ikke er, hvorved Man bevarer for Overvurdering eller Forkastelse. Maar ved Fortolkningen af klassiske Digtere Hentydninger paa Forstjelen imellem antik og moderne Poesi høre til de væsentligste Fordringer til en i Sandhed dannende Underviisning, saa turde

8) „Den filosofiske Moral hører i den christelige Verden det christelige Princip, om ogsaa ubevist, i sig.“ Lücke i gött. Gelehr.-Anz. 1830. S. 1091. Saaledes bemærker Pareit (i Bauer's og Zellers theol. Jahrb. 1847. S. 445), „den reen videnskabelige Sædelore, som har udviklet sig indenfor Christendommen, er langt christeligere, end den i Regelen ved og vil have Det for“.

Udviklingen af det Gjendommelige ved den helleniske καλοκά-
γείῳ og dens Forhold til den Christnes fødelige Liv, ὥ τὸ
πολίτευμα εἰς οἰγαροῖς ἀπάχει, ligesaalidet være at for-
somme. Idet Man trenger dybere ind i den klassiske Oldtids
Land, bliver Man tillige ogsaa sat i stand til bedre at forstaae
og at vurdere Nutidens paa Christendommen hvilende Udvil-
ling, og til nojere at opfatte begges gjenfødige Forhold⁹⁾.

Et Bidrag til nærmere Bestemmelse af dette Forhold
imellem Christendommens og den klassiske Oldtids Moral skulde
den i det Følgende indeholdte Udvikling af Læren om Kjær-
lighed til Fjender være. I den Overbevisning, at en
Oplysning af denne Gjenstand fra forskellige Sider hensigts-
mæssigst iværksættes ved Monografier, vælge vi denne Lære,
fordi den, paa den ene Side, saa ofte børres i Livet, og, paa
den anden Side, fordi Modsætningerne her fremtræde meget
tydeligt. Og hvor ofte har Man ogsaa i samme seet et af de
største ejendommelige Fortrin ved Christendommen¹⁰⁾? Hvor
ofte har Man derimod opstillet den Paastand, at denne Lære
ingenlunde er ny, men at den ogsaa allerede forekommer hos
de Gamle, og at hvad der af denne Art forekommer hos dem,

⁹⁾ Se Lücke i „Grinnerungen an Otf. Müller“, S. 25, som
viser, at den klassiske og den christelige Verden kun kunne er-
kjendes ved hinanden, hver i sit sande Væsen og Værd, at, med
fuld Forståelse af og Agtelse for den klassiske Oldtid af denne
Modsætning den nye christelige Verden begribes i sin Gjendomme-
lighed, at kun fra den christelige Verdensbetragtnings Høje den
klassiske Verden oplades for Filologen i dens Sandhed og
og Ejjenhed.

¹⁰⁾ S. Less, Beweis der Wahrheit der christlichen Religion. S: 612.
Garve z. Clic. v. d. Ps. Th. 1. S. 234: „det er en almindelig
Menig, at den Pligt at elste sine Fjender ikke har været ladt i
den gamle Moral“.

maa stilles ved Siden af Fordringerne til det christelige Liv¹¹).

Den sidstnævnte Afskuelse vilde vist ikke ubetinget være blevet gjort gjældende, naar Man altid var staaet ind paa den rette Vej ved Behandlingen af denne Gjenstand. Men Man har ofte ved Sammenligningen af forskellige filosofiske Systemers Læresetninger, ligeledes ved Sammenligning af christelige Lærdommme med Uttringer af de Gamle eller med de Lærebestemmelser, som forefandtes hos dem, ladet det Standpunkt, hvorpaa de ere fremspirede, være upaaagtet. Man gif ikke til Sagens Grund, men blev staaende ved en ydre Opfattelse. Saaledes stillede Man Udsagn ved Siden af hinanden, der synes lige ved en overfladisk Betragtning og dog ere himmelvidt forskellige. Ingen Læresetning maa rives ud af den Sammenhaeng, hvori den har fundet sin Plads og hvoraf den kun kan finde sin Forklaring: enhver Lærdom kan kun besribes som Led af en Organismus, og ved enkelte Uttringer maaltid Folkets eller Sidens Gemytsretning og Afskuelsemaade noje opfattes¹²).

Fovrigt er denne Gjenstand allerede ofte blevet behandlet før. Herhen høre følgende Afhandlinger: Quid de officiis et

11) Reinhard's Syst. d. christl. Moral. Bd. 3. S. 257, som derved beraaber sig paa Grot. de verit. rel. christ. 4. § 12. not. 3.

12) Schleiermacher, d. christl. Glaube. Ausg. 1. S. 22—23: „De enkelte Troesmaader betragtes endnu i alle derover anstilte Undersogelser altfor meget som i mangen Henseende kun tilfældig opstaaede Samlinger af Skifte og Meninger, til at Man skulde have opdaget enhvers ejendommelige Præg. Man behøver kun, for at overbevise sig herom, at betragte, hvor hyppigen i christelige Troeslærer uchristelige Uttringer som Oplysninger stilles ved Siden af christelige, uden at Man lagde an paa at adskille det væsentlig Forskjellige fra det tilsyneladende Lige.“ Saaledes

amore erga inimicos Graecis et Romanis placuerit, disquiritur
commentatione, quam praeside Fr. A. Wolf — publice de-
fendet I. C. Chr. Fischer. Hal. 1789. Neeb de dilectione
inimicorum tentamen histor.-mor. Mognat. 1791. L. Th.
Hüpeden, commentatio, qua comparatur doctrina de amore
inimicorum christiana cum ea, quae tum in nonnullis veteris
testamenti locis, tum in libris philosophorum Graecorum et
Romanorum traditur. Gotting. 1817.

I.

Læren om Kjærlighed til Fjender (Fjendekjærlighed) fore-
drages i d. N. X. ikke blot lejlighedsvis, den forekommer ikke
blot tilfældigen som en med de øvrige Lærdomme ikke sammen-
hængende Sætning, men det viser sig snart, at den staar i
den inderligste Forbindelse med Jesu Lære i dens Heelhed.
Den omtales meget hyppigt og forekommer hos de forskellige
Forfattere, hvorfaf det tydeligt fremgaaer, at den hviler paa
Christendommens Hovedsandheder og Grundtanker. Men denne
Sammenhæng med Christendommens Grundideer lader sig ogsaa
eftervise, og denne Læres ejendommelige Retning bestemmes udtrykkelig herved.

Kjærligheden til Fjender fremgaaer af den almindelige
christelige Broderkjærlighed, men denne grunder sig
igjen paa, at Man er greben af den guddommelige Kjærlighed,
som den er aabenbaret ved Christus. Christus er vor Troes

badler ogsaa Baur (d. christl. Lehre v. d. Versöhnung; Vert. S. 5.) ved Behandlingen af Dogmehistorien den Fremgangsmaade
„at seje Fafta til Fafta uden at trænge ind i det Efetes indre
Sammenhæng.“ Iffr. Baumgarten-Crusius, bibl. Theol. S. 179.

Middelpunkt; men ogsaa det Gjendommelige ved den christelige Sædelære bestaaer i, at Alt hensøres paa ham. Det er ikke blot hans Eremyel, som her kommer i Betragtning, men hans hele Fremtræden, hans oposfrende Kjærligheds Gjerning, hans Fortjeneste, som griber os. Christendommen er, efter sit Væsen, ikke et nyt System af Lærenesninger men en ny Skabelse (Joh. 3, 3. 2 Kor. 5, 17), et nyt Liv, et Guds Rige, en Foranstaltung til Frelse. Christus er ingenlunde blot Lærer, men Begrunder af dette nye Liv, og bevirkede dette ved sit hele Liv. Hans Lære hører til hans Liv, den er en Lære om den Livsudvikling, som knytter sig til hans Virken og udgaaer deraf; han havde ikke uden sin Lære funnet være Frelser, men han frelste ej ved sin Lære, men ved sin Kjærlighedsgjerning¹³⁾.

Den guddommelige Kjærlighed fremstilles os i d. N. T. i sin Fuldendelse ved Jesu Christi Sendelse og Opoffrelse. Gud er Kjærligheden; Kjærlighed er det især, fra hans Side, at han med Forbarmelse tager sig af den hjælpelese Synder. Joh. 3, 16. οὐτω γὰρ ἡγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὅτε τὸν νιὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ᾽ ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον. 3vfr. 1 Joh. 4, 9. ἐν τούτῳ ἐφανερώθη ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἐν ἡμῖν, ὅτι τὸν νιὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἀπέσταλκεν ὁ Θεὸς εἰς

13) „Christendommen er efter sit Væsen et nyt Liv, som begynder med Troen paa Guds tilgivende Maade i Christo“. Müller, v. d. Sunde, S. 332. „Christendommen er ikke blot Lære, men den beroer paa en levende Kjældsgjerning, der anerkjendes af Alle, som kalde sig Christne, paa den ved Christus siste Forlæsning, endsfjent Begrebet Forlæsning igjen opfattes snart videre, snart engere“. Stirn, Apolog. d. Christenth. S. 82. Dørner, Entwicklungsgesch. d. Lehre v. d. Person Chr. S. 3. Ullmann i Theol. Stud. u. Krit. 1845. S. 55 ff.

τὸν κόσμον, ἵνα ζήσωμεν δι' αὐτοῦ. Rom. 8, 32. ὅσγε τοῦ Ιδίου νίοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ᾽ πέρι ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν, πῶς οὐχὶ καὶ σὺν αὐτῷ τὰ πάντα ἡμῖν χαρίσεται; Uførtjent modtage vi Frelsen af Kjærlighedens Gud¹⁴⁾. 1 Joh. 4, 10. ἐν τούτῳ ἔστιν ἡ ἀγάπη, οὐχ ὅτι ἡμεῖς ἡγαπήσαμεν τὸν Θεόν, ἀλλ᾽ ὅτι αὐτὸς ἡγάπησεν ἡμᾶς καὶ ἀπέστειλε τὸν γίνοντα αὐτοῦ ἰλασμὸν περὶ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν. Rom. 5, 8. συνίστησι δὲ τὴν ἑυτοῦ ἀγάπην εἰς ἡμᾶς ὁ Θεός, ὅτι ἔτι ἀμαρτωλῶν ὄντων ἡμῶν Χριστὸς ἐπέρι ἡμῶν ἀπέθανε¹⁵⁾. Det er en fri Forbarmelse, hvormed Gud kommer os imede, Rom. 11, 35. ἢ τίς προέδωκεν αὐτῷ καὶ ἀνταποδοθήσεται αὐτῷ; Han uddeler sine Velgjerninger og sjænker os sin Velsignelses Hylde, endeligt vi ikke fortjene det, Matth. 5, 45. ὅτι τὸν ἡλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πορησίς καὶ ὑγαθοῖς καὶ βρέχει ἐπὶ δικαιῶνς καὶ ἀδίκους. Dette gjælder især om den Maadegave, som Christendommen er, Eph. 2, 8. 9. τῇ γὰρ χάριτί ἔστε σεσωσμένοι διὰ τῆς πίστεως, καὶ τοῦτο οὐκ ἐξ ἡμῶν· Θεοῦ τὸ δῶρον· οὐκ ἐξ ἔργων, ἵνα μή τις καυχήσηται; Joh. Rom. 3, 24. δικαιούμενοι δωρεὰν τῇ αὐτοῦ χάριτι.

Fra Jesu Side er det Kjærlighed til Faderen, hvorved han bevæges til at underkaste sig den lidelsesfulde Opoffrelse, Joh. 14, 31. ἀλλ᾽ ἵνα γρῆ ὁ κύριος, ὅτι ἀγαπῶ τὸν πατέρα, καὶ καθὼς ἐντείλατό μοι ὁ πατήρ, οὕτω ποιῶ ἐγέρεσθε, ἀγωμεν ἐντεῖθεν, og tillige Kjærlighed til Broderen, Joh.

¹⁴⁾ Müller, ven d. Sunde, §. 330, at Frelsen i Forlesningen ved Christus overalt i N. T. fremstilles som en Wirkung og Bevivning af den guddommelige Maade, som en saadan, som Mennesket aldeles ikke har at fordré, men som vederfares ham ufortjent

¹⁵⁾ I hvilken Betrædning Jesus er død for os, kan her forblive aldeles uforklaret, idet det er ligemeget, fra hvilken dogmatisk Theori over Karen om Forlæsningen der gaaes ud.

15, 12. 13. αὗτη ἐστὶν ἡ ἐντολὴ ἡ ἔμη, οὐα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἡγάπησα ἔμας. Μείζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, οὐα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῆ ἵππερ τῶν φίλων. 1 Ιoh. 3, 16. ἐν τούτῳ ἐγνώκαμεν τὴν ἀγάπην, ὅτι ἐκεῖνος ἵππερ ἡμῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔθηκε.

Hvo der nu troende annammer den guddommelige Kjærlighed i Jesu Jesu af egen Uværdighed, han maa være opmuntret til inderlig Gjenkjærlighed, til virksom Lydighed, til Broderkjærlighed¹⁶⁾. Forsaavdet er Kjærligheden Frugt af Troen og den refererer sig til Frelseren. 1 Ιoh. 4, 19—21. ἡμεῖς ἀγαπῶμεν αὐτόν, ὅτι αὐτὸς πρῶτος ἡγάπησεν ἡμᾶς. Εάν τις εἰπῇ ὅτι ἀγαπῶ τὸν Θεόν, καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μισῇ, ψεύστης ἐστίν· ὁ γὰρ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ὁν ἔιδοκε, τὸν Θεόν, ὁν οὐχ ἔιδοκε, πᾶς δύναται ἀγαπᾶν; καὶ ταύτην τὴν ἐντολὴν ἔχομεν ἀπ' αὐτοῦ, οὐα ὁ ἀγαπῶν τὸν Θεόν ἀγαπᾷ καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ. Gaaer Man ud fra disse Grundsætninger, saa viser det sig, hvorledes i Christendommen Kjærlighed til Gud og Brodrene er det første og fornemste Bud i Loven¹⁷⁾; hvad der i Mosaismen er udvortes Bud, fremtræder her som Mandens friere Frembringelse¹⁸⁾. Matth. 22, 37—39. Mark. 12, 29—31. Luk. 10, 27. Derfor fremhæver Jesus dette saa eftertrykkeligt endnu ved Enden af sit Liv, Ιoh. 13, 34, 35. ἐντολὴν καιρὴν δίδωμι ὑμῖν, οὐα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἡγάπησα ἔμας, οὐα καὶ ὑμεῖς

16) Neander, Gesch. d. Pfl. u. Leit. d. christl. Kirche durch d. Apostel, S. 584: „Af denne Guds Kjærligheds Hornemmelse opstammes da stedse mere de Troendes barnlige Kjærlighed til ham, og denne Kjærlighed virker nu rastles frem til Hornhelsen af det hele Liv efter Christi Billde.“

17) De Wette, Lehrb. d. christl. Sittenl. S. 44: Sammes (Guds Riges) Lov er Guds Billie eller Kjærligheden aabenbaret ved Christus eller personificeret i ham.

18) 2 Kor. 5, 14: ἡ γὰρ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ συνέχει ἡμᾶς.

ἀγαπᾶτε ἀλλήλους. ἐν τούτῳ γνῶσοται πάντες, ὅτι ἔμοὶ μαθητεῖς ἔστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις.

Fra den almindelige Menneskelærighed, som er en uestrigelig Christenpligt, er heller ikke Fjenden udelukk. Ved dette Udtryk forstaae vi her, i Ordets videre Betydning, saavel Fornærmeren som ogsaa den egentlige Fjende, der, opfyldt med Hat, vedvarende seger at skade os. Hans Forseelse giver ikke os Berettigelse til Synd imod ham, og dersom overhovedet lidenskabelig Opbrusning strider mod den Christnes milde, kærighedsfulde Sind, som snart udførligen skal fremstilles, saa maa den heller ikke finde Sted, naar den vilde have en udvortes Foransledning og deri føge en Undskyldning. Rom. 12, 21. μὴ νικῶ ὑπὸ τοῦ κυροῦ, ἀλλὰ νίκα ἐν τῷ ἀγαθῷ τῷ κυρῷ. Ogsaa Fjenden er Menneske, delagtig i de samme Fortrin og Maadesbevisninger, og Guds Faderkærighed forbærner sig over Alle, omendhjemt de ikke fortjene det. Matth. 5, 45. τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀρατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ βρέχει ἐπὶ δικαιοὺς καὶ ἀδίκοντ. At udvortes Forhold ikke gjøre nogen Forskjel paa den Kærighed til Næsten, som bor udvijes, ligger i Lignelsen om den barmhjertige Samaritan, Luk. 10, 25. ff. ἐσμὲν ἀλλήλων μέλη, Eph. 5, 25.

Vi komme herved igjen tilbage til Christendommens allede ovenfor omtalte Grundsetninger. Gud har forbarmet sig over os, hvorfor skulle vi ikke forbarme os, ikke gjøre ligedan, ikke overse den lidte Uret? Vi ere Syndere og det tilgives os; Golelsen af vor Syndighed, af vor Modstræben imod Gud, Tanken, at vi kun bestaae ved Guds Maade, maa gjøre os ydmige og tilskynde os til at tilgive vor Fjende. Matth. 6, 12. Ἀφεις ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν. V. 14. 15. ἐὰν γὰρ ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπιώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ἡμῖν ὁ πατὴρ ἡμῶν ὁ οὐρανιος· ἐὰν δὲ μὴ ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις

τὰ παραπτώματα αὐτῶν, οὐδὲ ὁ πατήρ ἡμῶν ἀφῆσει τὰ παραπτώματα ἡμῶν. Σαμme Sandhed ligger i Signelses-
taleu hos Matth. 18, 23—30; jvfr. især B. 35. οὗτοι καὶ
ὁ πατήρ μου ὁ ἐπονράντος ποιήσει ὑμῖν, ἐὰν μὴ ἀφῆτε
ἔκαστος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἀπὸ τῶν καρδιῶν ὑμῶν τὰ πα-
ραπτώματα αὐτῶν. Mark. 11, 25. 26. καὶ ὅταν στήκητε
προσευχόμενοι, ἀφίετε, εἰ τι ἔχετε κατά τινας, ἵνα καὶ ὁ
πατήρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀφῇ ὑμῖν τὰ παραπτώ-
ματα ἡμῶν. Luk. 6, 38. τῷ γὰρ αὐτῷ μέτρῳ, ὃ μετρεῖτε,
ἀντιμετρήσεται ὑμῖν. Eph. 4, 32. γίνεσθε εἰς ἀλλήλους
χρηστοί, εὐσπλαγχνοί, χαριζόμενοι ἑαυτοῖς, καθὼς καὶ ὁ
Θεός ἐν Χριστῷ ἐχαρίσατο ὑμῖν. Col. 3, 13. ἀνεχόμενοι
ἀλλήλων καὶ χαριζόμενοι ἑαυτοῖς, ἐάν τις πρός τινα ἔχῃ
μομῃήν, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἐχαρίσατο ὑμῖν, οὗτοι καὶ
ὑμεῖς. Hvo der er greben af den dybe Gølelse af sin Skuld
og Uverdighed, han føler ogsaa Storheden af den guddommelige Kjærlighed i Forsoningen med Gud, og Troen, Gemyts-
stemningen, hvori Mennesket har grebet disse Forholde, virker
Igjenfødelsen, det nye Sind, Kjærligheden, Mildhed, Sagtmø-
dighed, Overbærenhed, Godmighed, med hvilken den Christne
maa bekæmpe hver egoistisk Retning. Eph. 2, 4. 5. ὁ δὲ
Θεός, πλούσιος ὦν ἐν ἐλεει, διὰ τὴν πολλὴν ἀγάπην αὐτοῦ,
ἵνα ἡγάπησεν ἡμᾶς, καὶ ὅτας ἡμᾶς νεκροὺς τοῖς παραπτώμασι,
συνεζωοποίησε τῷ Χριστῷ χάριτί ἐστε σεσωσμένοι. Jofr.
4, 23. ἀτακευοῦσθαι δὲ τῷ πνεύματι τοῦ νοὸς ὑμῶν. 4, 1—3.
ἀξίως περιπατῆσαι τῆς κλήσεως, ης ἐκλήθητε, μετὰ πάσης
ταπεινοφροσύνης καὶ προστήτηος, μετὰ μακροθυμίας, ἀνεχό-
μενοι ἀλλήλων ἐν ἀγάπῃ, σπονδάζοντες τηρεῖν τὴν ἐνότητα
τοῦ πνεύματος ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης.

Men det følger ikke blot af Christendommens Land i Al-
mindelighed og af dens uylig nærmere betragede Retning,
men det er ogsaa et udtrykkeligt, hyppigen gjentaget Bud.

Matth. 5, 44. ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ἀγαπᾶτε τοὺς ἔχθροὺς ὑμῶν. Β. 46. 47. ἐὰν γὰρ ἀγαπᾶτε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, τίνα μισθὸν ἔχετε; οὐχὶ καὶ οἱ τελῶναι τὸ αὐτὸ ποιοῦσι; καὶ ἐὰν ἀσπάσησθε τοὺς ἀδελφοὺς ὑμῶν μόνον, τί περισσὸν ποιεῖτε; οὐχὶ καὶ οἱ τελῶναι οὕτω ποιοῦσι; Λuk. 6, 32—35. καὶ εἰ ἀγαπᾶτε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, ποίᾳ ὑμῖν χάρις ἔστι; καὶ γὰρ οἱ ἀμαρτωλοὶ τοὺς ἀγαπῶντας αὐτὸν ἀγαπῶσι. Καὶ ἐὰν ἀγαθοποιῆτε τοὺς ἀγαθοποιοῦντας ὑμᾶς, ποίᾳ ὑμῖν χάρις ἔστι; καὶ γὰρ οἱ ἀμαρτωλοὶ ἀμαρτωλοῖς διαιτοῦσιν, ἵνα ἀπολύψωσι τὰ ἰσα. Πλὴν ἀγαπᾶτε τοὺς ἔχθροὺς ὑμῶν, καὶ ἀγαθοποιεῖτε καὶ διαιτεῖτε μηδὲν ἐπιζητεῖτε. Grindringen om den guddommelige Forbarmelse, hvortil vi trænge, ligger ogsaa i Luk. 6, 38. τῷ γὰρ αὐτῷ μέτρῳ, ὃ μετρεῖτε, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν.

Dette lærer Jesu Grempel, Luk. 23, 34. πάτερ, ὅφες αὐτοῖς οὐ γὰρ οἴδασι, τί ποιοῦσι. 1 Petr. 2, 23. ὃς λοιδορούμενος οὐκ ἀντελοιδόρει, πάσχων οὐκ ἡπείλει, παρεδίδον δὲ τῷ κρίνοντι δικαιίως. I samme Land talte Stefanus, da han blev stenet, Chr. Gj. 7, 60. κύριε, μὴ στήσῃς αὐτοῖς τὴν ἀμαρτίαν ταύτην. Paulus siger i Forfølgelserne, 1 Kor. 4, 12. λοιδορούμενοι εὐλογοῦμεν, διωκόμενοι ἀνεχόμεθα, βλασφημούμενοι παρακαλοῦμεν.

Vi komme nu til en nærmere Udvikling af den christelige Fjendefjærigheds Pligter. Uforenelig med den Christnes uhylig skildrede Gemytsretning, som beroer paa Troen paa den guddommelige Forbarmelse, er Havn og Hengjerrighed. Vi maae begynde med den sidste, da Christendommen forædler det sædelige Livs Mod. Herhen here de Steder, paa hvilke H adet, denne Kjærigheden modstaende Gemytsretning, betegnes som uchristelig. 1 Joh. 2, 9. ὁ λέγων ἐν τῷ φωτὶ

εἰναι καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μισῶν ἐν τῇ σκοτίᾳ ἔστιν ἔως
ἄρτι. Β. 11. ὁ δὲ μισῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἐν τῇ σκοτίᾳ
ἔστι καὶ ἐν τῇ σκοτίᾳ περιπατεῖ καὶ οὐκ οἴδε, πουν ὑπάγει. Ωα i
Christendommen Villien gjælder for Gjerningen, det onde Sindelag
er ligesaa strafværdigt som den til Virkelighed blevne Handling,
saa stilles Had lige med Mord; s. 1 Joh. 3, 15—17. πᾶς ὁ μισῶν
τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἀνθρωποκτόνος ἔστι, καὶ οἴδατε, ὅτι
πᾶς ἀνθρωποκτόνος οὐκ ἔχει ζωὴν αἰώνιον ἐν αὐτῷ μένου-
σαν, hvilket ganske svare til Christi Uttringer hos Matth. 5,
21—22: ἡκούσατε, ὅτι ἐξόρθη τοῖς ἀρχαῖοις οὐ φονεύσεις
— ὃς δὲ ἀν φονεύσῃ, ἔροχος ἔσται τῇ κρίσει. Ἐγὼ δὲ λέγω
ὑμῖν, ὅτι πᾶς ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῇ ἔροχος
ἔσται τῇ κρίσει. ὃς δὲ ἀν εἰπη τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ψυχή,
ἔροχος ἔσται τῷ συνεδρίῳ ὃς δὲ ἀν εἰπη μωρό, ἔροχος
ἔσται εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός. Ejendelig Had er usforen-
lig med Kjærlighed til Gud, 1 Joh. 4, 20. Εάν τις εἰπη· ὅτι
ἀγαπᾷ τὸν Θεόν, καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μισῇ, ψεύστης
ἔστι. Had imod Mennesker hører til det hedeniske Væsen, Tit.
3, 2. 3. μηδένα βλασφημεῖν, ἀμάχονς εἰναι, ἐπιεικεῖς, πᾶσαν
ἐνδεικνυμένονς προβότητα πρὸς πάντας ἀνθρώπους. ήμεν
γάρ ποτε καὶ ἡμεῖς ἀνόητοι, ἀπειθεῖς, πλανώμενοι, δον-
λεύοντες ἐπιθυμίαις καὶ ἡδοναῖς ποικίλαις, ἐν κακίᾳ καὶ
φθόνῳ διάγοντες, στυγητοί, μισοῦντες ἀλλήλους.

Herhen hører ligeledes Læren om Brede fra det christe-
lige Standpunkt. Forstaar Man derved Villien, d. e. alvor-
lig Misbilligelse af Uret, saa er der Intet derimod at erindre.
Derhen here Jesu alvorlige Uttringer om Farissæernes Hylkeli.
Men dadelværdig vilde den kjædelige Adartelse være, den Adar-
telse, som findes hos en ἀνθρωπός ψυχικός, saaledes f. Ex.
som Jesus misbilligende udtalte sig om Johannes og Jakob,
da de vilde lade Ild falde ned fra Himmelten over fjendtligsin-
dede Samaritaner, Luk. 9, 54—56. For den Christne

sommer sig besindig Selvbeherfelse, ikke Handlen i lidenskabelig Hede, hvorved Overileller hidføres, der ere uforenelige med det christelige Kald, Jak. 1, 19. 20. ἔστω πᾶς ἄνθρωπος — βραδὺς εἰς δογῆν δογὴ γὰρ ἀνδρὸς δικαιοσύνην θεοῦ οὐ κατεργάζεται. Eph. 4, 26. δογίζεσθε καὶ μὴ ἀμαρτάνετε. Ligesom den opbrusende, heftige Felelse maa bekæmpes, saaledes er det endnu langt forkasteligere, naar en blivende Tilstand fremgaaer deraf, naar Lidenstaben bliver sterkere, naar den medfører Nag og Forbittrelse, der hemmer enhver bedre Kørelse og ofte er identisk med Henvigerrighed, Eph. 4, 31. πᾶσα πνεύμα καὶ θυμός καὶ δογὴ καὶ κραυγὴ καὶ βλασφημία ἀρθήτω ἀφ' ὑμῶν, σὺν πάσῃ κακίᾳ. Eph. 4, 26. ὁ ἥλιος μὴ ἐπιδύνετω ἐπὶ τῷ παροργισμῷ ὑμῶν. Besindig Selvbeherfelse sommer sig for den Christne.

Er nu, saaledes som det fremgaaer af det Sagte, et lidenskabelig oprørt, fjendtligt Sind, Henvigerrighed, Nag uforenelig med Christendommens Fordringer, saa forstaaer det sig af sig selv, at ogsaa Havn som Gjerning er utiladelig. Rom. 12, 17. μηδενὶ κακὸν ἀρτὶ κακοῦ ἀποδιδόντες. V. 19. μὴ ἔυντονς ἐκδικοῦντες. 1 Thess. 5, 15. δρᾶτε, μή τις κακὸν ἀρτὶ κακοῦ ἀποδῷ, ἀλλὰ πάντοτε τὸ ἀγαθὸν διάκετε καὶ εἰς ἀλλήλους καὶ εἰς πάντας. 1 Petr. 3, 9. μὴ ἀποδίδοντες κακόν τινι ἀρτὶ κακοῦ η̄ λοιδορεῖν ἀρτὶ λοιδορίας.

Dette var den negative Side; men ogsaa den christelige Fjendekjærligheds positive Indhold maa udvikles. Vi gaae ligeledes her ud fra Sindelaget, og derved viser sig da som første Fordring Willighed til at tilgiv e, forsønligt Sind, kjærlig Imødekommen, hvorved der ikke mere tænkes paa den lidte Uret, men hvor det rene, paa Kjærlighed beroende Forhold imellem Menneske og Menneske finder Sted. Saaledes optager Faderen den angergivne Son efter Lignelses-talen, Luk. 15, 11. Ifst. de ovenanførte Steder Eph. 4, 32.

Kol. 3, 13. Det er desuden christelig Pligt at leve i Fred, saavidt muligt, Rom. 12, 18. εἰ δυνατόν, τὸ δὲ ἔχει ὑμῶν, μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύοντες. Dersor skal Man være forsønlig, byde Haanden, for at frembringe det bedre, tidlige Forhold, Matth. 5, 23. 24. οὐν σὺν προσφέροις τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον κἀκεῖ μνησθῆς, ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τὶ κατὰ σοῦ, ἄφες ἐκεῖ τὸ δῶρόν σου ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ὑπαγε, πρῶτον διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου καὶ τότε ἐλθὼν πρόσφερε τὸ δῶρόν σου. Matth. 6, 12. ἄφες ἡμῖν τὰ διτελήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς διτελέταις ἡμῶν. Matth. 18, 21. τότε προσελθὼν αὐτῷ ὁ Πέτρος εἶπε· κύριε, ποσάκις ὑμαρτήσει εἰς ἐμὲ ὁ ἀδελφός μου καὶ ἀφήσω αὐτῷ; Ἐως ἐπτάκις; λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· οὐ λέγω σοι, Ἐως ἐπτάκις, ἀλλ’ εἰς ἐβδομηκοντάκις ἐπτά.

Tilgive vi af Hjertet, saa maa ogsaa det inderlige Ønske opfylde os, at det maa gaae vor Modstander vel, Matth. 5, 41. εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ἡμᾶς. 1 Petr. 3, 9. μὴ ἀποδιδόντες κακὸν ἀντὶ κακοῦ ἢ λοιδορίαν ἀντὶ λοιδορίας, τούρωντίον δὲ εὐλογοῦντες. Dersor den Christnes Bon for sine Fjender, Matth. p. a. St. προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς καὶ διωκόντων ὑμᾶς. Herhen hører Jesu og Stefani Exempel.

Men som nu Troen uden Gjerninger er død (Jak. 2, 14—20.), og Kjærligheden ikke skal bestaae i Ord, men i Gjerning og i Sandhed (1 Joh. 3, 18), saa maa ogsaa den Christnes Fjendekjærlighed udtales sig i Gjerning, d. e., heller ikke Fjenden er udelukket fra at modtage Beviser paa de Pligter, som vi skylder Næsten; thi tomme Ord kunne ikke paa Christendommens Gebet erkjendes for gyldige, da den forlanger en opossende Kjærlighed, som vi see af Frelserens Exempel. Men Gjerningen beslaes udtrykkelig, Matth. 5, 44. καλῶς

ποιεῖτε τὸν μισθωτας ἴμας. Rom. 12, 20. Εἰν τὸν πειρῶν
δὲ ἡθός σου, ψύχει τὸν πειρῶν εἰναι διψῆ, πότιζε τὸν πειρῶν
τοῦτο γὰρ ποιῶν ἀνθρακας πυρὸς σωρεύσεις ἐπὶ τὴν κεφαλὴν
τοῦτον. Det allerede ovenfor anførte Eksempel af den
barmhjertige Samaritan hører ligeledes herhvid, idet virksom
Menneskekjærlighed uden Hensyn paa Modtagerens Forhold
derved gieres til Pligt.

Før skarpt at opfatte denne Christendommens Lære, er
det nødvendigt at berigte nogle Indvendinger, som undertiden
ere blevne gjorte imod den og som viistnok kunne stille den i et
falsf Lys.

Man kunde som Dadel opkaste den Bemærkning: Hvor
kan der være Tale om Kjærlighed, om Tilboselighed ligeover-
for Fjenden, Hornørmeren, da han jo støder os bort fra sig?
Er Fordringen ikke unatslig? Denne Indvending hæves,
naar Man overvejer, hvad der forstaaes ved Kjærlighed i
denne Betydning. Christendommen forlanger ikke en saadan
Sindsstemning, som uvilkaarlig hændrager os til Venner,
Slægtninge o. s. v. Naar den byder Fjendekjærlighed, saa
fordrer den af os den Kjærlighed, som vi skyldes ethvert Men-
neske uden Forskjel, idet alle ere den samme himmelske Faders
Born og trængende til lige Forbarmelse¹⁹⁾. Det velvillige
Sind, som i Enhver seer Mennesket, Broderen, der trænger
til vor Deeltagelse og Hjælp, maa heller ikke unddrages vor
Fjende. Det Sindelag, hvormed den Christne skal handle
imod ethvert Menneske, betegnes som Kjærlighed, som Broder-
kjærlighed, og det maa ikke lade sig trætte af menneskelig

19) S. Baumgarten-Crusius i hans Comment. zu Matth. 5, 43—48:
„Fjendekjærlighed indbegriber den uhindrede, uforstyrrede Velgjør-
enhed mod Idesindede, imod Fjender, og den aandelige sædelige
Deeltagelse for dem.“

Utafnemmelighed eller af menneskelig Fjendtlighed. 1 Kor. 13, 7. πάρτα στέψῃ (ἡ ἀγάπη), πάρτα πιστεύει, πάρτα ἐλπίζει, πάρτα ὑπομένει. Men ingenlunde forlanges af Mennesket Noget, som han ikke formaer.

Det forstacer sig fremdeles af sig selv paa Christendommens Gebet, at dette Sindelag maa være oprigtigt, negennytigt, reent og puurt. At bære en vis Højmodighed til Skue, at smigre sig med Bevidstheden om egen Højsched. strider mod alle christelige Grundsetninger. Den christelige Dyd er bramfri, og den venstre Haand maa ikke vide, hvad den høje gjør, Matth. 6, 1—4; ethvert Skin, enhver Tagen efter Bifald eller Gunst, Stræben efter at vække Opsigt, vilde være usorelig dermed. Den christelige Dyd er ydmug, den Tanke, at Man gjør noget Særdeles, naar Man tilgiver en Modstander, virksomt understøtter ham, naar han trænger til Hjælp, er det christelige Gemyt fremmed (Luk. 17, 7—10). Hylkelsk Skinhellighed, som er uden Sandhed, kan endnu mindre gjælde, hvorfor ogsaa Christus saa ofte dadler Fariseerne, og Kjærligheden skal være uden Skremt, Rom. 12, 9. ἡ ἀγάπη ἀνυπόχριτος. 1 Tim. 1, 5. τὸ δὲ τέλος τῆς παραγγελίας ἔστιν ἡγάπη ἐκ καθαρᾶς καρδίας καὶ συρεδήσεως ἀγαθῆς καὶ πίστεως ἀνυποχριτού; jvst. Matth. 18, 35. Den maa være ligesaa hjertelig, som den, hvor det kun er muligt, maa udtale sig i Gjerning, 1 Joh. 3, 18. Jaf. 2, 17.

Men den christelige Fjendkjærlighed er aldeles ikke nogen Svaghed. Hvo, der af Frygt for videre Fjendtligheder trækker sig tilbage for Modstanderen, har ikke tilgivet af Hjerte; Fejghed og Slaphed kan ligesaa lidt gjælde; Christendommen forlanger af os, at vi vissigen underkaste os enhver Fare for det Godes Skyld, ligesom Christus selv ikke skyede Doden. Men den Christne maa fremfor Alt overvinde Fjenden i sit eget Hjerte; her kan og skal han bevise sin Styrke uden stolt

at rose sig deraf. Troer Man, at den christelige Fjendekjærlighed er Frygtsomhed, som skyer Kampen og elsker magelig No meer end Alt, eller en Svaghed, som ikke veed at opmande sig, saa har Man ikke begrebet den. Den er ingen flygtig opbrusende Følelse, ikke bledagtig Sentimentalitet, men den kan kun finde Sted ved fast, af Troen fremgaende Selvbeherskelse. En Kjærlighed til Fred, som tilkjører sig Freden for ethvert Offer, er ikke christelig.

Endnu er at tilfoje en Bemærkning om Steder som Matth. 5, 39—42. ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μὴ ἀντιστῆται τῷ πονηρῷ ἀλλ’ ὅστις σε ἁυπίσει ἐπὶ τὴν δεξιάν σου σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην. καὶ τῷ θέλοντι σοι κριθῆναι καὶ τὸν χιτῶνά σου λυθεῖν, ἔφες αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον. καὶ ὅστις σε ἀγγυρεύσει μίλιον ἔν, ἵπαγε μετ’ αὐτοῦ δύο. τῷ αἰτοῦντι σε δίδον, καὶ τὸν θέλοντα ἀπὸ σου δικείσασθαι μὴ ἀποστραγῆς. Saadanne Steder ere til visse Tider tagne ordret af æstetiske Sekter eller ogsaa af Christendommens Modstandere, som vilde stille den christelige Moral i et falskt Lys og havde til Hensigt at bevise deus Uforenelighed med det borgerlige Livs Forholde²⁰⁾). Seer Man paa den ord-sprogsagtige Udtryksmaade, sammenligner Man det nye Testaments øvrige Lære, Christi og Apostlerues Færd, saa kan Udlegelsen ikke være tvivlsom. Man maa kun som almindelig Sandhed deri finde Formaningen om saameget som muligt at være betonkt paa Fredens Opretholdelse, Rom. 12, 18. εἰ δυνατόν, τὸ ἐξ ὑμῶν, μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύοντες. Et besindigt, alvorligt Forvar er den Christne tilladt, men han skal hellere lade sig forfordede end gjøre Uret, hellere være eftergivende end paastaae sin strænge Ret (1 Kor. 6, 1—7).

20) Saaledes f. Ex. af Tindal og Chubb; s. Leland's Abris desist. Chr. I S. 436 ff.

Ogsaa naar Man ved en retfærdig Sag afværger Uvillien paa en eller anden Maade, saa maa det altid skee i Kjærlighedens, Mildhedens og Sagtmadighedens Land; stedse skal Man ogsaa i Modstanderen erkjende Mennesket, og ikke forglemme de Pligter, som allerede ovenfor ere anførte for almindelige Forholde.

Bel kan der være Tale om Forskjelligheder i Lærebegrebet hos de enkelte nytestamentlige Forfattere, og det er den bibelske Theologies Opgave at udvikle dem. Men i den her behandlede Lære stemme alle overeens: det christelige Livs Væsen er et Liv i Kjærlighed, og dette er Udtrykket for den christelige Tro, Ejendommeligheden ved *καυρὴ τροπής*. Men i sin Guldendelse fremstiller sig den christelige Kjærlighed i Hjendekjærligheden. Men alt dette flyder ikke alene af Christendommens Grundideer, men de talrigt forhaandenværende Beviissteder godtgjøre ogsaa, at ved hin Læres Afledning af de angivne Grund sætninger er det Rigtige, det med Christendommens Væsen Overensstemmende truffet. Hvo der ikke bærer i sig en den christelige Tro og det christelige Liv ligefrem modsigende Livsanstuelse, han vil vist erkjende, at ved Virkelig gjørelsen af det, som Christendommen fordrer med Hensyn til Forholdet imod vore Hjender, præsteres i denne Henseende det Højeste, hvorved Mennesket bliver til Menneske.

II.

Efter denne Udvikling af det nye Testamente Lære om Hjendekjærlighed gaae vi nu over til Grækernes og Romernes Anstuelser af denne Sag.

Allerede et oversladisf Kjendskab til Oldtiden viser i Almindelighed, at der i den med Hensyn til den Pligt, hvormi vi tale, var en anden aandelig Retning fremherstende, end

Tilfældet er paa Christendommens Gebet. Man kan godt udtales denne Paastand uden at foregrive den i det Enkelte gaaende Undersøgelse og uden at Man behøver at frygte Bebrejdelse for at nære en forudfattet Mening. Den christelige Anstuelsesmaade beroer paa from Ydmyghed, paa en til den evige Kjærlighed sig hengivende Kjærlighed; i Troen paa den evige Kjærlighed opslammes det nye Liv, som i Kjærlighed og Forbarmelse ogsaa føler sig Hjenden nær. Den græske og romerske Folkeligheds Historie viser, hvorledes nærmest de politiske Dyder maatte udfolde sig. Det var ganske naturligt, at Tanken derved nærmest retter sig paa det Ydre. Man havde det Rosværdige, det Store for Øje, det Lave, det Fornedrende kunde ikke gjelde, og ved denne Tænkemaade maatte Stræben efter at virke, at udinørke sig, at glinre, være overvejende. Ligeverfor Hjenden summer sig, paa dette Standpunkt, Styrke; Eftergivenhed og Forsonlighed vilde ansees som umandig Fejghed og Svaghed; den kan i alle Tilfælde kun finde Sted der, hvor det ligger i Højmodighedens Interesse at holde sig op højet over lidte Fornærmelser, idet navnlig vild, tojsleslös Henvigerrighed er uændrig.

Henvende Gjengjeldelse er, efter Oldtidens Aand, ikke noget Usommeligt; forekommer Eftergivenhed og Skaansel, saa flyder den ikke af Grundsetningerne, saaledes som disse svare til den christelige Tro, men er en Virkning af den højmodige Stolthed, som ikke vil fornedre sig, som anseer det under sin Værdighed at gjengjælde Lige med Lige. Imellem denne Forsonlighed og en øste forekommende Haardhed og Havn valler Livet. Man kunde her fristes til den Indblanding, at det samme Forhold nutildags gjør sig gjeldende imellem Christne. Men det er kun den Forskjel, at en saadan Adfærd deg hos os maa betegnes som uchristelig, og at hver Enkelt, som bærer christelig Bevidsthed i sig, selv maa fønde Dommen over sig,

naar han henværer sig eller tilgiver med stolt Foragt, medens dette hos de Gamle hervede paa den herskende Livsanstuelse og ogsaa ofte nok blev udtalt som Grundsætning.

I det almindelige Liv gjaldt som Maxime at gjengjælde Lige med Lige.

Hesiod. *Έργ. κ. ἡμ.* 353 ss. ed. Goettling.:

*τὸν φελέοντα φιλεῖν καὶ τῷ προσιόντι προσεῖναι
καὶ δόμεν ὃς κεν δῶ καὶ μὴ δόμεν ὃς κεν μὴ δῶ·
δώτη μὲν τις ἔδωκεν, ἀδώτη δ' οὐτις ἔδωκεν.*

Og v. 709 ss.:

εἰ δὲ σέ γ' ἄρχῃ

*ἥ τι ἔπος εἰπὼν ἀποθύμιον ἡὲ καὶ ἔρξε,
δίς τόσα τίνυσθαι μεμνημένος.*

Goettling bemærker til dette Sted: ius talionis sanctissimum illud populis antiquis. En lignende Anstuelse udtales af Sophocles, Oed. Col. 229:

*οὐδὲν μοιριδία τίσις ἔρχεται
ων προπάθη τὸ τίνειν.*

Ligesaa B. 950:

ἀνθ' ᾧν πεπονθῶς ἥξιον τάδ' ἀντιδρῦν.

Og Antig. 635 ss.:

*τούτον γὰρ οὖτεν ἀνδρες εὐχονται γορὰς
κατηκόνους φύσαντες ἐν δόμοις ἔχειν,
ώς καὶ τὸν ἐχθρὸν ἀνταμύνωνται κακοῖς
καὶ τὸν φίλον τιμῶσιν ἐξ ἵσου πατρί.*

Solon. in Brunck. Gnom. p. 73.

*εἴται δὲ γλυκὺν ἔδει φίλοις, ἐχθροῖσι δὲ πικρότ,
τοῖσι μὲν αἰδοῖσιν, τοῖσι δὲ δεινὸν ἴδεῖν.*

Aeschyl. Prom. vinet. 1040:

*πάσχειν δὲ κακῶς
ἐχθρὸν ὑπὲρ ἐχθρῶν οὐδὲν ἀεικές.*

Theognis (B. 353. Befker) giver denne Forstrift:

εν κώτιλλε τὸν ἔχθρον· ὅταν δ' ὑποχείριος ἐλθῃ,
τῖσιν νν, πρόφασιν μηδεμίαν θέμενος.

Dg. B. 1089 ff.:

εἴ ποτε βούλεύσαιμι φίλῳ κακόν, αὐτὸς ἔχοιμι
εἰ δέ τι κεῖνος ἔμοι, δις τόσον αὐτὸς ἔχοι.

Sokrates betegner Gjengjeldelse som en herskende Grundsetning hos Mengden; s. Plat. Crit. 10. ovdè ἀδικούμενον ἄρα ἀνταδικεῖν, ὡς οἱ πολλοὶ οἶονται, hvorved Stallbaum (S. 127) gjør den Bemærkning: vulgarem hanc suisse opinionem multis demonstrari potest veterum scriptorum testimoiiis. Fortis enim animi esse putabatur ulcisci iniurias. At træde Fjenden fjendtlig imode, finder Meno, Georgiasjæs Discipel, gauße naturligt, Plat. Men. 71. E. p. 31. Stallb. αὗτη ἐστὶν ἀνδρὸς ἀρετὴ, ἵκανὸν εἶναι τὰ τῆς πόλεως πράττειν καὶ πράττοντα τοὺς μὲν φίλους εὐ ποιεῖν, τοὺς δὲ ἔχθροὺς κακῶς, καὶ αὐτὸν εὐλαβεῖσθαι μηδὲν τοιοῦτον παθεῖν. På samme Maade ansører Epictet. diss. IV. 1. p. 167. som det daglige Lios Grundsetning: δεῖν τοὺς ἀδικοῦτας τοῖς ἵστοις ἀμύνεσθαι.

Den heftigt opbrusende Vrede er derfor overensstemmende med den menneskelige Natur. Ilom. II. XVIII. 109. 110:

ὅστε (χόλος) πολὺ γλυκίων μέλιτος καταλειβομένοιο
ἄνδρων ἐν στήθεσσιν ἀξέσται ηὗτε καπνός.

Saledes siger Sophokles (Aj. 79.):

οὔκουν γέλως ἥδιστος εἰς ἔχθρονς γελᾶν;

Euripides (Hec. 1230.):

οὐ γάρ με χαιρεῖν χρὴ σὲ τιμωρουμένην;

Saledes skal Thales have fundet Trost for en Lidende deri, εἰ τοὺς ἔχθρονς χεῖρον πράσσοντας βλέποι (Diog. Laert. I. 36.), og finder et venligt Forhold til Modstanderen ufornuftigt, Stob. serm. III. p. 95. τὸν φίλον κακῶς μὴ λέγε, μηδὲ εὐ τὸν ἔχθρον ἀσυλόγιστον γὰρ τὸ τοιοῦτον.

Derhen høre nu ogsaa de Forbandelser over Fjender, i hvilke et glødende Had udtaler sig.

Hom. Il. I, 42:

τίσειαν Λαυροὶ ἔμὰ δάκρυα σοῖσι βέλεσσιν.

Aeschyl. Prom. vinet. 970 ss.:

*χλιδῶτας ὡδε τοὺς ἔμοὺς ἔγω
ἔχθροὺς ἴδοιμι, καὶ σὲ δ' ἐν τούτοις λέγω.*

Sophocl. Philoct. 313 ss.:

*οἵς Ὀλύμπιοι θεοὶ¹
δοῖεν ποτ' αὐτοῖς ἀντίποιν' ἐμοῦ παθεῖν.*

og B. 275:

οἵ αὐτοῖς τύχοι,

paa samme Maade som Terent. Heautontim. V, 6, 13. istue nostris inimicis siet.

Sophocl. Electr. 202:

*οἵς θεὸς ὁ μέγας Ὀλύμπιος
ποίημα πάθεα παθεῖν πόροι.*

og Oed. Tyr. 247 ss.:

*κατεύχομαι δὲ τὸν δεδρυκότ', εἴτε τις
εἰς ὃν λέληθεν εἴτε πλειόνων μέτα,
κακὸν κακῶς τιν ἄμορον ἐκτρῆψαι βίον.*

Man kunde her gjøre den Indvending, at Digteren skildrer det virkelige Liv og dermed ikke udtaler, hvorledes det egentlig skulde være. Men vi finde i saadanne Uttringer ikke saameget en Medsynken fra et højere Standpunkt, som Man havde anseet som Ideal, men det ansees, efter hin Tids Standpunkt, som svarende til Naturen, ja som noget Stort at tænke og handle saaledes siger Archilochus (hos Theophil. ad Autolyc. II, 37.):

Ἐν δ' ἐπίσταμαι μέγα,

τὸ κακῶς τι δρῶντα δεινοῖς ἀνταμείβεσθαι κακοῖς.

Dg Euripi des (i et Fragment hos Valckenaer, S. 157.):
 ἐχθρὸν κακῶς δοῦν ἀνδρὸς ἡγοῦμαι μέρος.

Kallikles hos Gorgias erklærer det for noget Slavist at tale uret, Plat. Gorg. 483. B. p. 134. Stallb. οὐδὲ γὰρ ἀνδρὸς τοῦτο γέ ἐστι τὸ πάθημα, τὸ ἀδικεῖσθαι, ἀλλ' ἀνδρουβόν τινός, ὃς κρείτον ἐστι τεθνάναι ἢ ζῆν, ὅστις ἀδικούμενος καὶ προπηλακιζόμενος μὴ οἶστε ἐστὶν αὐτὸς αὐτῷ βοηθεῖν κ. τ. λ.

Paa en vis Maade i Modsetning til denne Retning erkjendes det undertiden, fra Jordelens Side, for hensigtsmæssigt at tanke paa, at Fjenden igjen kan blive til en Ven. Om egentlig Fjendefjærlighed kan derved ikke være Tale, Nyttighedsprincipet fører kun til et Surrogat derfor.

Sophoc. Ai. 664 :

δ τ' ἐχθρὸς ἡμῖν ἐς τοσόνδ' ἐχθρότεος,
 ὡς καὶ φιλήσων αὐθις.

Saaledes udtaler *Vias* sij hos Aristot. Rhet. II, 13, 765. φιλεῖν δεῖ ὡς μισήσοντας καὶ μισεῖν ὡς καὶ φιλήσοντας. *Juven.* Diodor. Sic. XII, 20. καλῶς εἴρηται τοῖς παλαιοῖς, ὅτι καὶ φιλίας κοινωνητέον μὴ ἀπογινώσκοντας ἐχθρούς καὶ προσκροντέον ὡς φιλίας ἐσομένης. *Thales* skal have sagt: ἀνέχου ὑπὸ τῶν πλησίον μικρά, og: ἀγύπα τὸν πλησίον μικρὰ ἐλαττούμενος, Stob. serm. III, 95. *Chilon* siger: ἀδικούμενος διαλλάσσον· ὑβριζόμενος δὲ τιμωροῦ, p. a. *St. Kleobulus*: τὸν φίλον δεῖ εὐεργετεῖν, ὅπως ἢ μᾶλλον φίλος · τὸν δὲ ἐχθρὸν φίλον ποιεῖν, Diogen. Laert. I, 691. Lignende er i denne Henseende det ψυθαγορεϊiske *Udsagn*: δεῖν ἀλλήλοις ὄμιλεῖν, ὡς τοὺς μὲν φίλους ἐχθρούς μὴ ποιῆσαι, τοὺς δὲ ἐχθροὺς φίλους ἐργάσσονται, Diog. Laert. VIII, 1, 23. *Zamblich.* 8, Κ. 40. Samme Hensyn tager Xenophon de administr. re domest. I, 15. ὅτι τοῦ νοῦν ἔχοντος ἐστι καὶ ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν ὠφεληθῆναι. Saaledes ud-

vilker Cicero Grunde, som Man i forekommende Tilsfælde har at forebringe for Netten, men hvorved Talen ikke er om objektiv Sandhed, men kun om det, som kan siges; de invent. II, 27. hoc si constitutum sit, ut peccata homines peccatis, iniurias iniuriis ulciscantur, quantum incommodorum consequatur! Herhen hører ogsaa den Mening, at Man før vinder Modstanderen ved Belgjerninger end ved at træde ham haardt imøde. Valer. Max. IV, 2, 4. speciosius aliquanto iniuriae benesciis vincuntur, quam mutui odii pertinacia pensantur.

Endført nu Gjengældelse af Øndt med Øndt maatte flyde af den Tids almeengjældende Grundsætninger, saa mangler det dog ikke paa bedre Rørelser, især ikke paa Exempler og Ytringer af Højmodighed. En tojsleslos Lidenkabs Maahed strider imod hellenisk Dannelsel og imod en Romers storartede Mvor; hist og her fremtræder ogsaa en vis Godhed, en vis naturlig Velvillie. Hvo tenker ikke her strax paa Achilles og Priamus (Hom. II. XXIV, 503 ss.)? Saaledes er Odysseus højmodig imod den døde Ajax, Soph. Aj. 1323:

ἄρδα δ' οὐ δίκαιον, εἰ θάνη,
βλύπτειν τὸν ἐσθλόν, οὐδὲ ἔαν μισῶν κυρῆς.

Agamemnon siger til Polymestor, da denne staar i Begreb med at henvne sig, hos Eurip. Hec. 1101:

ἐξβαλὼν δὲ καρδίας τὸ βάρβαρον.

Dette Udtryk betegner træffende det helleniske Maadeholdsstandpunkt i alle Ting; det mandige Sind skal ikke ved Lidenstab blive til raa, dyrisk Gemeenhed. Jonfr. Plutarch. Artax. 6. βάρβαρος ἐν ὀργαῖς. Herhen hører Pittakusses Ytring, Stob. Florileg. περὶ ἀνεξικαχ. tit. 19. p. 169. ed. Gesu. ἀδικηθεὶς ὑπό τινος καὶ ἔχων ἔξοντιν αὐτὸν κολύσαι, ἀφῆκεν εἰπών. Συγγνώμη τιμωρίας ἀμείνων τὸ μὲν γὰρ ἡμέρου φύσεώς ἐστι, τὸ δὲ θηριώδοντς. Ganske det Samme siger Musonius, Stob. I. c. καὶ γὰρ δὴ τὸ μέν

*σκοπεῖν, ὅπως ἀντιδῆξηται τις τὸν ἀλκυοντα καὶ ἀντιποιήσῃ
κακῶς τὸν ὑπάρχοντα, Θηρίον τιρός, οὐκ ἀνθρώπουν ἔστιν.*
Fra samme Standpunkt anbefales med Hensyn til Forhaa-
nelser et værdigt Forhold, især Saushed. Saaledes Phile-
mon hos Stob. l. c.:

*ἥδιον οὐδέν, οὐδὲ μουσικάτερον
ἔστ', ἢ δύνασθαι λοιδορούμενον φέρειν.
ὅ λοιδορῶν γάρ, ἂν ὁ λοιδορούμενος
μὴ προσποιῆται, λοιδορεῖται λοιδορῶν.*

Guripides i et Fragment, p. a. St.

*δνοῖν λεγόντων θάτέρουν θυμονμένουν
ὅ μὴ ἀντιτείνων τοῖς λόγοις σοφάτερος.*

Juvenal (Sat. 13, 188 ss.)

minuti

Semper et infirmi est animi exiguae voluptas

Ultio.

Yttringer i lignende Retning, og tague af det virkelige
Liv, anføres af Flere, f. Ex. af Demosthenes, Stob. l. c.
*Ἀημοσθένης λοιδορούμενον τιὸς αὐτῷ, οὐ συγκαταβαίνω,
εἰπεν, εἰς ἄγαντα, ἐν τῷ ὁ ἡττώμενος τοῦ νικῶντος ἔστι
κρέττων.* Den paa lignende Grundsætninger hvilende almudi-
delige Betragtning af Breden udtaler sig i mange Yttringer
(hos Stob. florileg. tit. 20. περὶ ὀργῆς): Man skal beherske
sig selv, for bedre at komme til sit Maal og for ikke at ned-
værdige sig ved usommelig Heftighed. Til disse Fordringer
svare mange Exempler paa Maadehold. Pythagoras tugtede
ikke i Breden, Diog. Laert. VIII, 1, 20. ὀργιζόμενός τε οὐτε
οἰκέτην ἐκόλαζεν, οὐτε ἐλεύθερον. Noget Lignende fortælles
om Αρχytas, s. Menag. ad Diog. Laert. p. 386. Valer.
Max. IV, 1., om Πlaton, Stob. florileg. tit. 20. n. 43.
*ΙΠλάτων ὀργισθείς ποτέ τινι τῶν διεύλων χάροιν ἔχειν τοῖς
θεοῖς ἐκέλευνεν αὐτόν, ὅτι ὀργίζεται κολασθῆναι γὰρ ἀν-*

πάντως, εἰ μὴ ὀργίζετο. Οὐ λιγέστες δὲ οἱ Στ. Μτ. 57. Πλάτων δργιζόμενός ποτε τῷ οἰκεῖῃ, ἐπιστάντος Ξενοκράτους, Λαβῶν, ἔφη, τοῦτον μαστήσωσον· ἵγαντος γὰρ ὁργίζομαι. Andre oversere dette paa Sokrates, der skal have sagt: caederem te, nisi irascerer; s. Senec. Ir. I, 15. Herhen hører Akademikeren Polemons Forhold, Plutarch. de eohib. Ir. 14. T. IX. p. 447. ed. Huiten. Πολέμων δὲ λοιδοροῦντος αὐτὸν ἀνθρώπον φιλολίθου καὶ περὶ σφραγίδια πολυτελῆ ροσοῦντος, ἀπεκρίνατο μὲν οὐδέν, τῶν δὲ σφραγιδῶν δὲ ἐνὶ προετέχε τὸν ροῦν καὶ κατεμάνθυνεν· ἡσθίεις οὖν ὁ ἀνθρωπός, μὴ οὐτως, εἶπεν, ὡς Πόλεμον, ἀλλ' ὑπ' ἀνγάσ θεῶ καὶ πολύ σοι βέλτιον φαίνεται. Et lignende Eksempler paa Sjælens giver Euklides s. St. Εὐκλείδης τοῦ ἀδελφοῦ πρὸς αὐτὸν ἐκ διαφορᾶς εἰπόντος ἀπολοίμην, εἰ μή σε τιμωρησαίμην· ἵγαντος δὲ, φησί, ἀπολοίμην, εἰ μή σε πείσαιμι, ἔρεψε παραχρῆμα καὶ μετέθηκε.

Men overhovedet finde vi i Oldtiden mange Eksempler af Højsmodighed; saaledes f. Ex. af Pisistratus, Diog. Laert. I, 53. 54. Plutarch. Apophthegm. Lacon. p. 716. 717., af Phocion, s. St., Alcibiades, p. 706. Philippus, p. 676. Senec. Ir. III, 23., Lykurg, Plut. I. c. p. 846. 847. Augustus, Senec. de clem. I, 9. Afrikanus den Yngre og Metellus, Vellei. Paterc. II, 11. Valer. Max. IV, 1, 12., Cicero, s. Valer. Max. IV. 2., der i Afsnittet de reconciliatione anfører flere Eksempler. At ogsaa Cicero vokler, sees af epist. ad Attic. IX, 12. odi hominem et otero: utinam ulcisci possem! Sed illum ulciscentur mores sui. Først. de or. I, 8. quid autem tam necessarium, quam tenere semper arma, quibus vel tectus ipse esse possis, vel provocare improbos, vel te ulcisci lacessitus? Cicero roser Sagtmadighed og Eftergivenshed som noget Storartet, de offic. I, 25. nihil enim landabilius, nihil magno et praeclaro viro dignius placabilitate et clementia.

Øjør fremhæver han dette for Cæsar, pro Lig. 12. *oblivisci nihil soles, nisi injurias.* pro Marcell. 3. *animum vineere, iracundiam cohibere, victoriam temperare, adversarium nobilitate, ingenio, virtute praestantem non modo extollere iacentem, sed etiam amplificare eius pristinam dignitatem, haec qui faciat, non ego eum cum summis viris comparo, sed simillimum Deo judico.* Det rhetorisk overdrivende Emigreris lader sig ikke misfjende her, imidlertid stemmer ogsaa andre Skribenter overeens dermed, s. Sueton. Caes. 73. Vellei. Patere. II, 56. Derimod fremtræder endogsaar i ædлere Gemytter en ganske modsat Retning. Saaledes taler den doende Germanicus (Tac. Ann. II, 71.): *non hoc praeceipuum amicorum munus est, prosequi defunctum ignavo questu, sed quae voluerit meminisse, quae mandaverit exseqni.* Flebunt Germanicum etiam ignoti: vindicabis vos, si me potius quam fortunam meam lovebatis. Ostendite populo Romano divi Augusti neptem, eandemque coningem meam: numerate sex liberos. Misericordia eum accusantibus erit: singentibusque sceleta mandata aut non credent homines, aut non ignoscant. Og hans Venner svørge, idet de grive den Døndes Haand, spiritum ante quam ultiōnem amissuros.

Hvad hidtil er blevet anført, har Hensyn til de i Livet almindelig forekommende Omstændigheder og til den herskende Livsansfuelse. Vi ville nu gaae over til de filosofiske Skoler, hvor Man dog ikke kunde blive staacende ved Folkesmeningerne, men hvor en sharpere Ærtefung maatte rette sig paa disse Forholde, for, udgaaende fra bestemte Grundsætninger, at opstille Regler for Livet.

Det lader sig vente forud, at Man hverken i den ioniske Skoles fysiske Spekulationer eller i Eleatikerenes Dialektik vil finde noget Herhenhorende. Derimod fremtræde ustridigen de ethiske Clementer hos Pythagor-

reerne. Deres Grundsatning: ἐπον θεῷ, den af dem for-drede εὐσῆμοσύνη og εὐθημοσύնη, hvoraf den sokratiske καλοκάγαθία fremgik, Harmonien, som de fandt i Naturen og vilde vide overført paa Livet — Alt dette maatte tilbage-trænge Udbuddene af raa, lidensfabelig Henvigerrighed; det blev fra dette Standpunkt af nedvendigt συναρμόσαι τὰ πάθεα ποτὶ τὸ λόγον ἔχον (Slob. serm. I. p. 27.). Derned stemme ogsaa enkelte Udsagn og Fortællinger overeens. Børst at lægge Mærke til er Gnomen: χώρας ἵχνος συγχεῖν ἐν τῇ τέφρᾳ (Diog. Laert. VIII, 17.), hvilket Plutarch (Symposiac. VIII, 7.) forklarer ved ὅτι δεῖ μηδὲν δογῆς ἐνδηλον ἀπολι-πεῖν ἵχνος, ἀλλ᾽ ὅταν ἀναζέσας παύσηται καὶ καταστῇ, πᾶσαν ἔξαλεῖφθαι μησοκακίαν. Pythagoras skal have bero-siget sig ved Lyren, naar han var opbragt, Senec. Ir. III, 9.

Refærdig Ånerkjendelse af det Gode, ogsaa hos Fjenden, prises af Pindar, for hvem den pythagoreiske Tænkemaade ikke var fremmed, Pyth. IX, 169:

χεῖνος αἰρεῖν καὶ τὸν ἔχθρὸν
παντὶ θρυῦσι σύν τε δίκῃ
καλὰ φίλοντ' ἔριεν.

Sofisterne kunne vi her forbigeae. Deels har Man ingen bestemt herhenhørende Læresætninger af dem, deels er deres hele aandelige Retning, deres Tænkemaade af den Beskaffenhed, at den ikke kan sammenlignes med den christelige Livsansfuelse.

Vi komme altsaa til Sokrates, hos hvem det lader sig forudsætte, paa Grund af hans Værens ethiske Retning, at Forholdet imod Fjender ikke har funnet forblive upaaagtet. Men herved træder os rigtignok den bekjendte Vanfælighed imøde, at hans egentlige Lære er indhyllet i et vist Mørke. Den platoniske og xenofontiske Fremstilling af Sokrates er for-sjellig; hans Gjendommelighed lader sig vel heraf udfinde, men det vil ikke saa let lykkes at angive med Bestemthed, hvad

han har lært i det Enkelte. Betragte vi nærmest hans Personalighed, saa synes en over enhver lidenskabelig Hæftighed op-højet Sjælereo almindeligen at tilslægges ham. Saaledes vredes han ikke paa sine Dommere ved sin Død, Plat. apolog. Socr. 33. ἔγινε τοῖς καταψηφισμένοις μου καὶ τοῖς κατηγόροις οὐ πάντα χαλεπαίνω. Maxim. Tyr. XVIII, 3. διὰ τοῦτο ὁ Σωκράτης οὐκ ἀριστοφάνει ὡργίζετο, οὐ Μελίττῃ ἐχαλέπαινεν, οὐκ Ἀνυτον ἐτιμωρεῖτο, ἀλλ' ἐβόα μέγα. ἐπεὶ δὲ Ἀνυτος καὶ Μέλιττος ἀποκτεῖναι μὲν δύνανται, βλάψαι δὲ οὐ. Bekjendt er hans modighedspris, Plut. de cœlib. ir. 4. ed. Hutten. T. IX. p. 420. θέτεν ὁ Σωκράτης, δοσάκις αἰσθοιτο κινουμένον τραχύτερον αὐτοῦ πρός τινα τῶν φύλων, πρὸ κίματος ὡς τινα ποντίαν ἄκρων στελλόμενος, ἐνεδίδον τε τῇ φωνῇ καὶ διεμειδίᾳ τῷ προσώπῳ καὶ τὸ βλέμμα προσότερον παρεῖχε τῷ ὅπεριν ἐπὶ θάτεραι καὶ πρὸς τούντιον ἀντικεῖσθαι τῷ πάθει, διαφυλάττων ἑντὸν ἀπτῶτα καὶ ἀγήτητον. Hans Forhold til Xantippe hører ligeledes herhen; Plut. de cap. ex host. utilitat. — ὁ μὲν γὰρ Σωκράτης ἔφερε τὴν Ξανθίππην θνητοιδῆ οὖσαν καὶ χαλεπήν, ὡς ἀν εὐκόλως σὺν ἐτέροις, ἀν ἐκείνην ὑπομένων ἐθισθῆ, πολὺ δὲ βέλτιον, ἐκθρῶν καὶ ἀλλοτρίων ἐγγυμασάμενον σκάμμασι καὶ λοιδορίαις καὶ δργαῖς καὶ βδελυφίαις ἐθίσαι τὸν θνητὸν ἡσυχίαν ἄγειν, μηδ' ἀσχάλλειν ἐν τῷ λοιδορεῖσθαι. Epictet. disserratt. ab Arrian. congest. II, 12, 14. τὸ πρῶτον δὲ τοῦτο καὶ μάλιστα ἴδιον Σωκράτους, μηδέποτε παροξυνθῆναι ἐν λόγοις, μηδέποτε λοιδορος προσενέγκωσθαι μηδέτε, μηδέποθε ὑβριστικόν, ἀλλὰ τῶν λοιδορούντων ἀνέχεσθαι καὶ παύειν μάχην. Dlog. Laert. II, 5, 21. πολλάκις δὲ βιαιότερον ἐν ταῖς ζητήσεσι διαλεγόμενον κονδυλίζεσθαι καὶ παρατίλλεσθαι, τὸ πλέον τε γελᾶσθαι, καταρροούμενον καὶ πάντα ταῦτα φέρειν ἀνεξικάκιος. θέτεν καὶ λακτισθέντος, ἐπειδὴ ἥνεσχετο, τινὸς θαυμάσαντος, εἰπεῖν· εἰ δέ με ὅνος

ξλάκτισε, δίκην ἀν αὐτῷ ξλάγχανον; ib. 27. ἦν δὲ οὐκαρὸς καὶ τῶν σκωπτόντων αὐτὸν ὑπερορᾶν. Senec. de Ir. III, 11. Socratem aiunt colapho percussum nihil amplius dixisse, quam molestum esse, quod nescirent homines, quando cum galea prodire deberent. Plat. Crit. p. 127. Stallbaum. οὐδὲ ἀδικούμενον ἄρα ἀνταδικεῖν κτλ. Saaledes seger han at forsone to uenige Brodre, idet han gaaer ud fra det Synspunkt, at Mennestene ere forpligtede til gjeusidig Hjælpsomhed, Xonoph. Memorab. II, 3, 18. νῦν μὲν γὰρ οὖτως, ἔτη, διά-
κεισθε, ὡςπερ εἰ τὸ χεῖρε, ὃς ὁ θεὸς ἐπὶ τὸ συλλαμβάνειν ἀλλήλουν ἐποίησεν, ἀφεμένω τούτου τράποιντο πρὸς τὸ διακολύειν ἀλλήλω, ἢ εἰ τῷ πόδε θεῖα μοίρᾳ πεποιημένῳ πρὸς τὸ συνεργεῖν ἀλλήλουν ἀμελήσαντε τούτου ἐμποδίζοιεν ἀλλήλω. οὐκ ἀν πολλὴ ἀμαθία εἴη καὶ κακοδαιμονία τοῖς ἐπὶ ὧδε λημα πεποιημένοις ἐπὶ βλάβῃ χρῆσθαι; Sammenfatte vi nu Alt, saa finde vi hos ham en Gemytsro, som er fjern fra al Hestighed, som opfatter alle ubetydeligere Gjenstande fra deres latterlige Side, betragter Forholdene fra det rigtige Standpunkt, forsmaaer med Værdighed ogsaa i afgjerrende Øjeblikke at yttre sig med henvjerrig Bitterhed. Dette er vistnok nær ved de christelige Grundfætninger, men Forskjellen bestaaer deri, at de sidste gaae tilbage til den guddommelige Kjærlighed og Forbarmelse i Modsetning til den menneskelige Uværdighed.

Den cyniske Skole kunde ved dens stolte Uafhængighed af ydre Ting ikke billige Henvjerrighed. Hvo der kan undvære Alt, maa heller ikke forbittres ved Fornærmelser, der fra hans Standpunkt af maae forekomme ham som noget Ubetydeligt. Κατισθενες sagde (Diog. Laert. 6, 1. 12.): προσέχειν δεῖν τοῖς ἐχθροῖς· πρῶτον γὰρ τῶν ἀμαρτημάτων αἰσθάνονται. Ivfr. Epictet. diss. III, 22.: περὶ κυνισμοῦ. Der tillægges Diogenes nogle Ytringer, som Andre hensøre

til Sokrates. Desuden udialer han sig derhen, som ogsaa er at vente, at Spotterier slet ikke saare ham, fremdeles, at Man bedst henvær sig paa Fjenden, idet Man bliver god. Plut. de cohib. ir. 12. (IX. p. 443. Hutton.): *οὗτοί σον καταγελῶσιν, ὃ Αἰόγερες ἐγώ δ' οὐ καταγελῶμαι.* Plut. de cap. ex host. util. Reiske, VI. p. 327. *τὴν Διογένους ἀπόφασιν φιλόσοφον σφόδρα καὶ πολιτικὴν οὖσαν πᾶς ἀμυνοῦμαι τὸν ἔχθρον; αὐτὸς καλὸς κάγαθὸς γερόμενος.* Men Forskjellen imellem dette Standpunkt og det christelige er vist indlysende for enhver Fordomfri, thi om hertelig Tilgivelse er her aldeles ikke Tale.

At i et Vellystsystem, som i det cyrenaiske, ikke kan være Tale om Fjendekærlighed i christelig Forstand, er ubestrideligt. Hvad der har Hensyn hertil, maa forklares af forhuent Egennytte eller af hin Livsfnidighed, for hvilken Uttringer af raa Lidenskabelighed ere fremmede. Kristiip hos Plut. de cohib. ira (IX. p. 447. Hutton.): *ὅ δ' Ἀρίστιππος δογῆς αὐτῷ πρὸς Αἰσχίνην γενομένης καὶ τιος εἰπόντος ὃς Ἀρίστιππε, ποῦ ἔμων ἡ φιλία; καθεύδει, φησίν, ἐγώ δὲ αὐτὴν ἐγερῶ καὶ τῷ Αἰσχίνῃ προσελθών εἰπεν· οὐτως οοι δοκῶ πιντάπισιν ἀτυχής τις εἶναι καὶ ἀτήκεστος, ὥστε μὴ νονθεσίας τυχεῖν;* *ὅ δ' Αἰσχίνης, οὐδέν, ἔρη, θαυμαστόν, εἰ πρὸς πάντα τῇ γρίσει μον διαφέρων κάντυνθα τὸ δέον πρότερος σύνειδες.* Saaledes angives som hans Grund sætning (Diog. Laert. 2, 8. 95.): *καὶ μὴ μισήσειν, μᾶλλον δὲ μεταδιδάξειν,* men hvor ved ogsaa tilføjes: *πορὸν ἔνυτον Εἰεκα πάντα πράξειν.* Hvad her siges om Cyrenaicerne, gjælder ogsaa om Epikureerne, af hvilke iovrigt ikke engang hertil sigtende Uttringer ere bekendte.

Vende vi os nu til Plato, saa lader sig forud formode, at hans Standpunkts Forhold til Christendommen ogsaa i denne Henseende maa lade sig godtgjøre. Det Christelige i Plato er jo blevet esterviist, hans Systems ethiske Indhold

dets ideale Retning lader forudsætte i det Mindste Beroringspunkter med Christendommen. Det lader sig heller ikke nægte, at der i den platoniske Ethiks System er at finde et tilknytningspunkt for den Lære, vi her spørge om. Brede, som Ge-myttets lidenskabelige Ophidselse, forkastes af ham. Det fortelles om ham, at han engang ikke selv har vislet tugte en Slave, fordi han var vred. Senec. Ir. 3, 12. Plutarch. de pueror. educ. T. VII. p. 39. Hatten. Diog. Laert. 3, 1, 38. Stob. serm. 19. p. 382. Schow. Valer. Max. 4, 1.²¹⁾). Paa en Sideindets Spotterier svarede han: Λέγε κακῶς, ἐπεὶ καλῶς οὐ μεμάθηκας, Stob. serm. 19. p. 366. Schow. Breden maa underordnes Fornuftens, styres ved Mildhed og Sagtmadighed. Edel Brede, d. e., retfærdig Uvillie over det Slette (Θυμός), der med Alvor afværger Uret, strider straffende ind, hvor det ikke kan være anderledes, forkaster han ikke, men Man skal aldrig gjøre Uret, hvorsor ogsaa Henv ikke er at billige. Plat. legg. (V. p. 731. ed. Steph.): Θυμοειδῆ μὲν δὴ χρὴ πάντα ὄνδρα εἶναι — πρῶτον δὲ ὡς ὅτι μάλιστα τὰ γὰρ τῶν ἄλλων χαλεπὰ καὶ δυσίστα ἢ καὶ τοπαράπαν ἀνίστα ἀδικήματα οὐκ ἔστιν ἄλλως ἐκφυγεῖν, ἢ μαχόμενον καὶ ἀμυνόμενον νικῶντα καὶ τὸ μῆδεν ἀνιέναι πολάζοντα τοῦτο δὲ ἄρευ θυμοῦ γενναίου ψυχὴ πᾶσα ἀδύνατος δρᾶν. — Εἰςεῖν δὲ τὸν μὲν ἵνασιμα ἔχοντα ἐγγωρεῖ, καὶ ἀνελγοντα τὸν θυμὸν πραΐνειν, καὶ μὴ ἀκροχολοῦντα, γνωσκείως πικραινόμενον διατελεῖν τῷ δὲ ἀκράτισ καὶ ἀπαραμυθήτως πλημμελεῖ καὶ κακῷ ἐφιέναι δεῖ τὴν ὁργήν· διὸ δὴ θυμοειδῆ πρέπειν καὶ πρῶτον φαμὲν ἐκάστοτε εἶναι δεῖν τὸν ἀγαθόν. Herhen hører ogsaa det bekjendte Sted Plat. Crit. 10. p. 127. Stallb. οὐδαμοῦς ἄρα δεῖ ἀδικεῖν. KP. Οὐ δῆτα. ΣΩ. Οὐδὲ ἀδικούμενον ἄρα ἀνταδικεῖν, ὡς οἱ πολλοὶ οἴονται, ἐπειδή

21) Andre fortælle dette om Speusippus.

γε οὐδαμῶς δεῖ ἀδικεῖν. KP. Οὐ φαινέται. ΣΩ. Τί δὲ δή; κακουργεῖν δεῖ, ὃ Κρήτων, ἢ οὐ; KP. Οὐ δεῖ δή πον, ὃ Σώκρατες. ΣΩ. Τί δή; ἀντικακουργεῖν κακῶς πάσχοντα, ὡς οἱ πολλοὶ φασι, δίκαιον, ἢ οὐ δίκαιον; KP. Οἰδαμῶς. ΣΩ. Τὸ γάρ πον κακῶς ποιεῖν ἀνθρώπους τοῦ ἀδικεῖν οὐδὲν διαφέρει. KP. Άληθῆ λέγεις. ΣΩ. Οὔτε ἄρα ἀνταδικεῖν δεῖ οὔτε κακῶς ποιεῖν οὐδένα ἀνθρώπων, οὐδὲ ἀν διοῖν πάσχῃ ὑπὸ αὐτῶν. καὶ ὅρα, ὃ Κρήτων, ταῦτα καθομολογῶν, διπος μὴ παρὰ δόξαν διμολογῆς. οἴδα γὰρ, δτι διλγοις τισὶ τιῦτα καὶ δοκεῖ καὶ δόξει. οἵς οὖν οὕτω δέδοκται καὶ οἵς μή, τούτοις οὐκ ἔστι κοινὴ βονλή, ἀλλ ἀνάγκη τούτους ἀλλήλων καταρροεῖν, δρῶντας τὰ ἀλλήλων βονλεύματα. σκόπει δὴ οὖν καὶ σὸν εὖ μάλι, πότερον κοινωνεῖς καὶ ἔνυδοκεῖσοι καὶ ἀρχόμεθα ἐντεῦθεν βονλεύματοι, ὡς οὐδέποτε δρθῶς ἔχοντος οὔτε τοῦ ἀδικεῖν οὔτε τοῦ ἀνταδικεῖν οὔτε κακῶς πάσχοντα ἀμύνεσθαι ἀντιδρῶντα κακῶς κ. τ. λ. Aldrig skal Man derfor gjere Uret; derved, at den gaaer ud over Fjenden, kan den ikke ethiſt billiges, det er og bliver Uret. Paa de samme Grundfætninger kommer han ogsaa tilbage Republ. I, 9, p. 33. Stallbaum. οὐκ ἄρα τοῦ δικαίου βλάπτειν ἔργον, ὃ Πολέμαρχε, οὔτε φίλον οὔτε ἄλλον οὐδένα, ἀλλὰ τοῦ ἐναρτίου, τοῦ ἀδίκου. Παντάπασι μοι δοκεῖς ἀληθῆ λέγειν, ἔφη, ὃ Σώκρατες. Εἰ ἄρα τὰ δρειλόμενα ἐκάστῳ ἀποδιδόναι φησί τις δίκαιον εἶναι, τοῦτο δὲ δὴ τοιτὶ αὐτῷ, τοῖς μὲν ἔχθροῖς βλάβην δρειλεσθαι παρὰ τοῦ δικαίου ἀνδρός, τοῖς δὲ φίλοις ἀφέλειαν, οὐκ ἦν σοφὸς δὲ τιῦτα εἰπών. οὐ γὰρ ἀληθῆ ἔλεγεν οὐδαμοῦ γάρ δίκαιον οὐδένα ἡμῖν ἐφάρη δὲν βλάπτειν. Συγχωρῶ, ἢ δ' οὐ. Μαχούμεθα ἄρα, ἢν δὲ ἔγώ, κοινῇ ἔγώ τε καὶ σύ, ἔάν τις αὐτὸς φῆ ἢ Σιμωνίδην ἢ Βλαγτα ἢ Πιττακὸν εἰρηκέναι ἢ τιν' ἄλλον τῶν σοφῶν τε καὶ μακαρίων ἀιδρῶν. Έγὼ γοῦν, ἔφη, ἔτοιμός εἰμι κοινωνεῖν τῆς μάχης. Άλλ'

οἰσθα, ἢν δ' ἔγώ, οὗ μοι δοκεῖ εἶναι τὸ φῆμα, τὸ φάναι δίκαιον εἶναι τοὺς μὲν φίλους ὀφελεῖν, τοὺς δ' ἐχθροὺς βλάπτειν; Τίνος; ἔφη. Οἷμαι αὐτὸν Περιάνδρον εἶναι ἢ Περδικὸν ἢ Ξέρξον ἢ Ιωμηνόν τοῦ Θηβαίου ἢ τίνος ἄλλον μέγα ολομένον δύνασθαι κ. τ. λ. Dersom skal Man heller ikke mede Fejlsende med Skjeldsord, men bædere dem, indvirke formanende paa dem, de legg. 11. Vol. 9. ed. Bip. p. 166, 167. μηδένα κακηγορείτω μηδείς· δὲ ἀμφισβητῶν ἐν τισὶ λόγοις ἄλλος ἄλλῳ διδυσκέτω καὶ μανθανέτω τὸν τε ἀμφισβητοῦντα καὶ τοὺς παρόντας, ἀπεχόμενος πάντως τοῦ κακηγορεῖν. Betenker Man, at δύοισι τῷ θεῷ κατὰ τὸ δυνατόν er platonisk Grundfætning, ifolge hvilken et Godes Idee skal virkeliggjøres, saa er det ogsaa indlysende, at, fra dette Standpunkt af, enhver sjældelig Gjengjældelse af Uret ligeledes maa vise sig som uretfærdig, som Noget, der ikke er at billige; hvortil endnu kommer, at lidenskabelig Raahed er uforenelig med hel- lenisk καλοκαγαθία. Dette staer det christelige Standpunkt nær, men gaaer dog ikke ganske op deri.

Før Aristoteles beroer Dyden paa en af formuftig Overlæg fremgaaende Beslutning, der i sin ydre Fremtræden viser sig som Middelvej imellem to fejfulde Extremer, og dette gælder nu ogsaa om den Lære, vi her afhandle. Ethic. ad Nicom. V. 5. ἡ δικαιοπραγία μέσον ἔστι τοῦ ἀδικεῖν καὶ ἀδικεῖσθαι· τὸ μὲν γὰρ πλέον ἔχειν, τὸ δὲ κλιττόν ἔστι. Det forudsættes derved, at Menneskets naturlige Tilstand er at anse som Normaltilstand: en Paastaad der dog staer i Modsigelse med Christendommens Grundanskuelse. Ved dette Standpunkt er ogsaa Lidenskaben, Vredens Opbrusning noget Naturligt og Godt, hvorved Man blot har at vogte Æg for Udtarelsen. Cie. Tusc. Dispp. IV, 17. quocirea mollis et enervata putanda est Peripateticorum ratio, qui perturbari animos necesse esse dicunt, sed adhibent modum quendam,

quem ultra progredi non oporteat. Ib. IV, 19. primum multis verbis iracundiam laudant, citem fortitudinis esse dicunt. Senec. Ir. III, 3. Aristoteles iram calcar ait esse virtutis: hac erecta inermeum animum et ad conatus magnos pigrum inertemque fieri. Man maa og bør vredes, naar Man lidet Fornærmelse, dette er aristotelisk Lære; det Modsatte vilde være Svaghed og Fejghed, og det ligger i den menneskelige Naturs Æsen, men Man maa derved ikke overskride det rette Maal, Man maa vide at holde sig i Somme ved fornuftig Besindighed. Det Naturlige i Hænen udvikler han ved Henviisning paa den med sammes Tilfredsstillelse forbundne behagelige Følelse, Rhetor. II, 2. πάσῃ ὁρῇ ἐπεσθαί τινα ἡδονήν, τὴν ἀπὸ τῆς ἐλπίδος τοῦ τιμωρήσεοθαι. Hæn er derfor ikke uretfærdig, l. c. οἱ γὰρ ἀντιποιοῦντες οὐχ ἴθριζονσι, ἀλλὰ τιμωροῦνται. At Eftergivenhed ved lidte Fornærmelser meget let er usæmmelig Svaghed, siger han Ethic. Nicom. IV, 11. ἵ, τὸ ἔλλειψις, εἰτὲ ὀργησία τις ἐστὶν εἴθ' ὁ τι δήποτε, φέγγεται οἱ γὰρ μὴ ὀργιζόμενοι, ἐφ' οἷς δεῖ, ἡλιθιοι δοκοῦνται τίναι, καὶ οἱ μὴ ὡς δεῖ, μηδ' ὄτε, μηδὲ οὖς δεῖ. Δοκεῖ γὰρ οὐκ αἰσθάνεσθαι, οὐδὲ λυπεῖσθαι μὴ ὀργιζόμετος τε οὐκεῖναι ἀμντικός. Τὸ δὲ προπλακιζόμενον ἀνέχεσθαι καὶ τὸν οἰκείον περιορᾶν ἀνδρουποδῶδες. Hænen er overensstemmende med den menneskelige Natur, l. c. ἀνθρωπικάτερον τὸ τιμωρεῖσθαι. Men han forkaster, som let kan tænkes, vild, lidenskabelig Hængjerrighed, og kommer ved Faststættelsen af Grænderne ud paa den i hans Princip begrundede Middelvej, l. c. προβάτης δ' ἐστὶν μεσότες περὶ ὀργάς. — ὁ μὲν οὖν, ἐφ' οἷς δεῖ, καὶ οἷς δεῖ ὀργιζόμενος, ἔτι δὲ καὶ ὡς δεῖ καὶ ὄτε καὶ οὖσ ζῷοις, ἐπαινεῖται. Πρῶτος δὴ οὗτος ἀν εἴη, εἴπερ ἡ προβάτης ἐπαινεῖται βούλεται γὰρ ὁ πρῶτος ἀτύραχος εἶναι καὶ μὴ ἄγεσθαι ὑπὸ τοῦ πάθοντος, ἀλλ' ὡς ἀν ὁ λόγος τέλεη, οὗτως ἐπὶ τοίτοις καὶ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον χαλεπαι-

νειν. Άμαρτάνειν δὲ δοκεῖ μᾶλλον ἐπὶ τὴν ἔλλειψιν· οὐ γὰρ τιμωρητικὸς ὁ πρᾶος, ἀλλὰ μᾶλλον συγγνωμικός. — Άλλὰ τόγε δῆλοι τοιοῦτο, ὅτι ἡ μὲν μέση ἔξις ἐπαινετή, καθ' ἣν οἵς δεῖ δργίζόμεθα καὶ ἐφ' οἵς δεῖ καὶ ὡς δεῖ καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα· αἱ δὲ ὑπερβολαὶ καὶ ἔλλειψεις φεκταί, καὶ ἐπὶ μικρὸν μὲν γενόμενα ἡρέμα, ἐπὶ πλέον δὲ μᾶλλον, ἐπὶ πολὺ δὲ σφόδρα. Δῆλον οὖν, ὅτι τῆς μέσης ἔξις ἀνθεκτέον. Magni. Moral. I, 23. ἔστιν οὖν ἡ πρῷτης ἀνὰ μέσον δργίλοτητος καὶ ἀνοργησίας. — Οὔτε γὰρ παντὶ δεῖ δργίζεσθαι, οὔτ' ἐπὶ πᾶσιν οὔτε πάντας καὶ ἀει. — Ό μέσος ἄν τούτων εἴη καὶ πρᾶος καὶ ἐπαινετός· οὔτε γὰρ ὁ ἔλλειπων τῇ δργῇ οὔτε ὁ ὑπερβαίνων ἐπαινετός· πρῷτης τούτων τῶν παθῶν μεσότης ἀν εἴη. Eudem. III, 3. διεγράψαμεν δὲ καὶ ἀντεθήκαμεν τῷ δργίλῳ καὶ χαλεπῷ καὶ ὄγριῳ τὸν ἀνδραποδάδῃ καὶ ἀνόητον· σχεδὸν γὰρ ταῦτα μάλιστα κυλοῦσι τοὺς μηδὲν ἐφ' οἵς δεῖ κινοῦμένοντας τὸν θυμόν, ἀλλὰ προπηλακιζομένοντας εὐχετεῖς καὶ ταπεινοὺς πρὸς τὰς ὀλιγωρίας. — ἡ πρῷτης μεσότης τις καὶ ὁ πρᾶος μέσος τοῦ χαλεποῦ καὶ ἀνδραποδάδοντας. Fæstfættelsen af denne Middelvæjs Grændes holder han for noget Vandfæltigt; den er ikke betinget ved et bestemt Princip, afhænger af Forholdene og maa udfindes ved en bestindig Øvervejelse af disse. Ethic. ad Nicom. IV, 11. οὐ δύσδιον διορίσαι τὸ πῶς καὶ τίσι ἡ ἐπὶ ποίους καὶ πόσον χρόνον δργιστέον καὶ μέχρι τίνος δρθῶς ποιεῖ τις ἡ ἀμαρτάνειν· ὁ μὲν γὰρ μικρὸν παρεκβαίνων οὐ φέγτει, οὔτ' ἐπὶ τῷ μᾶλλον οὔτ' ἐπὶ τῷ ἔπειτον· ζητοῦτε γὰρ τοὺς ἔλλειποντας ἐπαινοῦμεν καὶ πρῷους φαμὲν καὶ τοὺς χαλεπινούτας ἀνδρώδεις, ὡς δυναμένοντας ὕρχειν· δὲ πόσον καὶ πῶς παρεκβαίνων φεκτός, οὐ δύσδιον τῷ λόγῳ ἀποδοῦντα· ἐν γὰρ τοῖς καθ' ἔκαστα καὶ τῇ αἰσθήσει ἡ κρίσις. Aristoteles tager Verden og den menneskelige Natur, som den er; han staaer paa det naturlige Menneskets Stand-

punkt; med Besindighed beregnes, hvorvidt Man har at gaae for at svare til de forhaandenværende Livsforholdes. I den ydre Fremtræden vil den herved frembragte Gjerning hyppig stemme overeens med det, som den christelige gjor, og dog forudsætter denne sidste den aandelige Igjenfødsel, hvorved et nyt Princip træder ind i Menneskets Liv. Den gamle Sætning: *Ono eum faciunt idem, non est idem*, viser sig her i fuld Klarhed. Christendommen angriber Roden, skaber derfra, helligjørende, et nyt Liv, medens Aristoteles kun beskjæftiger sig med at afskære enkelte Udværter og derved troer at komme til Menneskets Normaltilstand.

Med Peripatetikerne stemmede de sildigere Akademikere overeens i mange Stykker; uavlig gjælder dette med Hensyn til de herhenhørende Pligter. Den lidenskabelige Ge mytsbevægelse syntes dem at være noget Naturligt, noget for Livet Nedvendigt som bevægende Princip, kun maa der holdes Maade. Cic. Acad. pr. II, 44. *utiliter a natura dicebant permotiones istas animis nostris datas. — Ipsam iracundiam fortitudinis quasi ceterum esse dicebant. — Mediocritates illi probabant et in omni permotione naturalem volebant quendam esse modum.*

I det Enkelte gaaer *Maximus Tyrius* ind paa denne Lære (XVIII, 3). Efter ham er kun Dyden et Gode; den Dydiges indre Dygtighed kan ikke frarives ham, derfor er enhver Fornærmedse, han lider, uden væsentlig Betydning; han frækkes slet ikke, derfor hevner han sig ikke; men den, som hevner sig, handler uret, og dette strider imod Begrebet af en dyggig Mand.

Nær beslægtet hermed er den stoiske Lære, til hvilken vi nu ville gaae over. Det er besejdt, at Stoikerne først opstillede en udviklet Pligtlære. Her kommer nærmest deres *anadēta* i Betragtning, Dphøjelsen over enhver lidenskabelig

Bevægelse, over pertubatio animi, eller aversa a recta ratione, contra naturam, animi commotio (Cic. Tus. Dispp. IV, 9.). "Εστι δὲ αὐτὸ τὸ πάθος κατὰ Ζήνωνα ἡ ἀλογος καὶ παρὰ φύσιν ψυχῆς κίνησις ἡ δομὴ πλεονάζουσα, Diog. Laert. VII, 1, 110. Hovedgrundsætningen i deres Ethik er ὅμολογον μέρως τῇ φύσι τῇ. Da nu enhver Lidenstab er noget Unaturligt, saa er det den Bisæs Opgave ikke alene at bekæmpe, men og ganske at udrodde den. Dette gjælder nu især om den lidenskabelige Aldsfærd ved lidte Fornærmelser, og heraf bestemmes Forholdet imod Fjender. Cicero, som udvikler de fleste Grundsætninger (Tus. Dispp. IV, 9.), giver følgende Definitioner af de herhenvorende Lidenstaber: ira h. e. libido punienti eius, qui videatur laesisse injuria (jvfr. Senec. Ir. I, 3.); excedentia ira nascens et modo existens (*θύμωσις*); odium ira inveterata; inimicitia ira nescendi tempus observans; discordia ira acerbior intimo odio et corde suscepta. Stob. ecl. eth. p. 166. ed. Heeren. ὁργὴ ἐστιν ἐπιθυμία τιμωρήσασθαι τὸν δοκοῦντα ἡδικηζέναι παρὰ τὸ προσῆκον. Det lader sig forudsætte ved saadanne Grundsætninger, at Havn ikke billiges af Stoikerne; hvor de synes at anbefale den, er Æalen nærmest om en Straffemaade, om en Retfærdighedspligt i Modsatning til slap, bledagtig, umandig Eftergivenhed, jvfr. Cic. orat. pro Mur. 29. Stoicorum praecepta sunt eiusmodi: sapientem gratia nunquam moveri, nunquam cuiusque delicto ignoscere: neminem misericordem esse, nisi stultum et levem: viri non esse, neque exorari, neque placari. Cic. d. Off. II, 5. uleiscamurque eos, qui nocere nobis conati sint etc. d. Off. I, 11. atque haud scio, an satis sit eum, qui lacessierit, injuriae suae poenitere etc. d. Off. III, 19. eum virum bonum esse, qui prosit, quibus possit, noceat nemini, nisi lacessitus injuria. Thi om og Fasihed og Alvor bør fordres, saa maa den ved Pligten paas-

budne Grændse ikke overskrides, aldrig maa den udarte til et lidenskabeligt Væsen²²⁾. d. Off. II, 5. *tantaque poena afflictamus, quantam aequitas humanitasque patiatur.* Ib. I, 25. *cavendum est, ne maior poena quam culpa sit.* — *Prohibenda autem maxime est ira in puniendo: nunquam enim iratus qui accedit ad poenam, mediocritatem illam tenebit, quae est inter nimium et parum, quae placet Peripateticis et recte placet; modo ne laudarent iracundiam et dicerent utiliter a natura datam.* Illa vero in omnibus rebus repudianda est optandumque, ut ii, qui praesunt reipublicae, legum similes sint, quae ad puniendum non iracundia, sed aequitatem ducuntur. Den stoiske Lære adskiller sig fornemmelig herved fra Peripatetikernes Grundsetninger, idet, efter den, Liden-skaben er en Last og derfor i og for sig forkastelig. Naar Peripatetikerne paastaae, at Man derved bor slaae ind paa Middelvejen, saa erklaere Stoikerne dette for forkeert: *qui vitiis modum apponit, is partem suscipit vitiorum.* Cic. Tuscc. Dispp. IV, 18. Stoikerne betragtede perturbatio ligefrem som noget Unnaturligt, Peripatetikerne fandt det Forkerte og Unnaturlige blot i Maalets Overskridelse. Samme Anstuelse udtaler ogsaa Seneca, de Ir. 1, 5. *quid ergo? non aliquando castigatio adhibenda erit? Quidni?* Sed haec sincera et cum ratione: non enim nocet, sed medetur specie nocendi. I, 15. *nihil minus quam irasci panientem decet.* II, 31. *ne homini quidem nocebimus, quia peccavit, sed ne peccet: nec unquam ad praeteritum, sed ad futurum poena referetur: non enim irascitur, sed cavit etc.* II, 32. *si tanquam ad remedium*

22) Gør ve til Cic. v. d. Vfl., i Afhandlingen om Kjørlighed til Hjender, figer em to Steder i Cicero (d. Off. 1, 25, 38). S. 234: Hjist forlanger han fun Maadehold med Breden, her Anstand og Selvbeherfelse i dens Udbrud; ingensteds forbryder han Hjendskaberne selv.

venimus, sine ira veniamus, non quasi dulce sit vindicare, sed quasi utile. I, 15. tollantur e coetu mortalium facturi peiora quae contingunt et quo uno modo possint, desinant mali esse, sed hoc sine odio. Den egentlige Havn, sagfremt den er en Virkning af den opvakte Lidenskab og ikke af den ved Pligten paabudne straffende Alvor, forkastes ligefrem af Stoikerne. Senec. Ir. II, 31. illud ante omnia cogita, foedam esse et execrabilem vim nocendi et alienissimam homini. — Inhumanum verbum est ultio. Invfr. I, 5. Seneca forlanger derfor, at Man med rolig Besindighed skal overlegge, om Man bør indstride straffende, om ikke overhovedet det, som Man, lidenskabeligt bevæget, anseer som Fornærmedelse, for en uheldet Betragtning er uden al Betydning, om det ikke, fra Fornærmerens Side, beroer paa en Fejstagelse: II, 22. causa iracundiae opinio est. Ir. III, 29. multos absolvemus, si coeperimus ante judicare, quam irascimur; nunc autem primum impetum sequimur, deinde, quamvis vana nos incitaverint, perseveramus, ne videamur coepisse sine causa, et quod ini-
quissimum est, pertinaciores nos facit iniquitas irae. Invfr. I, 14. II, 28. Antonin. IV, 11. μὴ τοιαῦτα λάμβανε, οἷα δὲ βροτῶν κρίνει ἢ οἷα σε κρίνειν βούλεται, ἀλλ᾽ οὐδὲ αὐτά, οἷα κατὰ ἀλήθειάν ἔστι. Senec. Ir. III, 26. quare fers aegri rabiem et phrenetici verba, puerorum protervas manus? Nempe quia videntur nescire quid faciant. Quid interest, quo quisque vitio sit imprudens? Ogsaa paa Nyttighedsprincipet gaaer Seneca ind, Ir. II, 32. saepe satius fuit dissimulare, quam ulcisci. III, 5. aut potentior te aut imbecillior laesit: si imbecillior, parce illi, si potentior, tibi. Derfor raader han ogsaa, med Hensyn paa Livets Forthed, at leve i Fred og Ro, Ir. III, 42. 43. quin potius vitam brevem colligis placidamque tibi et caeteris praestas. Derpaa gjer ogsaa Antoninus i samme Henseende opmærksom, VII, 22. μετ' ὀλίγον ἀμητέροι τε-

Θνήστε. Seneca forlanger fremdeles, at Man maa være opbejet over Krænkelser og Fornærnelser. Ir. II, 32. magni animi est injurias despicere. — Ille magnus et nobilis est, qui more magnae ferae latratus minutorum canum securus exaudit. III, 25. proprium est magnitudinis verae, non sentire percussum. Den Vise bør staae fast, og bør ikke lade sig henrive af Lidenstabernes Magt. Senec. Ir. II, 35. ea demum velocitas placet, quae ubi jussa est, vestigium sistit nec ultra destinata procurrit et quae necti et ad cursum reduci potest.

Hos *Antoninus* træder den stoiske folde Strenghed mere tilbage og bliver til rolig Mildhed²³⁾; han staaer derfor det christelige Sind nærmere, ligesom det overhovedet er at bemærke, at Man i de senere Tider fornemmer en anden Tidsaand, og at der indtræder en Forandring i Tænkemaaden, hvorved der da fandt et tilknytningspunkt for Christendommen Sted. Saalidet Man kan tiltræde den i tidlige Tider ofte udtalte Mening, at en umiddelbar Sammenhæng imellem en eller anden christelig Lærer og de Filosofer, hvis Udsagn synes gennemtrængte af en christelig Aand, har fundet Sted, saa turde dog maaske ved den Tid, hvorom her er Tale, en Indflydelse af Christendommen paa Tænkemaaden i Almindelighed ikke være at betegne som ganske usandsyrlig. Antoninus gaaer ud fra den Grundsetning, at Mennesket er til for Menneskets Skyld, VIII, 24. 59. οἱ ἄνθρωποι γεγόνουσιν ἐνεκεν ἀλλήλων. V, 16. πρὸς κοινωνίαν γεγόναμεν. IX, 1. ἡ τῶν ὅλων φύσις κατεσκεύασε τὰ λογικὰ ζῶα ἐνεκεν ἀλλήλων, ὥστε ὠφελεῖν μὲν ἀλληλα κατ' ἀξίαν, βλάπτειν δὲ μηδαμῶς. Derfor

²³⁾ Dette havde og Grund i hans personlige Ejendommelighed. Han glæder sig over at han funde ansee til åbogytter som en fra Fareren arvet Besiddelse. *Els. Eur.* 1, 1.

kommer han også til Grundlægningen om Menneskejærlighed, VII, 22. ἔδιον ἀνθρώπου φιλεῖν καὶ τοὺς πταιόντας. Ærft. XI, 1. Han hentyder paa Gudernes Overbærenhed med de følgende Mennesker, VIII, 70. οἱ θεοὶ ἀθάνατοι ὅντες οὐ δυσχεραίνοντες, ὅτι ἐν τοσούτῳ αἰῶνι δεήσει αὐτοὺς πάντως ἀεὶ τοιούτων ὕπαρχων καὶ τοιούτων φαύλων ἀνέχεσθαι προσέτι δὲ καὶ κήδονται αὐτῶν παιτοίως σὺ δὲ ὅσον οὐδέπω λήγειν μέλλων ἀπανδῆς, καὶ ταῦτα εἰς ὡν τῶν φαύλων; IX, 1, 11. καὶ οἱ θεοὶ δὲ εὑμενεῖς τοῖς τοιούτοις εἰσίν. 27. καὶ οἱ θεοὶ δὲ παντοῖος αὐτοῖς βοηθοῦντο. Den mildere Bedommelse af Menneskets Ærft lader ham i disse mere see Vildfarelse end Ærft, VII, 22. ἄκοντες ἀμαρτάνοντον. II, 1. πάντα ταῦτα συμβέβηκεν ἐκείνοις παρὰ τὴν ἄγροιαν τῶν ἀγαθῶν καὶ κακῶν. Derfor maa Man betænke, at den, som handler urettigt, navnlig den, som forseer sig imod os ved Fornærmelser, derved skader sig selv. IV, 26. ἀμαρτάνει τις; ἔαντῷ ἀμαρτάνει. VIII, 55. ἡ κακία οὐδέπερ βλάπτει τὸν ἑτερον, μόνῳ δὲ βλαβερά ἐστι τούτῳ κ. τ. λ. IX, 4. ὁ ἀμαρτάνων ἔαντῷ ἀμαρτάγει ὁ ἀδικῶν ἔαντὸν κακοῖ, κακὸν ἔαντὸν ποιῶν. VII, 26. ὅταν τις ἀμάρτῃ τι εἰς σέ, εὐθὺς ἐνθυμοῦ, τι ἀγαθὸν ἡ κακὸν ὑπολαβὼν ἥμαρτε τοῦτο γὰρ ἰδὼν ἐλεήσεις αὐτὸν καὶ οὕτε θαυμάσεις οὕτε δρυσθήσῃ. Man maa ganske rolig hensee paa Fornærmelser, iden at lade sig forbittre derved, V, 25. ἄλλος ἀμαρτάνει εἰς ἐμέ; Ὁψεται ἰδιαν ἔχει διάθεσιν, ἰδιαν ἐνέργειαν ἔγα τὸν ἔχει διε τοιὴν ἡ κοινὴ γένοις, καὶ πρώσων δι με τὸν πρόσων θελει ἡ ἐμὴ γένοις. Ærft. IX, 13. καταφρονήσει μού τις; Ὁψεται ἔγα δὲ ὄψομαι, ἵνα μήτι καταφρονήσεως ἀξιον πρώσων ἡ λέγων εὐρίσκωμαι. Μισήσει; Ὁψεται ἀλλὰ ἔγα εὐμενῆς καὶ εὔνοις πατὶ καὶ τούτῳ αὐτῷ ἔτοι μος το προφρόμετον δεῖξαι, οὐκ ὀνειδιστικῶς οὐδὲ ὡς καταδεικνύμενος, ὅτι ἀτέχομαι, ἀλλὰ γνησίως καὶ χρηστῶς κ. τ. λ.

Især anbefaler Antoninus at indvirke paa Modstanderen ved
Belæring og Døphsing, V, 28. ὁ ἀνθρωπος λόγοι ἔχει,
φησί, καὶ δύναται συννοεῖν, ἐφιστάνων τε πλημμελεῖς εἰς
σοι γένοιτο τοιγαροῦν καὶ σὺ λόγον ἔχεις, κίνησον λογικῇ
διαθέσει, λογικήν διάθεσιν δεῖξον, ὑπόμνησον εἰ γὰρ ἐπάτει,
θεομπεύσεις, καὶ οὐ χρεία ὁργῆς. VIII, 59. δίδασκε ἡ φρέδε.
X, 4. εἰ μὲν σφύλλεται, διδύσκειν εὑμενῶς καὶ τὸ παρορά-
μενον δεικνύαι. Man maa tilgive, og det hensigtsmæssigste
Forhold imod Fjenden er, at Man ikke stiller sig lige med
ham, VIII, 24, δεῖ οὖν συγγινώσκειν. VI, 6. ἄριστος τρόπος
ἀμύνεσθαι τὸ μὴ ἔξομοιοῦσθαι. I, 7. καὶ τὸ πρὸς τοὺς
χαλεπήραντας καὶ πλημμελήσαντας εὐανακλήτως καὶ εὐδιαλ-
λάκτως, ἐπειδὴν τάχιστα αὐτὸς ἐπανελθεῖν ἔθελήσωτι, δια-
τεῖσθαι. IX, 11. εἰ μὲν δύνασαι, μεταδίδουσκε, εἰ δὲ μή,
μέμνησο, ὅτι πρὸς τοῦτο ἡ εὐμένειά σοι δέδοται καὶ οἱ
Θεοὶ δὲ εὐμενεῖς τοῖς τοιούτοις εἰσὶν κ. τ. λ. At Antoninus
ogsaa i Gjerning bevisste disse Grund sætninger, nævnlig i sin
Opførel imod Avidius Cassius, er bekjendt.

Ogsaa Epictet fremhæver den stoiske Grund sætning, at
den Vise staaer over alle Tilfældigheder. Derfor anbefaler
han paa flere Steder åreſtrazila, minder om, at de Fornær-
melser, hvorover mangt et Menneske pleier at blive rasende
opbragt, ere at ansee som uvæsentlige Ting. Det ligger ofte,
ester hans Menning, saaledes som ogsaa paastaaes af Seneca,
kun i vor subjektive Anskuelse: ταράσσει τοὺς ἀνθρώπους οὐ
τὰ πρόγματα, ἀλλὰ τὰ περὶ τῶν προγμάτων δόγματα.
Isofr. Epictet. Enchir. 5. Fornærmeren fejler af Bildfarelse,
Enchir. 42. ὅταν τίς σε βλάψῃ, μέμνησο, ὅτι καθήκειν
αὐτῷ οὐδέμενος ποιεῖ ἢ λέγει — ἀπὸ τούτων οὖν ὁρμάμενος
πρόώς ἔχεις πρὸς τὸν λοιδοροῦντα. Ogsaa religiose Hensyn
gjør han gjældende, dissert. I. 13. § 13. ἀνδράποδον, οὐκ
ἀνέξῃ τὸν ἀδελφοῦ τοῦ συντοῦ, οὐς ἔχει τὸν Δία πρόγορον;

Desuden anbefaler han endog, og dette kan ansees som den stoiske Læres yderste Spidse, en fuldkommen Ufølsomhed imod Alt, I, § 100.

Endnu er her at omtale Plutarch, der gaaer ekseptistisk til-værks. Han strev, som bekendt, en Bog, περὶ ἀρρεναῖς, ligesom en anden, hvori han besvarede Spergesmalet: πῶς ἦν τις ὑπ' ἔχθρον ὠφελοῦτο. I den første udriller han den Mening, at Vreden som en affskyelig, Mennesket nedværdigende Lidenskab maa undertrykkes. Et særdeles Hensyn til Medmennesker tages der ikke, om Menneskehjærlighed (Der dog ingenlunde udelukkes ved denne Behandlingsmaade) er ikke Tale, der handles om Forkasteligheden af det vildt oprerte Væsen, hvor ved estervises, at den heftige Trods og den sig derved udta-lende Haardhed ingenlunde er Tapperhed og Styrke. I det andet ovennævnte Skrift vises, hvilken moralst Fordel vi kunne lave os af vore Modstandere: Ejendom er opmærksom paa vores Svagheder, Hensyn til hans mere skarpseende Jagtagelse af vort Forhold gør os forsigtigere, at vi ikke skulle under-fastes en retsærdig Daddel. Heraf udleder han den Pligt, ikke at forhaane eller spotte, men ved et daddelfrit Forhold at be-stemme Modstanderen: cap. 4. εἰ θέλεις ἀνιᾶν τὸν μισοῦντα, μὴ λοιδόρει κίναιδον, μηδὲ μαλακὸν, μηδ' ἀκόλαστον, μηδὲ βωμολόχον, μηδ' ἀνελένθεορ, ἀλλ' αὐτὸς ἀνήρ ἵσθι, καὶ σωφρόνει καὶ ἀλήθευε καὶ χρῶ φιλαρθρώπιος καὶ δικαίως τοῖς ἐντυγχάνουσι. Blifket paa Modstanderens Føjl maa op-muntre os til den Streben, ὅπως τὰ μὲν φυλαττόμενοι βελ-tiores ὄμεν αὐτῶν, τὰ δὲ μιμούμενοι μὴ χείρονες. I Overensstemmelse med sine øvrige Grundsætninger anbefaler han Zaalmodighed og Overbærenhed. Cap. 9. προσήτητα μὲν οὖν καὶ ἀρεξικακίαν οὐτως ἔστιν ἐνεπιδεῖξασθαι ταῖς ἔχθροις. Henvigjerrighed misbilliger han: ἔχθρον δὲ καὶ τιμωρίαν παραলιπεν ἐν καιρῷ παρασχόντος ἐπειζῆς ἐστι.

Øgsaa fremstiller han det som aldeles forkasteligt, naar Man ikke vil tage sig af Hjenden eller hans nærmeste i Ulykken (c. 9.): τὸν δὲ καὶ πταισούτη συμπαθήσαντα καὶ δεηθέρτι συλλαβόμενον καὶ παισὶν ἐχθροῦ καὶ οἰκείοις καὶ πράγμασιν ἐν χρείᾳ γενομένοις σπουδὴν τινα καὶ προθυμίαν ἐρδειξάμενον, δοτις οὐκ ἀγαπᾷ τῆς εὑμενεῖας, οὐδὲ ἐπαινεῖ τὴν χρηστότητα — καῖρος ἐξ ἀδάμαντος ἡ σιδάρον κεχάλκευται μέλαιναν καρδίαν.

III.

Efter i de foregaaende Absnit haade at have udviklet den christelige Lære om Fiendekjærlighed og paa den klassiske Oldtids Gebet at have sammenstillet, hvad der sigter dertil, og efter derved at være gaaet frem paa en objektiv og fordomsfri Maade uden at være bleven staaende ved Overfladen men med Eftervisning af Fønomenenes Grund, for ikke at ansee lige klingende Uttringer som fuldkommen eenstydige: vil det nu være lettere at udfinde det gjen sidige Forhold ved nog e sammenlignende Bemærkninger.

Allerede i Indledningen er det blevet bemærket, at Man har opstillet to ganske modsatte Meninger. Efter den ene af disse er Hedenstabelts sædelige Liv i dets ødlere Skikkeler ganske identisk med Christendommen, og derfor paastaaes da ogsaa om nærværende Lære, at Man hos Grækerne og Romerne ikke savner de Fordringer, som den christelige Moral opstiller i denne Henseende. Andre bestride denne Ansuelse og staar i skarp Modsatning dertil; de ville i de Uttringer og Handlinger, som hos de Gamle fremstille sig for os i det sjælestede Lys, savne det christelige Princip og derved ansee sig for tilstrækkelig berettigede til at udtale en absolut Forkastelsesdom.

Hver af disse to Meninger, fastholdt i abstrakt Genfærdighed, er usand, og dog er der Sandhed indeholdt i begge.

Man har været meget i Læren om Ejendekjærlighed, saaledes som den opstilles i Christendommen, ikke er noget Nyt og Ejendommeligt, men at ganske det Samme ogsaa findes i den klassiske Oldtid. Men dette maa med Bestemthed henegtes, og den ovenfor givne Fremstilling af begges Lære vil have overtydet enhver Fordomsfri derom²⁴⁾.

Vel finde vi en Række ligeledende Steder, men som, naar Man gaaer tilbage til Grundten, ere ganske forskellige. Der gives naturligvis herved mange Berøringspunkter, og deraf kommer det da, naar Man bliver staaende ved det ydre Fænomen, at Christendommens Læresætninger ansees for fuldkommen lige med Udsagn af Oldtidens Vise. Kun hos Sokrates, Plato og Antoninus finder Man egentlig en Retning, der kan bringes i Sammenligning med den christelige. Ganske anderledes er det, som Aristoteles og Stoikerne lære. Det almindelige Liv frembyder ingen Spor af de i denne Henseende fremtrædende christelige Fordringer.

Den christelige Lære om Ejendekjærlighed er dybt begrundet i Christendommens hele Væsen; den beroer paa sammes Princip, paa den christelige Tro og er ligefrem uadskillelig fra det christelige Liv. Dette bestaaer jo i den levende, troende Til-egnelse af Frelsen i Christo, hvormed paa den ene Side ydmig Erfjendelse af egen sædelig Verdighed, Skyldbevidstheden, paa den anden Side Troen paa den guddommelige Kjærlighed er

24) En af den klassiske Oldtids grundligste Kjendere, der forstod at vurdere den og stillede den højt, var afdøde Professor Dr. Luz i Bern, men han havde derhos den bestemteste og fineste Bevidsthed om den floftede Forfæl i mellem klassisk og bibelsk Land, i hvilken sidste han fandt den absolute Religion. S. Schneckenburger i Fortalen til Luz's bibl. Dogmatik. S. VII.

given. Har denne Tro i Sandhed grebet det indre Menneske, saa maa en Forvandling af hans aandige Væsen, Igjenfødelse til det nye Liv paafølge, og dette nye Liv er et Liv i Kjærligheden²⁵⁾. Læren om Fjendekjærlighed er derfor paa Christendommens Gebet principielt begrundet, ikke blot noget blot Tilfældigt; den fremgaaer med Nødvendighed af det christelige Livs Retning. Den enefoldigtroende Christen, om ogsaa hans *nōtīs* ikke er blevet til *γνῶσις*, siger sig selv umiddelbart i sin christelige Bevidsthed, at han fornægter Herren, naar han ikke tilgiver sin Broder, ligesom Gud har tilgivet ham. Dette Princip er den klassiske Oldtid fremmedt (om ogsaa ikke absolut modstræbende eller contradiktionsfri modsat), det ligger ikke til Grund for dens Livsanskuelse. Den klassiske Humanitet har, med al sin relative Fortræffelighed endnu ikke hævet sig til Livet i Kjærlighed, hvilket kun finder Sted der, hvor det naturlige Liv omdannes fra Roden af ved Troen paa den guddommelige Maade, ligesom jo den, der er i Christo, derved bliver til en ny Skabning (2 Kor. 5, 17): det christelige Liv er omfåbt fra Personlighedens Centrum og bestaaer ikke i Fremtoninger paa Periferien. Just fordi det storter her paa, ere de hidhorende Uttringer ikun enkeltstaende, overfladiske, uden indre organisk Sammenhæng, ikke sammenholdte ved et følelses Princips Baand, de ere fremkomne af de mest forskelligartede Bevæggrunde, ja de modsigte sig tildeels²⁶⁾).

25) Harleß, Eth. S. 131. 132: „Den christelige Øyd har kun een sidste og højeste Form, i hvilken alle andre Øyder ligge som i deres Kime. Men denne alle Øyders Øyd er den christelige Trømhed. Christelig Trømhed kan kun træbes som en Igjenfødts og Omvendts Stemning.“

26) Et Hjertets Tilbejelighed ikke eens med Lovens Indhold, saa er en saadan Lovighed ikun enkeltstaende Gjerning, lovligt Værk, men endnu ikke Lovsopfyldelse; s. Harleß, Eth. S. 50.

Læren om Fjendekjærighed er væsentlig for den Christne, til hellenisk Storhed er dens Udvølse ikke uomgængelig nødvendig. De hos Grækerne og Romerne forekommende Udsagn, som have Hensyn til et værdigt Forhold imod Fjender, lade sig ikke tilbageføre til eet Princip, mindst til de Grundsetninger, som Christendommen givt gjeldende. Thi paa det christelige Gebet er Fjendekjærighed noget Almeengyldigt; enhver Christen, ogsaa den ikke videnskabeligt dannede, veed, at han skal bevise Fjende-kjærighed; hos de Gamle derimod finde vi ved Siden af mange ødle Udsagn og Exempler ofte ganske modsatte Anskuelser, og ifkun hos faa udmarkede Mænd Tilnærmedser til det Christelige.

Gaae vi nu fra Grundlaget frem til Livets videre Udvikling i det Enkelte, saa fremtræder ogsaa her en betydelig Forskjellighed. Den Christnes hele Liv er Kjærighed, og denne beviser han ogsaa imod Fjender i alle Forholde. Dette er Guds Billie, at fuldbyrde den, er Pligt; men da den Igjenfodtes Liv ligesom gaaer op i Kjærighed, saa er Forfjellen imellem at skulle og at ville forsvinden for ham, en indre Nødvendighed . driver ham; ogsaa Fjendekjærigheden fremgaarder af Gemyttets Dybde, ingen ydre Bevæggrunde komme derved med i Spillet, det er ingen Svaghed, intet Hykleri men hjertelig Forbarrelse, ligesaa varm og begejstret som uegenyttig og ydmig.

Hos Grækerne og Romerne er Mangel paa hjertelig Broderkjærighed. I Modsetning til denne Paastand har Man opstillet den Anskuelse, at der ogsaa hos dem er Tale derom, at det der ikke blot, som Man ofte har sagt, gjelder Borgeren, men ogsaa Mennesket. Derved har Man beraabt sig paa de klassiske Skribenters dannende Indsydelse med Hensyn til Humanitet, paa den hos dem ofte under Omtale kommende *humanitas*, paa dens Fordringer til uegenyttigt Vensteb, paa .

storartede, ødle Udsagn²⁷⁾). Vi ville ingenlunde demme nedværdigende herom, den relative Ýpperlighed er ikke at miskjende; men, der behoves dog endnu en Forklarelse for at blive det, som fremstiller sig for os i det christelige Liv. Der viser sig stedse derved kun meer eller mindre det, som det kirkelige Lærebegrebs Sprog betegner med *justitia civilis*, hvormed en finere Egoismus godt kan bestaae. Medens i Almindelighed høvndende Gjengjeldelse forekommer hos de Gamle ikke alene hyppigen, men endog, i og for sig betragtet, hos dem ikke ansees som noget Umoralf i Almindelighed, finde vi rigtignok enkelte Exempler og Uttringer, der vidne om en modsat Tænkemaade. Men hvorledes forholder det sig dermed? Snart gjor sig en vis naturlig Hjertensgodhed gjældende, snart er det Nyttighedsregler, Klogsskabshensyn, hvorved En bestemmes til at tæmme sin Brede²⁸⁾), snart vil en Anden ikke nedværdige sig ved sin Lidenskabelighed og gjøre sig lig med Barbaren, snart bører en vis Højmodighed til Skue for Verden²⁹⁾), der fremträder et sædeligt Hovmod,

²⁷⁾ Bvsc. Siebelis i den ovenanførte Afhandling, S. 186 ff. Meget rigtigt dommer Baumgarten-Grußus i sin Commentar til Matth. 5, 43—48: „det kan ikke påståaes, at Vise og Gede ikke ogsaa for lange siden have havt dette Sindelag, kun var det ikke herskende i Nordomme og Skoler, Christus opfatter det højere og aandeligere; Grækere og Romere have ved Steder af dette Slags stedse mere Stoltheden, den stolte Højmodigheds Synspunkt.“

²⁸⁾ Cie. off. II, 18. est enim non modo liberale paullum nonnunquam de suo iure decedere, sed interdum etiam fructuosum.

²⁹⁾ Baumgarten-Grußus til Matth. 5, 43: „Grækere og Romere have ved Steder af dette Slags stedse mere Stoltheden, den stolte Højmodigheds Synspunkt.“ Palmer (Lehrbuch d. christl. Religion): „ogsaa hedenske Skribenter byde vel denne Pligt, men opstille den deels kun negativt som Afsald paa Gjengjeldelse, deels kun som Tegn paa en stor Mand, uden at erkjende en almindelig Forpligelse dertil.“

som er ganske fremmedt for den christelige Gemytsretning, der handles for det Meste kun om Lidenstabens Maadehold, om værdig Selvbeherskelse, at Man ikke skal blive til et Dyr, om en storartet, glimrende Handlemaade. Derved mangler Tanken: Tilgiv ligesom Gud har tilgivet Dig; det religiose Element, hvorpaa den christelige Fjendekjærlighed beroer, beroes højest sjeldent. Den væsentlige Forskjel kan ved en fordomsfri Betragtning ikke misfjendes³⁰⁾.

Naar vi nu anerkjende denne Forskjel, saa skal dermed dog ikke paastaaes, at samme er absolut, saa at det antike Liv i denne Henseende staer i egentlig Modsigelse med det christelige Liv. Allerede den Omstændighed, at Man saa ofte vilde vide Fjendekjærlighedens Pligt anbefalet eller virkelig udovet hos de Gamle ligesaavel som paa christeligt Gebet, er et talende Bevis for, at der forefindes mangfoldige Uttringer og Gjerninger, der kunne tydes saaledes. Beroer det nu end paa en Skuffelse, naar Man betragter det Lignende som noget fuldkommen Lige, saa er der dog en Tilnærmlse til det christelige Princip. En saadan Tilnærmlse er at finde hos Sokrates, hos Plato, og er tydeligt utalt hos Antoninus med særdeles Hensyn paa det religiose Princip, saaledes som dette allerede ovenfor ved Udviklingen af deres Grundsatninger er angivet.

Gaaer Man nu ud fra den Amtagelse, at det Nye, som

³⁰⁾ Man har ofte paastaat, at der paa ethist Gebet hersker den sterke Overensstemmelse, og at kun med Hensyn til det Religiøse Forskjellighed i Anskuelsen gjer sig gjældende. Almindeligt utalt er dette urigtigt; komme endeg de ydre Tanemener ud paa Et, saa saae de dog først deres Betydning ved deres Grundlag. Livet tager visstelig en forskellig Rettning, enten Man gaaer ud fra det catholiske eller fra det protestantiske Standpunkt, forudsat, at Troen virkelig er levende.

Christendommen har bragt i denne Henseende, et noget saa væsentlig Forstædtigt, at det ligefrem staer i Modsigelse med den foregaaende Udvikling, saa drives Man derved til den Paastand, at Christendommen er noget Unaturligt og strider mod den menneskelige Natur. Denne Anskuelse maa dog lige frems avvises; thi var den menneskelige Natur ikke i stand til at modtage den christelige Udvikling, saa vilde Christendommen evig blive den noget Fremmedt, noget Høre, uden al Indflydelse paa dens Omstaelse; Man maatte ansee den som et Indbegreb af nye Sætninger, der ikke kunne bringes i organisk Forbindelse med Menneskets Væsen, men som staae det udvortes imod, og ere enten aldeles naturstridige eller i det Højeste mekanisk kunne knyttes dertil. Saaledes vilde navnlig Fjendekjærligheden være at ansee som noget Unaturligt, som Noget, der er at stille ved Siden af assetistisk Munkenhed. Men dette vilde den ret forstaade Christendom ikke; denne Pligt forekommer os meget meer som noget øgte Menneskeligt, som en Blomst, der først ved Christendommen kom til fuld Udvikling, men hvortil Spiret eller Auløget er tilstede i Mennesket. Derfor finde vi ogsaa allerede hos de Gamle en Kæmpen og Streben derefter, det ligger i den menneskelige Natur, men det modnes ikke til Udfoldelse; men just fordi denne Lære ikke modstiger Menneskets indre Natur, ikke er den total modsat, finde vi saamange Fænomener eller Uttringer, som have Hensyn derpaa, men som manglende den Helligelse, der er given i den christelige Kjærlighed. Kilden er ikke reen, noget ureent er blandet deri, den indre Igjenfodelse mangler. Christendommen griber Menneskets Midtpunkt og lader sig ikke noje med at vise sig paa Overslæden.

Menneskehedens aandelige Livs Udviklingshistorie er en Organismus, en Livsproces, og deri finder Christendommen sin væsentlige verdenshistoriske Betydning. Sammes absolute Sand-

hed, dens reen menneskelige og guddommelige Indhold skyder allerede i den antike Verden sin Spire og er i stadig Fremadarbejden, og Man kan i denne Henseende sige, at Forverdenen er en Spaadom om Christus³¹⁾. Hvad der ligger potentialiter i Mennesket, men i det naturlige sig selv overladte Menneske ikke kommer til Virkeligjørelse, kaldes ved Christendommen actualiter islive. Var dette ikke Tilfældet, saa kunde Christendommen ikke finde Indgang i det menneskelige Gemyt; ved Forlossningen gjælder det om Gjenscrembringelsen af det guddommelige Billedede, der, som bekjendt, efter den protestantiske Kirkes Grundsætninger, ikke er noget donum superadditum, men hører væsentlig til den menneskelige Natur. Christendommen træder ikke til udenfra, for at sætte endnu nogle Læresætninger til den allerede bestaaende Humanitet (— en Kunskuelse, som svare til den katholske Kirkes Lære om consilia evangelica —) den fører ikke mekanisk nogle Dyder til, den gjennemtrænger, helliger og forklarer Livet ved en ny Land, der indtræder derved et Forhold, som ved et forædlet Træ. Derfor bør også den ølere Supernaturalismes Kunskuelse tilbagevises, efter hvilken Christendommens Væsen skal bestaae i Tilfejelsen af nogle tidligere ikke bekjendte Læresætninger. Herved kunne to forskellige Opfattelsesmaader finde Sted: Man betragter nemlig Christendommen enten som det Middel, hvorved det, som den menneskelige Natur skal være, kommer til Udvikling, eller som det, hvorved den i den menneskelige Natur ved Friheden Misbrug, ved Faldet frembragte Fordærvelse helbredes. Den videre Udvikling af dette Forhold hører ikke herhvid; ved begge Kunskuelser, man betragte Christendommen som videre Udvikling af Spiren eller som Helbredelse af det Fordærvede, foruds-

31) Dorner's Christolog. S. 4.

sættes Menneskets religiøse Hjelpeleshed uden den christelige Frelse³²⁾.

En sammenlignende Udvikling af Læren om Ejendekjørighed giver derfor følgende Resultat. Det, som Oldtiden i denne Henseende giver, er aldeles ikke identisk med Christendommens Lære; det er paa en vis Maade kun Spor, Tilnærmelser, enkeltstaende Momenter, hvorved sædvanligt noget ureent indblander sig. Men det Rye ved Christendommen bestaaer ikke i en Tilsetning af enkelte Lærdomme paa udvortes Maade, endnu mindre bestaaer det i absolut Modsetning, men det aabenbarer sig i en ny Land, der ved Kjærlighed helliger og forklarer det Hele³³⁾. Det den „ikke som en eensidig Skikkelse af det religiøse Stof modstaaer det eensidige Hedenstaf, men er det højeste Element, som optager alle lavere Elementer af menneskelig Dannede i sig, og er bestemt til fra det højeste Standpunkt at fremstille den menneskelige Naturs Harmoni“,³⁴⁾ bringer den ogsaa her en ny og egenomdelig Skikkelse til Udvikling.³⁵⁾ Det helleniske Liv i dets fulde Herlighed er et Trin, een Side af Udviklingen, men kan endnu ikke anses som det Højeste, der skal virkelig gjøres i den menneskelige Natur; den klassiske Humanitet er Moment med Hensyn til det, som Mennesket skal være, dens Betydning er ikke at miskjende, men

32) S. Neander, Gesch. d. apostol. Kirche, S. 5. Num.

33) S. Harleß, christl. Eth. Einleit. § 3.

34) Neanders Ord i Forordet til Kirchengesch. Bd. 1. Abth. 3. S. IX. Jvfr. Dorner's Christologi. S. 3. og overhovedet Indledningen til dette Værk.

35) Jvfr. Baum's Lehrb. d. Dogmengesch. S. 15: „Til absolut Religion funde Christendommen selv kun blive derved, at den op-højede de partikulære former for Landens Christents i den for-christelige Tid, Hedenstaf og Jededom, den største Filosofi og den jødiske Religion, til Universalitet.“

den maa først ved den christelige Kjærligheds Helligelse forklares til absolut Fuldendelse. Dette Standpunkt opnaaes ikke i den forchristelige Tid; det seer Man især i Læren om Fjendekjærlighed; thi hvad der fortjener dette Navn, det kan kun trives der, hvor en christelig Land rører sig. Et endog Anlæg dertil tilstede i Mennesket, og synes os end uutildags det, som Christendommen fordrer, ganske at forstaes sig af sig selv som Op-gave for det menneskelige Liv, som sand Humanitet, saa kan det dog ikke nøgtes, at denne aandelige Retning først er frem-gaaet af Christendommens Indflydelse³⁶⁾ og uden samme ikke vilde finde Sted.

Det samme Forhold, der her fremstiller sig for os imellem den klassiske Oldtids og den christelige Moral, finder nu over-hovedet Sted imellem den ikke christelige og den christelige Sæ-delighed, imellem den Ikkechristne og den Igjenfodte. Christendommen beviser sin heldbringende, naturomskabende Kraft i det Hele som i det Enkelte; den er *η χάρις τοῦ Θεοῦ η σωτήριος*, der, da Tidens Fylde var kommen, traadte ind i Livet, den er, som Harleß (christl. Ethik, S. 55) treffende bemærker, „paa den ene Side den guddommelige Sanktion af det menneskelig Anerkendte, paa den anden Side den fuldstændige Fremtræden af det alle ethiske Hensyn beherskende og beaandende Livsprincip, og saaledes tillige per accidens Korrektivet for de forskellige menneskelige Vildfarelser angaaende den højeste Livsnorm og den normale Livsutviklings Bæsen.“

Den Anskuelse, hvorefter man sætter den forchristelige eller ikke christelige, navnlig den klassiske Verdens Sædelighed

³⁶⁾ Garve til Cic. von den Pflichten, Th. 1. S. 258: Man erfjender nu almindelig den Førstfrist: Du skal elffe din Fjende! og det er vist, at vi fylde Religionen det, naar den med større Alvor-lighed er blevet indførpet i den nyere Moral.

som fuldkommen identisk med den christelige, er eensidig, den hviler paa Pelagianismens Grundsatninger og maa i sin fulde Konsekvens fore til en vis Indifferentisme. Trelserens absolute Dignitet miskjendes derved, Christendommen selv kan i det Højest endnu ansees som det meer eller mindre tilfældige Behikel for en almindelig, renere Fornuftreligion. Ligesaas eensidig og overspændt er den modsatte Aukstuelse, efter hvilken den hedeniske Verden ogsaa i sine ødlest Skikkelsler ikke skal være saameget som en Streben efter Trelsen, men betragtes som absolut modsat. Fremtræde ved den første Mening Pelagianismens Mangler, saa bører den sidste Manichæismen.

Til Slutning endnu kun nogle Bemærkninger om den Maade, hvorpaa Man tidligere betragtede dette Forhold. I den ældre Kirke opfattedes Hedenkabet i dets ødlest Skikkelsler ikke som staaende i fjendtlig Modsatning til Christendommen. Denne Aukstuelse opstod først, da ved Dannelsen af strængere Dogmer det, som forhen kun levede i Følelsen, udprægedes i Formler af den reflekterende Forstand. Imod den starpe Modsatning imellem Fornuft og Åabenbaring, imellem Natur og Maade stod tidligere den herskende Lære om λόγος som det Princip, der fra Begyndelsen af har opfyldt gudbegeistrede Mænd³⁷⁾. Clemens af Alexandrien betragter den græske Filosofies Udviklingsgang som et Værk af den guddommelige Menneskeopdragelse, som en Forberedelse for Christendommen, som en fra Gud kommende Vejledning til det Gode; ham forekomme ødle Hedningers Lærdomme som Tilnærmedse til Christendommen, hvormed Man bliver modtagelig for samme. Justinus Martyr antager, at der i den meuneflige Natur er noget Beslægtet med den guddommelige Logos og udleder der-

³⁷⁾ Jofr. Baumgarten-Crusius, Dogmengesch. Bd. II. S. 806 ff.
Meanders Kirchengesch. Bd. I S. 1117 ff.

fra den partielle Erkjendelse af religies og sædelig Sandhed blandt de bedre hedenste Filosoffer³⁸⁾.

Men jo inderligere Man bejede sig for Jesu Storhed, jo dybere Man var overbevist om den ved Verden beredede Frelse, desto betydeligere maatte Forskellen imellem hedenst og christeligt Liv, imellem Filosofien og Evangeliet fremstille sig. Kunde Man ikke benægte, at der fandtes Spor af religios Sandhed hos Hedningerne, saa udviklede sig hos mange Kirkelærere den Kunstuelse, at den bedre Indsigt er kommen af de israelsitif hellige Boger³⁹⁾. Andre derimod opstillede den Mening, at de højere Erkjendelser vare blevne Hedningerne uretmæssigen tildeel ved Meddelelse af faldne Mandar. De erkendte derfor det Gode hos Hedningerne, men udedede det af en ureen Kilde. Dog manglede det heller ikke paa Saadanne, som, drevne af polemisk eller apologetisk Interesse, nedsatte den forchristelige Verden, lidenskabeligen fremhævede Filosoffersnes Wildfarelser og Modsigelser (*σαε ἡ ερμιας ι διασυρρους τον ζων γελοσογων*) eller deri som noget Satanist (som Tertullian). Disse Kunstuelse vakte stede, og vi finde ogsaa endnu fuldigere mange Aubefalinger af den klassiske Litteratur, hvorved udvises, at de hedenste Lærdomme dog ikke ere at anse som absolut Modfætning til Christendommen, ligesom ogsaa, at hedenst Øyd ikke maa betragtes som noget Forkasteligt. Saaledes er Basilus's Tale bekjendt, i hvilken han viser, hvorledes christelige Inglinger skulle benytte den hedenste Litteratur. Basilus var, som Gregor af Nazianz, dannet ved græsk Videnskab. Den antiocheniske saavel som den alexandrinske

³⁸⁾ Λαρεν ειν λόγος απερμητικός.

³⁹⁾ S. Baumgarten - Crustus p. a. Et. S. 809. Ifsr. Schaubachs Ndgove af Anaxagoras's Fragmenter. S. 13. Joseph. c. Apion. II. p. 482. Haverkamp.

Skole havde, sjænt en stærk Modsetning fandt Sted imellem begge, en mildere og friere Afskuelse af det Gode og Sande i den forchristelige Litteratur. Saaledes var dette tilfældet ved Theodor af Mopsuestia, der ansaae Frelseren ikke som en Gjenopretter af en fordærvet Natur, men som Ophav til en ny Skabelse, for at føre den oprindelige Skabning til en højere Udvikling. Saaledes Chrysostomus, der havde dannet sig ved Studiet af de Gamle og ooveralt fandt spredte Straaler af det Gudbeslægtede⁴⁰⁾.

Med Augustinus uddannede sig en stærkere Modsetning. Som Platoniker havde han tidligere heldet til den friere Afskuelse og ogsaa endnu i sildigere Skrifter anerkjender han med tilborlig Burdering det Bedre i den gamle Litteratur, udleder det fra en Åabenbaring af Handen, der er den oprindelige Kilde til alt Godt; han paastaaer, at Man i Christendommens Tjeneste maa tilegne sig Alt og ogsaa af Hedeningerne laane det Guld og Sølv, som de have bragt frem for Lyset. Rigtignok er det ved den Grundafskuelse, han ellers lægger for Dagen, en vis Zukonsekvens, og jo mere han i den pelagianiske Strid betragtede Christendommen som fuldkommen nyt Liv, medens det modsatte Parti deri kun saae en videre højere Udvikling, desto stærkere maatte Modsetningen mellem christeligt og ikke christeligt Liv forekomme ham, medens han mindre kunde lægge Vægt paa det for begge Fælleds. Derfor fremtræder fornemmelig med ham den haarde Bedomelse af den forchristelige Tid: det ikke af christeligt Sind baarne, ikke af Tro og Kærlighed, ikke af helligt Sind, men meer eller mindre af jordiske Bevæggrunde fremgangende Gode er for ham kun tilsyneladende godt, og, idet det er besmitten af det urene Grundlag, et splendidum peccatum, saaledes som

⁴⁰⁾ Meanders Kirchengesch. Bd. II. S. 1367.

ſ. Ex. den af Ærgjerrighed fremgaaende glimrende Daad. I hans Land udtaler sig ogsaa Hjeronymus, der vel uddannede ſig ved klassisk Litteratur, men ſiden ved en fremherskende æstetisk Retning gjorde ſig Samvittighedsſkrupler derover. Den viftnok eensidige Retning hos nogle Kirkelærere, der beſteftigede ſig mere med den hedenſke Litteratur end med den hellige Skrift, kunde naturligvis ikke billiges; thi Hedenſkabet stod paa den Tid ſom ſelvſtaendig Magt lige overfor Christendommen, det var endnu ikke bortdødt og hvo, ſom ganske levede i samme, kunde umuligen være greben af den christelige Troes Kraft⁴²⁾. Alt ſenere Gregor den Store var Beſteftigelsen med klassisk Verdom ugunstig, er bekjendt, endſtønt Meget, ſom lægges ham til Last i denne Henseende, ikke er historisk beviſt.

Dog ſkal ikke her udførligen udvikles, hvorledes Man til forſkellige Tider opfattede Christendommens Forhold til Hedenſkabet: det her Unforte ſkulde kun viſe, at den ældre Kirke ikke altid tænkte ſaaledes, ſom det nytildags fra mange Tider anſees for udelukkende christeligt. Selv de ſymboliske Bogers, navnlig Concordieformlens orthodoxe Lære om totalis carentia virium spiritualium hos de Urigensfodte bekæmper dog den flaci- anſte Paafstand om, at Arvesynden er Menneskets Subſtant, ſom manicheisk Bildfarelſe. Gaaer Man ud fra denne Un- ſkuelse, ſaa kan det menneskelige Gode miſkjendes, om Man og endnu ikke ſinder christelig Fuldkommenhed deri og ikke kan anſee det ſom egnet til at gibe Frelſen med.

Bed Theologiens Omdannelse i det ſidste Narhundrede er den Mening bleven fremfort, at det Forchristelige er at ſtille ganske lige med det Christelige. Dertil bidroge fornemmelig

⁴¹⁾ Iyfr. Augustin. op. imperfect. I, 83: fortitudinem gentilium mundana cupiditas, fortitudinem autem Christianorum Dei caritas facit, quae diffusa est in cordibus nostris.

deres apologetiske Bestræbelser, der bestreftigede sig med Bevisferelse for concordia rationis et fidei. Den lærde, historiske Behandling af Moralen gav Anledning til at opsege Parallelsteder hos klassiske Forfattere til Oplysning af christelige Lærdomme. Heller ikke lader sig miskjende, at mangen ufrugtbar, uchristelig Trætte paa theologisk Gebet bortvendte bedresindede Gemyutter fra Christendommen, saa at det ikke manglede paa Mænd, der ikke udledede deres Sædelighed af Evangeliets Kilde, men troede at skynde Grækerne og Romerne Mere end de Christne i denne Henseende. Derved indblandede sig vistnok det Selvbedrag, at Man forglemte, hvormeget det hele christelige Livs Indflydelse paavirker os fra den tidlige Ungdom af. At den nuværende Menneskeligheds højere Dannelse tildeels hviler paa den klassiske Oldtid, vil ingen Stemmeberettiget og Fordomsfri nægte. Den klassiske Dannelse giver Meget, kun gaaer den christelige ikke op i den, men fører til et højere Trin: det Store, det Glimrende, det Hørlige er stedse lidet i Himmerige, det maa ved den christelige Kjærligheds Helligelse forklares til højere Fulddelssse⁴²⁾.

42) Svfr. Neanders Kirchengeschichte. Bd. II. S. 1295. 1417.

Skoleefterretninger

for Året **1850—1851.**

Trykt i Ribe.

Charakterer,

tildelte de fra Ribe Kathedralskole dimitterede Kandidater ved Examen artium i Året 1850.

Kandidaternes Navne.	Udarbejdelse i Modergr.	Latin.	Latin Graec.	Graec.	Hebreisk.	Religion.	Geografi.	Historie.	Arithmetik.	Geometri.	Lyft.	Frauht.	Hoved- Charakter.
Meier, S. S. A. . .	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	L.p.c.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	L.p. c.	Laud.	Laudabilis.
Aggaard, J. . . .	H.ill.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	L.p.c.	Laud.	Laud.	Laudabilis.
Esmann, V. A. , .	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	L.p.c.	Laud.	H.jil.	H.ill.	Laud.	H.ill.	Laud.	Laud.	Laudabilis.
Dangaard, P. J. R.	H.ill.	Laud.	H.ill.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	H.ill.	H.ill.	Laud.	Lau d.	Laudabilis.
Hølst, Th. M. . .	H.ill.	H.ill.	Laud.	Laud.	H ill.	H.ill.	H.ill.	H.ill.	H.ill.	H.ill.	Laud.	Land.	Haud ill.

Af Skolens 3 Dimisser for ifjor er L. Kleisdorffhaar bleven udmærket til Anden Examen.

I. Den sidste Dimission til Examen artium ved Universitetet og den første Afgangsexamen her ved Skolen.

I Overensstemmelse med den for Undervisningen i Skoleaaret 1849—50 lagte Plan (s. Programmet for 1850 S. 49) dimitteredes i September 1850 til Examen artium ved Universitetet Disciplene af davaerende VI Kl. A, hvis Navne og Charakterer ere anførte paa foranstaende Side. Disse 5 Disciple ere de sidste fra Ribe Skole, som paa den gamle Maade, ved Underkastelse af Examen artium ved Universitetet, ere blevne akademiske Borgere.

I Ribe Skoles Program for 1843, S. 41—42, er af min Formand i Embedet, asdøde Prof. Thorup, meddelt en Oversigt over Udsalget af Examen artium og Anden Examens for de af ham i Tidsrummet for 1814—1842 dimitterede 115 Disciple^{*)}, og jeg finder det ligeledes passende her, ved Afslutelsen af den gamle Dimissionsmaade, at give en lignende Oversigtsliste for den Tid, jeg har bestyret Skolen, som er fra Begyndelsen af 1845. I dette Tidsrum, 1845—1850, er der blevet dimitteret fra Skolen til Universitetet i alt 22 Disciple, af hvilke de 17 have faaet Laudabilis og de 5 Haad illaudabilis til Hovedcharakter. Efterstaende Liste viser Antallet af de forskjellige Specialcharakterer, som ere givne i hvert Fag:

^{*)} Prof. Thorup dimitterede desuden i Aarene 1843 og 1844 9 Disciple (s. Programmerne for 1844 og 1845), altsaa i det Hele 124.

Nipenfernes

Charakterer ved de 2 første akademiske Gramma i Libsrummet fra 1845—1850.

Fagene:	Danff. Stil.	Ratn.	Ratn.	Graff.	Graff.	Religjion.	Historie.	Geografi.	Arithmetit.	Gramm.	Zyff.	Gumma.
Laud. p. c.	=	1	*	3	4	3	=	2	2	3	=	23
Laudabilis	12	15	8	16	16	11	11	15	16	12	21	170
Haud ill.	40	5	13	3	2	8	11	5	2	7	4	=
Non cont.	=	1	1	*	*	*	*	*	*	*	*	4

Af de 22 Dmitterede have hidtil 17 underkastet sig Aanden Examen, ved hvilken 3 af dem have faaet til Hovedcharakter Laudabilis et publico encomio ornatus, 9 Laudabilis og 5 Haud illaudabilis.

I folge Indretningen af den foregaaende Undervisning og overensstemmende med Kultusministeriets Bekendtgjørelse af 13. Maj 1850 indstillede sig til Afgangseramens første Del her ved Skolen i September 1850 følgende 4 Disciple af VI Kl. B: R. W. Hviid, J. Borchsenius, G. M. Friis og O. W. Smith, men med den Forstnævnte af disse, som ved Sygdom blev forhindret fra at møde til den mundtlige Del af Examen, afholdtes siden, med Ministeriets Tilladelse, en extraordinair Afgangseramen i November. Ved den første af disse Examina fungerede Hr. Professor Dr. Lange som Examenscommissarius, og ved den extraordinaire H. H. Hr. Bisshop Daugaard.

Den skriftlige Prove bestod i en tyk Stil, som udarbejdes den 4. September, saaledes lydende:

„Pempeji sætter Enhver i Forundring ved sin Sneverhed og Eidenhed. Gaderne ere smalle, omendskjent lige, og paa Siden forsynede med flade Stene (Schrittplatte). Husfene ere smaae og uden vinduer, og Værelserne faae kun deres Lys igjennem Dorene, som gaae ud til Gaardsrummet og de aabne Gallerier. Selv offentlige Bygninger, som Banken (Bank) ved Porten og Templet, ligesom ogsaa en Villa i Nærheden af Byen, see snarere ud som Modeller eller Dukkestabe (Puppenschrank) end som Bygninger. Men Værelser, Gange og Gallerier ere alle malede paa det livligste (heiter); enhver væg har i Midten et omhyggeligt udfort Maleri, som nu for det Meste er brækket ud, og om alle Rauter og Ender (Kant, Ende) lobe lette og smagfulde Arabesker, hvoraf hist og her udviste sig mydelige Verne- og Nympesfigurer, medens paa andre Steder tamme og vilde Dyr traenge sig frem af mægtige Blomsterguirlander. Og saaledes tyder det nu saa øde Udsænde af denne mærkværdige lille By, der først er blevsen bedækket af en Regn af

Stene og Aste, siden plyndret af de Udgavende, endnu stedse hen paa en Glæde over Kunst og over Willeder hos et heelt Folk, som i vore Dage selv den ivrigste Kunstelster hverken har noget Begreb om eller nogen Trang (Bedürfniss) til.“

Den fra Ministeriet tilsendte nye Stilepgave, som skulde forelægges Discipel R. A. Hviid, efter at han var kommen sig af sin Sygdom, udarbejdedes af ham d. 15. Novbr., og lod saaledes:

„I Begyndelsen af det ottende Aarhundrede havde Saracenerne gjort Ende paa Vestgothernes Rige i Spanien og underkastet sig hele denne sjonne Halvo. Men endnu stedse vedvarede en Kamp imellem Muhamedanerne og de Christne. Flere store Omvæltninger og en uophørlig Beddecamp imellem enkelte fjendtlige Partier rystede (erhüttern), i et Tidsrum af fem Aarhundreder, den saracenske Statsforfatning, og gave den meer end eengang en forandret Skikkelse. Vestgothernes Efterkommere, i Begyndelsen indstrænkede til et lidet Jordstrøg midt inde i de asturiske Bjerge, benyttede deres forrige Overvinderes Dalen (Sinken) til at fravrioste (entreisen) dem nogle af Landets anseeligste Provindser. Af disse Grobringer stabtes efterhaanden nye christelige Stater, af hvilke enhver fik sin egen uafhængige Behersker. Næsten alle disse smaae Fyrster antoge Kongetitlen; men herved opstod en gjensidig Skinsyge, de overste Magthavere indstrænkedes ved mægtige og uafhængige Vasallers Overmod, og alt dette standsedde, eller forsukede i det Mindste, deres Fremstrid mod en fællede Fjende. Det var imidlertid en Lykke for de Christne, at ogsaa hos Saracenerne lignende Aarsager frembragte de samme Virkninger.“

Den mundtlige Prove, der med de 3 Disciple foretages den 11. og 12. September, med den 4de den 21. November, omfattede, efter den ministerielle Gramensplan, Geografi,

Naturhistorie, Tysk og Fransæ. Ved Ensuren i Tysk sammenlagdes Charaktererne for den skriftlige og mundtlige Prøve, hvorved det Skriftlige gjaldt $\frac{1}{3}$ og det Mundtlige $\frac{2}{3}$, til een samlet Charakter.

Det samlede Resultat af Eramen var følgende:

Fagene:	Geografi.	Naturhist.	Tysk.	Fransæ.
Svind, R. A.	Mg.	G.	Mg.	Mg.
Borchsenius, J.	Mg.	Mg.	G.	Mg.
Sriis, G. M.	Mg.	Mg.	G.	G.
Smith, O. W.	Mg.	Mg.	G.	Mg.

2. Af- og Tilgang i Lærerkollegiet.

Den 25. August 1850 valgtes Adjunkt Leth til Præst i Albenraa, og fratraadte, efter 5 Aars Lærervirksomhed, Undervisningen strax ved det nye Skoleaars Begyndelse. Skolen tabte i ham en særdeles dygtig og kundskabsrig Lærer, som var agtet og elsket baade af Disciple og Medlærere.

Den 10. April 1851 døde Skolens ældste Lærer, Adjunkt Adler, efter at han nylig var hjemkommen fra Rigsdagen, hvorfra han var Medlem. I 21 Aar har han virket her ved Skolen som en fortrinlig Lærer i Historie og Geografi, og Skolens Disciple ville med Taknemmelighed bevare Mindet om ham. I Skolens Programmer for Aarene 1834, 36, 38, 42, 44, 47 og 48 har han leveret værdifulde Bidrag til Ribe Byes Historie i ældre Tider.

Timelærer Petersen, der med Dygtighed og Sver forestod Undervisningen i praktisk Regning i Skolens 2 nederste Klasser, blev i April Maaned d. A. af Kultusministeriet beskikket til en Lærerpost ved Ranum Seminarium.

Baade i Anledning af denne Afgang og som Følge af Skolens nu fuldendte Udvidelse ere i Året 3 nye Lærlere blevne ansatte, nemlig Cand. theol. E. d'Origny (under 8. August 1850) som Lærer i Naturhistorie og Kalligrafi; Cand. theol. J. Helms (under 26. Oktbr. 1850) som Lærer i Dansk og Lyst; Cand. theol. M. S. Hansen (under 4. Juni 1851) som Lærer i Historie og Geografi. I den Tid Adjunkt Adler var fraværende som Rigsdagstmaad, og efter hans Død indtil Eftermandens Ankomst, vikarieredes der for ham, med Ministeriets Approbation, af Cand. theol. H. A. Broyer.

Efter Seminarielærer Petersens Bortgang er Rektor af Ministeriet blevet bemyndiget til at antage Skolelærer Raben ved henværende Borgersskole som Lærer i praktisk Regning i de 2 nederste Klasser.

3. Om Undervisningen og Fagfordelingen imellem Lærerne.

Bed Skoleaarets Begyndelse, efterat Disciplene i 6te Kl. A vare dimitterede til Examen artium ved Universitetet, og Disciplene af 6te Kl. B havde bestaaet den fuldstændige Afgangseramens første Del her ved Skolen, oprettedes den 7de saakaldte Afgangsklasse, i hvilken der i et toaarigt Kur-sus skal undervises i følgende Discipliner: Religion, Dansk, Latin, Græsk, Historie, Mathematik og Fysik, samt i Sang og Gymnastik. Skolen har saaledes nu i et Aar havt sine 7 reglementerede Klasser. Undervisningen er iovrigt bleven ledet efter de samme Principer, som tidligere. Fordelingen af den samtlige Undervisnings Fag og Timer imellem Eceserne for Aaret 1850—51 har, med nogle saa Modifikationer i Aarets Begyndelse, været følgende:

Rector Bendtsen: Latin i 7de og 4de Kl. 18 Timer.

Overlærer Niis: Græsk i 7de—4de Kl.

Adjunkt Adler (Kroyer—Hansen): Historie i 7de—4de Kl. og Geografi i 6te—1ste Kl.	24 Timer.
Adjunkt Thorup: Religion i 7de—1ste Kl., Hebraisk i 7de Kl. og Historie i 3die—1ste Kl.	25 L.
Adjunkt Jacobi: Fransk i 6te—2den Kl., Danskt i 5te—3die Kl.	24 L.
Samme: Gymnastik i hele Skolen . . .	4 L.
Adjunkt Salto: Mathematik i 7de—3die Kl., Fysik i 7de Kl.	23 L.
Adjunkt Rinck: Latin i 5te og 3die Kl., Danskt og Tysk i 2den Kl.	27 L.
Adjunkt d'Origny: Naturhistorie i 6te—1ste Kl., Kalligrafi i 4de—1ste Kl.	23 L.
Adjunkt Helms: Danskt i 7de—6te, Tysk i 6te—3die Kl. samt Danskt og Tysk i 1ste Kl.	25 L.
Organist Hansen: Sang	3 L.
Snedkermester Knudsen: Geometrisk og Frihåndstegning	4 L.
Skølslærer Petersen (Raben): Praktisk Regning i 2den—1ste Kl.	4 L.

233 Limer.

Hvormange Timer der iaar har været tildelt hvert enkelt Fag i de forskjellige Klasser, viser nedenstaende Liste:

Sagene: 1. Kl. 2. Kl. 3. Kl. 4. Kl. 5. Kl. 6. Kl. 7. Kl. Summa:

Fagene:	1. Kl.	2. Kl.	3. Kl.	4. Kl.	5. Kl.	6. Kl.	7. Kl.	Summa:
Historie	3	3	3	3	2	2	3	18
Geografi	3	3	3	2	2	2	=	15
Mathemat.	4	4	3	4	4	4	4	23
Naturhist.	3	3	2	2	2	4	=	16
Fysik	=	=	=	=	=	=	4	4
Kalligrafi	4	3	2	1	=	=	=	7
Tegning	2	2	1	=	=	=	=	4
Sang	2	2	2	2	2	2	1	3
Gymnastik	2	2	2	2	2	2	2	4
	36	38	38	38	38	38	35	233

I praktisk Regning har de 2 nederste Klasser været kombinerede, ligesaa i Kalligrafi og i Tegning. Foruden Tegneundervisningen i de 3 nederste Klasser har der været 1 almindelig Tegnetime for dem af de højere Klassers Disciple, som havde vist til at gaae videre i Tegnefunksten.

4. Disciplene.

Bed den offentlige Examen i Juli 1850 var Discipelan-tallet 43; af disse dimitteredes til Universitetet 5, hvis Navne og Charakterer ved Examen artium ovenfor ere anferte. Strax efter Examen udmeldtes Disciplene C. A. Gad og S. S. Gad, for at indsættes i den lærde Skole i Kolding, hvorhen deres Fader var kaldet seni Sognepræst, og L. L. Tvede, for at anbringes i Apothekerlære. Endvidere ere i Årets Löb udgaaede P. A. L. Krag og C. E. U. Krag, for at optages i den lærde Skole i Haderslev, i hvis Nær-hed deres Fader var blevet Præst, og C. T. Tolstrup. Derimod optoges i Skolen ved Proven den 2. Septbr. følgende 14 nye Disciple: 1, C. Bretteville, forhen Discipel i Sorø lærde Skole (5. Kl.); 2, p. G. Müller (5. Kl.); 3, J. E.

Balslev (4. Kl.); 2. **U.** Balslev (4. Kl.); 3, **B.** Seds-
dersen (4. Kl.); 6, **V.** T. Krohn (4. Kl.); 7, **C.** V.
Lind (3. Kl.); 8, **C.** V. L. E. Trojel (3. Kl.); 9, **R.**
J. Laurrup (3. Kl.); 10, **L.** Fr. Laurrup (3. Kl.); 11,
O. A. Nielsen (3. Kl.); 12, **V.** D. Andfjær (2. Kl.);
13, **G.** A. Jørgensen (1. Kl.); 14, **G.** G. Sparrevohn
(1. Kl.); endelig er i Aarets Løb tilkommet 15, **A.** Nyholm,
forhen Discipel i Sorø lærde Skole (6. Kl.). Antallet paa
Skolens nuværende Disciple er saaledes 47, hvilke ere fordelt
i Klasserne paa følgende Maade:

VII. Klasse.

- 1, Borchsenius, Johannes, en Son af afdøde Sogne-
præst for Henné, Pastor Borchsenius.
- 2, Smith, Ole Worm, en Son af Birkedommer Smith
paa Fano.
- 3, Hviid, Kristian Alexander, en Son af Kolbaßistent
Hviid i Ribe.
- 4, Friis, Gabriel Michael, en Son af Pastor Friis i
Brøns.

VI. Klasse.

- 1, Hansen, Sophus Vilhelm, en Son af Kniplings-
handler Hansen i Mogelstender.
- 2, Ramsing, Werner Caspar, en Son af Pastor Ram-
sing, Sognepræst til Darum og Bramminge.
- 3, Lind, Hans Ollgaard, en Son af Proprietair Lind
til Ulfsund ved Lemvig.
- 4, Gaber, Peter Heinrich, en Son af afdøde Apotheker
Gaber i Holstebro.
- 5, Koch, Carl Bendix, en Son af Pastor Koch, Sog-
nepræst til Astrup.
- 6, Nyholm, Axel, en Son af Pastor Nyholm i Ny-
borg.

V. Klasse.

- 1, Andersen, Carthesius Elieser Joachim, en Son af Stiftskasserer Andersen i Ribe.
- 2, Lindelof, Georg Christian Peter, en Son af Forpagter Lindelof i Hygom.
- 3, Bjerrum, Peter Janniksen, en Son af Gaardejer J. Petersen i Skjærbæk.
- 4, Müller, Christian Theodor, en Son af Kjøbmand S. J. Müller i Ribe.
- 5, Bretteville, Carl Julius Nestor le Normand de, en Son af Kammerjunker Bretteville, Byfoged i Ebeltoft.
- 6, Müller, Peter Gustav, en Son af afdøde Pastor Müller til Starup og Grarup
- 7, Diderichsen, Thorvald Julius, en Son af Toldinspektør Diderichsen i Holstebro.
- 8, Stampe, Hans Gram August, en Son af Pastor Stampe, Sognepræst til Nørre Nebel.
- 9, Wiberg, Frederik Vilhelm, en Son af Pastor Wiberg, Sognepræst til Ravnsø.
- 10, Rjær, Konrad Karl, en Son af Stiftsfysikus Rjær i Ribe.

IV. Klasse.

- 1, Ramsing, Peter Erhardt Marius, en Broder til Nr. 2 i VI. Kl.
- 2, Balslev, Laurits Nicolai,) Sonner af Stiftsprovst
- 3, Balslev, Johannes Erasmus,) Balslev i Ribe.
- 4, Hestbech, Mathias Smith, en Son af Kjøbmand Hestbech i Lemvig.
- 5, Kleisdorff, Gilbert Motié, en Son af Kjøbmand Kleisdorff i Ribe.
- 6, Bendtsen, Bendt, en Son af Skolens Rektor.

- 7, Geddersen, Barent, en Son af Inspektør Geddersen paa Schackenberg.
- 8, Krohn, Vilhelm Tetens, en Son af Pastor Krohn, Sognepræst til Hem i Salling.
- 9, Ballin, Siegfried, en Son af Kjøbmand og Borgerrepræsentant Ballin i Ribe.
- 10, Boesfoed, Daniel, en Son af Proprietair, Kammeraad Boesfoed til Linggaard.

III. Klasse.

- 1, Lind, Christian Vilhelm, en Broder til Nr. 3 i VI. Kl.
- 2, Lundsteen, Daniel Maximilian, en Son af Pastor Lundsteen, Sognepræst til Alal.
- 3, Paulsen, Paul, en Son af Skæddermester Paulsen i Ribe.
- 4, Sparrevohn, Jacob Antonius, en Son af Pastor Sparrevohn i Allerup.
- 5, Lindhardt, William, en Son af Pastor Lindhardt, Sognepræst til Nørrefardrup.
- 6, Trojel, Christian Vilhelm Ludvig Emil, en Son af Ritmester Trojel, Toldinspektør i Ribe.
- 7, Nielsen, Oluf August, en Son af Proprietair Nielssen til Endrupholm.
- 8, Lautrup, Christian Jacobi, 3 Sonner af Proprietair
- 9, Lautrup, Laurits Frederik, 3 Lautrup til Estrup.
- 10, Bjer, Cæsarius Louis, en Broder til Nr. 10 i V. Kl.

II. Klasse.

- 1, Andersen, Peter Mathias Simonsen, en Broder til Nr. 4 i V. Kl.
- 2, Hertel, Reinhold Wenzel, en Son af Pastor Hertel, Sognepræst til Molstrup og Breininge.
- 3, Tranberg, Hans Gotsfred, en Son af afdøde Borgermester i Ribe, Justitsraad Tranberg.

- 4, Andkjær, Valdemar Dyrlund, en Son af Pastor Andkjær i Fohl.

I. Klassé.

- 1, Jørgensen, Hans Adrianus, en Son af Møller Jørgensen i Skjærbaek.
- 2, Sparrevohn, Hans Georg, en Broder til Nr. 4 i III. Kl.
- 3, Nielsen, Christian, en Son af Amtsforvalter, Justitsraad Nielsen i Ribe.

5. De i Skoleaaret gjennemgaaede Pensæ. Lære- og Lærebøger.

Religion.

VII. Kl. De 15 første Kapitler af Matthæi Evangelium paa Græsk. — Liscos større Lærebog forfra og indtil den anden Troesartikel. Kalkars Udsigt over den christne Kirkes Historie indtil § 59. Af eg til er en Opgave i Religion blevsen skriftlig besvaret.

VI. Kl. Da Bibelhistorien afsluttes med denne Klassé, er den meste Tid anvendt herpaa. I Herslebs Bibelhistorie er læst fra Dommerne og indtil Udsigten over det nye Testaments Bøger. — Liscos mindre Lærebog forfra og indtil de 10 Bud's anden Tavle. I Bibellæsning enkelte Ussnit med Hensyn til det i Bibelhistorien næste.

V. Kl. Liscos mindre Lærebog fra den anden Troesartikel til Bonnen (S. 74). Herslebs Bibelhistorie fra 3die Periode i Jesu Liv indtil Oversigten over det nye Testaments Bøger. I Bibellæsning: Johannes Evang. samt Brevene til Efeserne og Filippenserne.

IV. Kl. Valslevs Lærebog, det første Hovedstykke (af de 10 Bud). Herslebs Bibelhistorie fra det jødiske Riges Deling indtil 3die Periode i Jesu Liv. I Bibellæsning det

Halve af Marci Evangelium. Af Hjorts „Gamle og nye Psalmer“ Nr. 14, 19, 28, 79, 97, 209, 211, 273, 293 og 318.

III. Kl. Balslevs Lærebog: Det Hovedstykke (o: de 3 Trebsartifler). Herslebs Bibelhistorie forfra og indtil det jediske Riges Deling. Hjorts Psalmer Nr. 2, 14, 22, 24, 79, 97, 187 og 210.

II. Kl. Balslevs Lærebog: 1ste Hovedstykke (de 10 Bud). Daugaards og Stokholms Bibelhistorie fra Jesu Indtog i Jerusalem og til Bogens Ende. I. L. Chr. Müllers Psalmesamling Nr. 10, 12, 16, 18, 21, 29 og 37.

I. Kl. De tre første Parter af Luthers Katekismus. Det gamle Testamente Bibelhistorie efter Daugaards og Stokholms Beg. Müllers Psalmer Nr. 1—5, 7, 8, 10, 12, 15, 20—22, 28, 30 og 31.

Dansk.

VII. Kl. Thortsens Litteraturhistorie gjennemlæst og Prøvestykker af Forfatterne meddelte. Øvelser i mundtligt Foredrag jevnlig anstillede; hertil have Disciplene i Almindelighed selv foreslaaet Themaerne og have iforveien maattet aflevere en skriftlig Disposition. Ugentlig er en Stil foren, i Regelen hjemme, dog undertiden paa Skolen. Opgaverne have dels været af en mere almindelig Natur, dels hentede fra de andre Lærefag, navnlig Religion og Historie.

VI. Kl. Af Thortsens Litteraturhistorie ere Hovedpartierne læst indtil Baggesen; Prøvestykker ere meddelte. Enkelte fortinlige Digterværker af den nyere Litteratur ere førelæste; 2 Digte (Mungsteds Lyksalighed og Guldhornene) lært udenad til Øvelse i Recitation. Øvelser i mundtligt Foredrag nu og da anstillede. Med Hensyn hertil er, ligesom med Hensyn til Stilene, — i Regelen een om Ugen —

den samme Fremgangsmaade fulgt, som ovenfor er anført ved VII. Kl.

V. Kl. Nordens Mythologi er gjennemgaaet, og i Forbindelse hermed er Dehlenschlægers: „Nordens Guder“ læst forfra til: Loke fatter Elstov til Sif. De vigtigste Regler for dansk Prosodik og Rhythmiske ere meddelte Disciplene samt Hoveddigterarterne. Nogle Digterværker ere forelæste for Disciplene og gjennemgaaede med dem, saasom: „Balder hin Gode“ og „Sostrene paa Kinnekulla“. 3 Digte ere udenadlærte til Øvelse i Recitation. Af de 2 ugentlige Timer er den ene anvendt dels til skriftlige Øvelser efter Borgens Bejledning (navnlig 14de og 15de Lektion), dels til Rettelse af de hjemmeskrevne Stile: Dispositioner og Udarbejdelses over Opgaver af almindelig Natur og til dels med forudgaaende Bejledning.

IV. Kl. Holst's prosaistiske Læsebog er benyttet til Opsætning, Forklaring og Analyse; Bojesens Grammatik er repeteret; 4 Digte ere udenadlærte til Øvelse i Recitation; af Borgens Bejledning ere 22de, 23de og 24de Lektion gjennemgaaede; nogle af de vigtigste Regler for dansk Prosodik og Rhythmiske ere meddelte Disciplene. Den ugentlige Stiletimer er anvendt dels til Rettelse af de hjemmeskrevne Stile, hvilke have været af fortællende og beskrivende Indhold (udvidede og kortfattede Fortællinger, samt Fabler, Brevstil og Oversættelser fra Fransk og Tysk), dels til skriftlige Øvelser især efter 12te og 13de Lektion af Borgens Bejledning.

III. Kl. Holst's prosaistiske Læsebog er læst forfra til Side 59. Bojesens Grammatik gjennemgaaet og repeteret, 6 Digte ere udenadlærte. Hveranden af de 3 ugentlige Timer er anvendt til Stil, dels til Rettelse af de hjemmeskrevne Stile af fortællende Indhold, dels til Stileøvelser

efter Borgens Bejledning (navnlig 10de, 11te og 12te Lektion).

II. Kl. Finch, Rogind og Warburgs Læsebog S. 173—223 og fra S. 236 den prosaiske Del ud. Dernæst er et længere Digt, Nr. XLIV i samme Læsebog, læst og til Slutning Holsts prosaiske Læsebog S. 1—10. 10 kortere og længere Digte ere lært udenad. 1 Stil om Ugen efter Diktat, 1 efter en fortalt Historie eller efter Borgens Bejledning, 1ste, 2den, 5te og 6te Lektion. Disse ere dog til dels benyttede til mundtlige Øvelser.

I. Kl. Af Finch, Rogind og Warburgs Læsebog er læst fra S. 1—247. Det Øplæste er blevet gjenfortalt af Disciplene. Et mindre Stykke har været foresat til Analyse. Digtene S. 411—433 ere lært udenad. Bojesens danske Sproglære er med Forbigaaelse af de fleste Anmærkninger helt gjennemgaaet, dog med Undtagelse af Ordstillingslæren. Først læstes Affnittet om den enkelte Sætnings Dele og om flere Sætningers Sammensætning (§ 1—18 og 47—56), og derefter de forskellige Affnitt af Bojningslæren jevnsidet med den tyske Grammatik. Til Diktat, der i Slutningen af Skoleaaret er afslørt af Oversættelse fra Tysk af et let læst Stykke, er ugentlig anvendt 2 Timer, ligesom sædvanlig 1 Time til andre skriftlige og mundtlige Øvelser, sightende til at indøve Grammatikken og vække Selvtænkningen.

Tysk.

VI. Kl. Schillers Wilhelm Tell; Hjorts Læsebog, prof. Del S. 459—533 og 599—620. Formlæren repeteret efter Hjorts større Grammatik; en kortfattet tysk Ordfojningslære er meddelt, lempet efter Madvigs latinske. Til mundtlig og skriftlig Stil (een om Ugen) ere Lorenzens Stileovelser anvendte fra S. 127—165; ogsaa ere adskillige Stykker af Hjorts Udtog af Litteraturhistorien oversatte paa Tysk

uden Forberedelse hjemme. Hver Maaned er en Stil blevet opgivne af Rektor, skrevet paa Skolen, og siden censureret af 3 Lærere.

V. Kl. Hjorts Læsebog, prof. Del S. 459—492; poet. Del S. 62—94. Formlæren efter Hjorts større Grammatik; Lorenzens Stilevelser S. 50—68 (afslørende mundtlig og skriftlig Stil).

IV. Kl. Hjorts Læsebog, prof. Del S. 134—194. Formlæren efter Hjorts større Grammatik. Lorenzens Stilevelser S. 1—8.

III. Kl. Rüses større Læsebog S. 24—75. Hjorts mindre Grammatik. Welles Materialier ere anvendte til mundtlig og skriftlig Stil S. 1—38 og 49—53.

II. Kl. Rüses mindre Læsebog fra S. 130 til Enden. Sammes større Læsebog fra S. 1—25. Et Stykke af Lektien har været sat for til Analyse, og til dette have Disciplene hjemme skrevet Gloser, nævnlig Substantiverne og Verberne med Angivelse af deres Bejning og Substantivernes Kjøn. Hjorts mindre Grammatik er repeteret 2 Gange. Welles Materialier forsra til S. 53 ere benyttede til mundtlig Oversættelse, bagefter til dels opstrevne. Dog er kun omrent Halvdelen af Exemplerne i hvert Stykke benyttede. 1 Diktatskil om Ugen. Et Par Digte ere lært udenad.

I. Kl. Af Rüses mindre Læsebog er læst S. 1—106. Et mindre Stykke af Lektien har hver Gang været foresat til Analyse; til dette Stykke maatte Disciplene hjemme skrive Gloser og anføre Hovedordene i Nævneformen og Udsagnsordene i Nutiden. Adskillige mindre Digte (Fabler) ere lært udenad. Hjorts mindre Grammatik er læst helt igjennem, bestandig jevnsides og sammenlignet med den danske, dog ere kun enkelte af anden Konjugations Udsagnsord medtagne. En Diktatskil hver Uge.

Fransk.

VI. Kl. Borrings: „Etudes littéraires“ fra S. 62—105 og fra S. 133—276. Abrahams's Grammatik repeteret og det forhen Oversprungne medtaget. I Sibberns Stiløvelser, 2den Samling, er læst fra Nr. 32—68 incl. (de lige Nummere). En Time om Ugen er blevet anvendt dels til at rette de hjemmeskrevne Stile, dels til Examination af hvad Disciplene i Ugens Lob have læst udenom paa egen Haand. Af og til er der blevet forelæst Stykker af fransk Litteratur for Disciplene, ligesom de ogsaa nu og da ere blevne øvede i ex tempore at oversætte saavel fra Fransk til Dansk som fra Dansk til Fransk.

V. Kl. Borrings: „Etudes littéraires“ fra S. 217—278 og fra S. 284—309. Sibberns Stiløvelse er gjennemgaaet fra Nr. 32—64 (de lige Nummere). Abrahams's Grammatik er læst forfra til S. 228. Den ene Time om Ugen er blevet anvendt dels til at rette Stilene, dels til Examination af hvad Disciplene i Ugens Lob havde læst paa egen Haand.

IV. Kl. Berrings Læsebog for Mellemklasser fra S. 116—151 og fra S. 193—241. I Sibberns Stiløvelse er læst fra Nr. 50—82 (de lige Nummere). Abrahams's Grammatik repeteret fra § 49—63 samt fra § 109—159, og læst fremad til § 316.

III. Kl. Berrings Læsebog for Mellemklasser forfra til S. 90. Sibberns Stiløvelse fra Nr. 9—29 (de ulige Nummere) samt Nr. 30, 47, 49 og 50. Abrahams's Grammatik forfra indtil S. 173 (med Fortigaaelse af en Del Stykker).

II. Kl. Borrings: „Manuel“ fra S. 81—147, Grammatikken forfra til uregelmæssige Verber, med Fortigaaelse af en Del Stykker. I Sibberns Stiløvelse er læst Nr. 1,
2*

3, 5, 7, 31, 33, 35, 37, 41, 43 og 45. I de sidste Maas neder ere Disciplene blevne øvede i at skrive efter Diktat.

Latin.

VII. Kl. Livii Hist. Rom. libb. II. III. IV. Cicero-nis oratt. pro lege Manil. pro Q. Ligario, pro rege Dejotaro. Horatii Odd. libb. I. II. og ars poetica. De romerske Antiquiteter ere gjennemgaaede efter Bojesen. Af Mythologien er læst indtil Heraklesmythen, S. 147 (Moris's Haandbeg ved C. Winther). Hele Madvigs latinske Syntax er blevet repeteret i større Lektier. 2 latinske Stile ere skrevne ugentlig, den ene paa Skolen uden Hjælpemidler, den anden hjemme (48 Sider i Henrichsens Opgaver, ny Samling); istedetfor Stilen paa Skolen er hver 14de Dag skrevet en Version, af Henrichsens Opgaver til Oversættelse fra Latin paa Danst. Til mundtlig Extemporaloversættelse er iaar brugt Florus, hvoraf de 3 første Beger ere gjennemgaaede.

VI. Kl. Ciceronis Cato major; Livii histor. libb. II. III.; Terentii Heautontimorumenos; Virgilii Aeneid. lib. I. I Madvigs latinske Grammatik er Formlæren repeteret med Undtagelse af Lydlaeren og Ord dannelsestæren; i Syntaren er første Absnit repeteret; som nyt er læst fra tredie Absnits Begyndelse til Bogens Ende; af Metriken er dog kun læst til § 499 (excl.). 2 latinske Stile ere skrevne om Ugen, den ene paa Skolen med Brug af det danske-latinse Lexicon, den anden hjemme; saaledes er oversat i Linguerslevs Materialier, første Samling, fra S. 95—141. Hver 14de Dag er istedetfor Stilen paa Skolen oversat skriftlig et Stykke i Henrichsens Opgaver til Oversættelse fra Latin paa Danst. Tregders Litteraturhistorie og Bojesens romerske Antiquiteter ere benyttede ved Henviisning; deg er i den sidste Bog adskillige Absnit læste i Sammenhæng, f. Ex. om „cives“ og „civitas“; „servi“; „comitia“; „magistratus“.

V. Kl. Ciceros 2 første philippiske Taler og Talen for Milo; Sallusts Catilina; af Ovids Metamorphoser efter Feldbausch Stykkerne Europa, Cadmus i Theben, Cadmus i Ilyrien, Acteon, Pentheus, Minyerinderne og Ino og Athamas, tilsammen 821 V. I Grammatikken er af Nyt læst: af Formlæren Kap. 2 om Prosodien, af Ordsføjningsslærens 2det Afsnit fra Tillæg til Kap. 3 til Enden. Desuden er næsten hele Formlæren repeteret. Skriftlig Stil 2 Gange om Ugen efter Ingerslevs Materialier, 2den Samling, S. 43—82; mundtlig Stil 1 Gang om Ugen efter samme Bog først fra til S. 44.

IV. Kl. Silsverbergs Læsbog, S. 47—Enden. Cæsar de bello Gallico libb. IV. V. Phædri fabulæ, hele 3die Bog med Undtagelse af fab. XI., samt de 12 første Fabler af 4de Bog (tilsammen 578 V.). I Madvigs Grammatik er læst Orddannelseslæren og af Syntaxen Casuslæren (S. 173—279); desuden enkelte Regler af Tempus- og Moduslæren. Den største Del af Formlæren er blevet repe- teret. 2 Stile om Ugen, den ene paa Skolen, den anden hjemme, efter Ingerslevs Materialier, anden Samling, S. 18—48. Mundtlig Stil engang om Ugen, efter Trojels Exempelsamling (S. 39—119). Engang imellem er skrevet en Version istedetfor Stil paa Skolen.

III. Kl. Silsverbergs Læsbog, S. 1—36 og 40—43. I Glosbogerne maatte Substantivernes og Verbernes Bejning samt de førstes Kjøn være angivne. I Grammatikken er det Bigtigste og Mest af Formlæren efter Madvigs kortere Besarbejdelse læst. I det sidste Halvaar er Trojels Exempler indtil S. 63 (om Ablativ) benyttede til mundtlig Oversættelse, dog med Forbigaaelse af flere hele Stykker og af omrent Halvdelen af Materialet i de andre. I den sidste

Tid er der ogsaa skrevet en Stil om Ugen efter disterede blandede Exempler.

Græsk.

VII. Kl. Homers Iliade, 7de og 8de Sang; Tregders Anthologia Graeca med Undtagelse af VI. (de dramatiske Stykker); Herodot I, 108—216 og IX, 1—31; Platons Euthyphron og Menon. Af Tregders Litteraturhistorie er læst hvad der svarer til det i Anthologien. Læste, og desuden de Afsnit, der handle om Homer, Herodot og Platon. Bojesens græske Antiquiteter med Undtagelse af en Del: §§ i „Ketsvæsenet“. Madvigs Ordfejningsslære fra § 143 (Infinitiv) til Bogens Ende; en Del. §§ og Anmerkninger ere forbigaade. Skriftlig og mundtlig Oversættelse af udvalgte Exempler i Bergs Opgaver til første Afsnit af Madvigs Ordfejningsslære een Gang om Ugen.

VI. Kl. Homers Iliade, 11te og 12te Sang; Herodot IX, 34—122; Xenophons memorabil. Bog 1—2. Tregders Formlære repeteret; Madvigs Ordfejningsslære første Afsnit med Undtagelse af nogle §§ og Anmerkninger; forørigt er Bogen benyttet ved Henvisning. Bojesens græske Antiquiteter til Pag. 53. (Statsforvaltningen i Sparta). I Tregders Litteraturhistorie Afsnittene Homer, Herodot, Xenophon; forørigt er den facvelsom: „Antiquiteterne“ benyttet ved Henvisning. Mundtlig og skriftlig Oversættelse af udvalgte Exempler i Bergs Opgaver til første Afsnit af Madvigs Ordfejningsslære een Gang om Ugen.

V. Kl. Homers Odysse, 9de Sang; Xenophons Anabasis 7de Bog. og Kyropædiens 1ste Bog. Tregders Formlære repeteret til Orddannelseslæren; Madvigs Ordfejningsslære brugt ved Henvisning. I Tregders Litteraturhistorie Afsnittene Homer og Xenophon. Omrent een Gang om

Maanedene ere nogle lette Erempler oversatte skriftlig fra Dansk.

IV. Kl. Lunds græske Lærebog til IX. (Pag. 23) med Undtagelse af Stykket om Talordene; de danske Stykker ere oversatte skriftlig og mundtlig. Dernæst er læst fra Pag. 119—132. I Tregders Formlære er læst det for denne Klasse Bestemte til Orddannelseslæren, ligeledes af de uregelmæssige Verber de, som ere forekomne under Læsningen af de sammenhængende Stykker.

Hebraisk.

VII. Kl. Genesiss forfra indtil det 30te Kapitel. Hele Whittes Grammatik er gjennemlæst, men Formlæren især indovet med stadtigt Hensyn til Lydlørens Grundregler. Kun to af Klassens fire Disciple have deltaget i Undervisningen.

Historie.

VII. Kl. Fra Historiens Begyndelse til Aar 1050 eft. Chr., saavidt muligt synchrontistisk. Danmarks Historie efter Aller, Middelalderens efter Rosdøs Udtog, den ældre Historie efter Rosdø-Langberg; Geografiens hertil er taget efter Königsfeldt.

VI. Kl. Middelalderens Historie (c. 400—1520) i de fleste Lande. Tyskland, Frankrig, Holland, England og Italien ikkun til c. 1050. Danmark efter Aller, det Øvrige efter Rosdøs Udtog.

V. Kl. Rom's Historie fra Kejserne, Østrom, Tyrkiet, Araberne, Mongolerne, Spanien, Ungarn, Polen, Preussen, Rusland, Sverrig og Norge efter Rosdøs Udtog, Danmark efter Aller; alle disse Lande til Reformationen.

IV. Kl. Danmarks Historie, den nyere Tid, efter Aller (fra 1536 til vore Dage). Den ældre Historie efter Rosdø-Langberg) indtil Rom.

III. Kl. Rosdøs fragm. Verdenshistorie fra Begyndelsen af Middelalderen og indtil den anden Pariserfred (1815).

Allens Danmarkshistorie (den mindre Udgave) forfra og indtil Frederik den 1ste, dog med Forbigaaelse af enkelte Stykker om de indre Forhelde.

II. Kl. Køfods fragm. Verdenshistorie fra Middelalderen og indtil Aar 1815. Hele Stroms Udtog af Allens Fædrelandshistorie.

I. Kl. Køfods fragm. Verdenshistorie forfra indtil Middelalderen. Stroms Udtog af Fædrelandshistorien forfra indtil Aar 1660.

Geografi.

VI. Kl. Ingerslevs store Geografi: Europa indtil Frankrig; Asien fra Persien af; hele Afrika, Amerika og Australien.

V. Kl. Samme Bog: Europa indtil Spanien; China og Forindien.

IV. Kl. Samme Bog: Italien, Tyrkiet og Grækenland. Hele Asien, Nord- og Mellem-Afrika indtil Kaplandet.

III. Kl. Samme Bog: Hele Europa, med mange Udeladelser af den politiske Del.

II. Kl. Ingerslevs lille Geografi fuldstændigen med en noget større Udvikling af de fysiske Forhæld.

I. Kl. Samme Bog ligeledes helt gjennemgaaet, dog er en Del af den politiske Geografi forbigaet og vægten især lagt paa det Fysiske.

Naturhistorie.

VI. Kl. B. Prosch: de dyriske Livsyttninger. Hele Zoologien og Botanikken. Mineralogi har Klassen været fritaget for med Ministeriets Tilladelse, da Hvirveldyrene, der læstes fra Nyt af, toge en overvejende Del af Tiden.

V. Kl. I Zoologi: B. Prosch: de dyriske Livsyttninger. Pattedyrene. I Botanik: §§ 10—14 af Terminologien, Bladspirerne og det linnæiske System.

IV. Kl. I Zoologi: B. Prosch: de dyriske Livsbytrinser. I Botanik: Hele Terminologien.

III. Kl. Krybdyr, Padder og Fiske.

II. Kl. Pattedyr og fugle.

I. Kl. Pattedyr og fugle.

Hvirveldyrene ere blevne mundtligt gjennemgaaede; sem
Lærebog har VI., V., III. og II. Kl. imidlertid havt „Kort-
fattet Lærebog i Zoologi og Botanik af Bramsen og Drejer“. Den er ogsaa benyttet til Botanikken baade i VI., V. og IV.
Kl. Leddyr, Bloddyr og Straaledyr har VI. Kl. læst efter:
„Dyrerigets Naturhistorie af B. Prosch“. I. Kl. har til
Pattedyrene og fuglene benyttet „Naturhistorisk Tabel Nr.
1“ som Tilskyntning for den mundtlige Gjennemgangen.

Til at indvive Botanikken har der dels været medbragt
Planter paa Skolen, dels har der i Sommerens Løb fundet
et Par Excursioner Sted.

Naturlære.

VII. Kl. Ørsted: „Naturlærens mechaniske Del“, forfra til Pendulet.

Geometri.

VII. Kl. Stereometrien og 1ste Kapitel af Trigonometrien (ester Ramus).

VI. Kl. Oppermanns Geometri fra 2den Bog og ud.
Opgaverne fra VIII. til XIII., undtagen VIII., 16—18 og
XI., 8.

V. Kl. Samme Bog § 3, 94—96 og fra § 7 til
321 i § 14; samt repeteret forfra. Opgaverne til VIII.

IV. Kl. Samme Bog til § 7. Af Oppermanns Lærebog ere de samme Partier forbrigaaede som i de foregaaende Aar.

Arithmetik og Regning.

VII. Kl. Bergs Arithmetik med Supplementet fra Lig-
ninger af 2den Grad til sammensat Rentesregning.

VI. Kl. Samme Bog fra Kap. VIII. til Kap. XIV., samt repeteret forfra. Ligninger af 2den Grad ere praktist indøvede.

V. Kl. Steens Indledning er repeteret med Anvendelse paa Begstavregningen, der tilligemed Decimalbrok er blevet indøvet.

IV. Kl. Steens Indledning er læst og indøvet ved Erexempler.

III. Kl. 4 Disciple have kun regnet Reguladetri i hele Tal og Brok; alle de Øvrige have regnet til Procent-Regning efter Ursins Regnebog; Nogle af dem endnu videre. Hovedregning 1 Time ugentlig.

II. Kl. Deune Klassens 4 Disciple have alle (efter Ursins Regnebog) gjennemgaaet de fire Species i Brok, Resolution og Reduktion samt Reguladetri i hele Tal; 3 af dem have dessforuden gjennemgaaet omvendt, sammensat og omvendt sammensat Reguladetri, samt den reesiske Regel; 1 endnu Øvelses-Erexempler og Procentregning. En Time om Ugen er anvendt til Hovedregning.

I. Kl. Af Klassens 3 Disciple have de 2, ligesem de af 2den Klasse, gjennemgaaet Regningsarterne (efter Ursins Regnebog) indtil den reesiske Regel; 1 endnu ikke gjennemgaaet Reguladetri i Brok. En Time om Ugen til Hovedregning.

Ligesem i det foregaaende Åar er der ogsaa iaaar privatim blevet undervist i Engelsk her ved Skolen, idet Overlærer Riis ved Skoleaarets Begyndelse tilbod sin Besledning til dem af Disciplene, som maatte ønske den. Denne Besledning har iaaar været benyttet af 15 Disciple (2 af 7de, 3 af 6te, 4 af 5te, 4 af 4de, 1 af 3de og 1 af 2den Kl.).

inddelede i 3 Partier, hvoraaf det første (ældste) har haft 1 Time, de 2 andre hver 2 Timer om Ugen.

6. Skolebibliotheket og de videnskabelige Apparater.

Bibliotheket har siden sidste Beretning modtaget følgende Tilvært dels ved Forsendelser fra Regeringen, dels ved Indhjælp for den normerede Sum:

Skoleprogrammer for Året 1850 fra.

Aalborg Kathedralskole: Om Opdragelse til Sanddruhed.

Af Overlærer Mag. Povlsen.

Aarhus Kathedralskole: Historiske Esterretninger om Aarhus Kathedralskoles Bygninger og Inventarier fra den ældste Tid indtil Ombygningen og Udvældelsen i Årene 1847—49, ved H. H. Blache, Skolens Rektor. Med 2 lithographerede Tavler.

Aarhus videnskabelige Realskole: Skoleesterretninger for Året 1849—50. Ved K. E. Nielsen, Skolens Rektor.

Borgerdydsskolen i København: Skoleesterretninger for Året 1848—50. Ved C. B. Rimstad, Skolens Forstander.

Borgerdydsskolen paa Christianshavn: Bidrag til Forhandlingerne om Landsbysskolen. Af Mag. M. Hammerich, Skolens Rektor.

Frederiksborgs lærde Skole: Skoleesterretninger for Året 1849—50 af Dr. H. M. Clemmer, Professor og Skolens Rektor.

Gorsens lærde Skole: Kort Oversigt over de i Hertugdemonerne Slesvig og Holsten i Årene 1848 og 1849 forte Forhandlinger angaaende det offentlige Skolevæsen. Af F. E. Birch, Skolens Rektor.

Helsingør lærde Skole: De vocibus et locis quibusdam in lexicis vulgo minus recte tractatis. Ser. C. F. Ingerslev.

Metropolitanskolen: Første Afsnit af en Afhandling om
Jø-Mythen af Overlærer C. Berg.

Nyfjøbing Kathedralskole: Kort Fremstilling af Mathe-
matikkens Anwendung i en methodisk Regneundervisning
ved J. P. Buch.

Odense Kathedralskole: Om Skolens Stipendier og Lega-
ter. Af Prof. Mag. N. J. F. Henrichsen, Skolens Rektor.

Randers Lærde Skole: Skoleesterretninger for Året 1849
—50. Af Dr. C. A. Thortzen, Skolens Rektor.

Ribe Kathedralskole: Prøve af en Udgave af Sophokles's
Antigone til Skolebrug. Af Overlærerer N. E. Riis.

Roskilde Kathedralskole: 1, Nogle Formler, henhørende
til de regulære Polygouer, af Adjunkt P. D. Broager.
2, Om Indholdet af en dansk Lærebog for Barn, af konst.
Lærer Cand. philol. C. W. Smith.

Rønne Lærde Skole: Skoleesterretninger for Året 1849—
50. Af H. R. Whittle, A. M., Skolens Rektor.

Slagelse Lærde Skole: Bidrag til græst Synonymik af
F. W. Wiche.

Sorø Akademis Skole: Nogle Bidrag til Kunstdaben
om Insekta faunaen omkring Sorø af F. V. S. Jacobsen,
Adjunkt.

Viborg Kathedralskole: Skoleesterretninger for Året
1849—50. Af F. C. Olsen, Skolens Rektor.

Von Westeniske Institut: Skoleesterretninger for Året
1849—50. Ved H. G. Behr, Skolens Bestyrer.

De preussiske Gymnasialprogrammer for 1849.

Bisshop Dr. Brammers Lærebog i Pædagogeik og Didactik.
Kbhavn 1847.

Dorph, Uddrag af Brondsteds Reisedagboger. Kbhavn 1850.

- Orsted, Aanden i Naturen. I—II. Kbhavn 1850.
- Mynsters Bemærkninger til Orsteds „Aanden i Naturen“. Kbhavn 1850.
- Ewalds Skrifter. 1—2. Kbhavn 1850.
- Melachs danske Ordsprog. Kbhavn 1850.
- Thiele, Thorvaldsens Ungdomshistorie. Kbhavn 1851.
- Chr. Winther, 110 Romanze. Kbhavn 1851.
- Galatheas Rejse omkring Jorden. Ved Steen Bille. 3de Deel.
- Cohen, Krigen 1849. Odense 1850.
- Skrifter, udgivne af det nordiske Oldskrift-Selskab. H. 10—11.
- Puggaard, Meens Geologi. Kbhavn 1851.
- Raffaels Bilder zur biblischen Geschichte des alten Testaments. Prag 1842.
- Dr. Joh. Müller, Lehrbuch d. Physik u. Meteorelegie. 2 Dеле.
- Ingerølev, Dansks-latinist. Ordbeg. Kbhavn 1850.
- Oratores Attici; Edd. Baiterns et Sauppius. Fasc. 8—9.
- Demosthenes Werke uebers. v. Pabst. 1—19 H. Stuttgard 1841.
- Platens Stat oversat af C. J. Heise. 3 Bd. Kbhavn 1851.
- A. W. Zumptii commentationes epigraphicæ Romanæ. Berol. 1850. 4.
- Horatii opp. Rec. L. C. Orcilius. Ed. min. Turici 1843.
- Halls Lærebeg i den romerske Ret. H. 2—4. Kbhavn 1850—51.
- Senecas Skrifter, oversatte af Birgitte Thott. Soroe 1658.
- Brissonius de formulis et sollemnibus populi Romani verbis. Francof. 1592.
- Udvalgte Dialoger af Platon. Overs. af C. J. Heise. 3 Dеле. Kbhavn 1830—38.
- Agamemnon, Drama af Eschylos, metrisk oversat af P. O. Brendsted. Kbhavn 1842.

Kejser Antonins Leveregler, oversatte af C. Barthelm.
Kbhavn 1805.

Gaji Institutiones. Ed. J. F. L. Goeschen. Berol. 1824.
Pythagoræ gyldne Vers med Hieroclis commentario, P. Syri
Sententier og Phædri Fabler, oversatte paa Dansk ved P. F.
Suhm. Kbhavn 1750.

Esterretninger om de gamle Berge i Danmark og Hertug-
dommerne, ved J. G. B. Becker. Kbhavn 1830—31.

De l'Allemagne, par Mad. de Stael-Holstein. A Paris
1810. 3 Dele.

Om Asalærens Egthed ved P. E. Müller. Kbhavn 1812.
Genealogiske Tabeller over Europæiske Fyrstehuse, af J. P. F.
Königsfeldt. Kbhavn 1837.

Genealogiske Tabeller over Danmarks, Norges og Sverrigs
Kongefamilier. Kbhavn 1833.

Fortsættelsen af følgende Værker og Tidskrifter:

II. Stephani Thesaurus græcæ lingvæ; Bibliotheca clas-
sica Latina et Græca ed. Lips.; Beckers Verdenshistorie
ved J. M. Leebell, oversat af J. Niise; Zahns Neue
Jahrbücher; Molbechs historiske, Schouws danske Tidskrift,
Grølevs Forfatterlexicon, det statistiske Labelværk, Depar-
tementetidenden. Fortegnisser over forelæsninger ved
Kjøbenhavns Universitet og Charakterlisten over dem, der
have underkastet sig Examen artium og anden Examen
(for Året 1849—50).

Skolens naturhistoriske Samling har i Årets Løb fået
følgende Tilvært, dels ved Foræring, dels ved Kjøb fra
Universitetets zoologiske Museum i Kjøbenhavn.

a, Et Menneskekranie.

b, Skelettet af en Kat. Do. af en Muldvarp. 11 Patte-
dyrkranier.

- c, 12 udstoppede Fugle; de fleste ere udstoppede af G. M. Friis, Discipel i 7de Klasse.
- d, *Testudo geometrica* (udstoppet). Skelettet af *Naja tri-pudians* (Kraniet og Noget af Rygsojlen). 13 Arter af Krybdyr i Spiritus.
- e, 6 Arter af Padder i Spiritus.
- f, Skelettet af en Dors. 12 Arter af Fisk i Spiritus.
- g, 48 Arter af Leddyr (Insektslarver, Arachnider, Myriopoder, Crustaceer, Annelider) i Spiritus, foruden nogle torrede.
- h, 15 Arter af Bleddyre (Cephalopoder, Gasteropoder, Acephaler, Ascidier) i Spiritus. En Konchyliesamling, bestaaende af 238 Arter.
- i, 12 Arter af Straaledyr i Spiritus og 27 torrede. (Echinodermata, Acalepher, Anthozoaer, Bryozoer, Hydroider, Korallinaer).

Af Beger, henhørende til den naturhistoriske Undervisning, er Bibliotheket blevet foregået med:

Zoologi:

The pictorial Museum of animated Nature. 2 Voll.

Lüben: Naturgeschichte der Säugethiere.

Kørberollings FugleAtlas afsluttet. Af Texten dertil 2 Hester.

Prosch: Dyrerigets Naturhistorie.

Botanik:

Schnizlein: *Iconographia familiarum naturalium* (Det hidtil Udkomne).

Lüben: die Hauptfermen der äufern Pflanzenorgane.

Langes Botanik.

Fra Ministeriet har Skolen fået tilsendt følgende fysiske Samling:

Vægtstang med 2 Ledetridser.

- 12 Vægtlodder med Krege.
 Tyngdepunkts Polygon.
 Cardans Lampe.
 Dobbeltkegle.
 Hydrostatisk Vægt.
 En større almindelig Vægt.
 Et Sæt dansk Handelsvægt.
 Et Sæt dansk Apothekervægt.
 Et Sæt franske Gramvægte.
 Træsær med Galge.
 Skraaplan med Bogn og Lodder.
 Skrue uden Ende med Binde.
 Skruexpressé.
 Archimedes's Vandskrue.
 Waterpas.
 Samkvemshavende Rør.
 Pascals Baser.
 Apparat til at vise Principet for Brahma's Vandtrykspressé.
 Cylinder med Hylster.
 Nicholsens Flydevægt.
 Brændevinsprover.
 Cylinderglas.
 Cartesianst Dukke i Glas.
 Haarrørsapparat.
 Convergerende Plader.
 Baremeterror med Hernhane og Køp.
 Spidsindstillingbaremeter.
 Luftpompe.
 Apparat til Blæresprængning.
 Herons Vandspring.
 Flaske til Luftveining.
 Magdeburger Halvkugler.

Faldrer til det lufttomme Rum.
 Trykpompe med Vindkædel.
 2 Hæverter.
 Tantalussbæger.
 2 Hanemodeller.
 Model til 2 Noniusser.
 Atwoods Faldestaffine.
 Centrifugalmastine.
 Planetarium.
 Marmorplade med Elfenbeenskugle.
 Ørsted's Vandstømmeentrykningsapparat.
 Klangfigurplader med Bue.
 Elliptisk Kar.
 Seebecks Skive.
 Chladni's Tonemaaler.
 Monochord.
 Blikror med Stemgaffel.
 2 Magnetstænger i Kasse.
 Magnetnaal paa Træfod.
 Inclinationsnaal.
 Electrofkop.
 Electriseermastine med Isolerstæmmel.
 Leidener Flaske.
 Leidener Batterie.
 Electris Udlader.
 Electris Hjul.
 Electrophor.
 Panelectricon.
 Electris Reeg.
 Voltas Seile.
 Galvanist Apparat.
 Vanddecompositionsapparat.

- Galvanoplastisk Apparat.
Apparat til det electromagnetiske Grundforsøg.
Electromagnet paa Stativ.
Electromagnetisk Multiplicator.
Magnetiseerspiral.
Inductionsrulle.
Thermoelectric Apparat.
Thermometer R.
Thermometer C.
Maximum- og Minimum-Thermometer.
Differentialthermometer.
Bandhammer.
Eryophor.
Daniells Hygrometer.
Solvskål til det Leidenfrosiske Forsøg.
Wolipila.
Dampcyylinder med Skjedel og Trefod.
Apparat til Bandfogning ved Damp.
2 Brændspeile.
Pyrometer.
Berzelius's Lampe.
Glas-Spirituslampe.
Stativ med Reagensglas og Tang.
Forskellige Glas og Glasrør.
Farvestive med Snurre.
En Loupe.
En Undersetter.
6 Pund Dvægsolv.
Et Blæserer.
-

Disciplenes Bibliothek har i Skoleåret 1850—51
havt en Indtægt af 42 Rbd. 22 s. og en Udgift af 40 Rbd.

68 §. I Kassebeholdning haves altsaa 1 Nbd. 50 §. Følgende Boger ere i Narets Løb anstaaedte:
 Shakespeares dram. Værker, 11te Bind.
 Ingemanns Eventyr, 7de og 8de Bind.
 Skrifter af Fort. til en Hverdagshistorie, 8de—10de Bind.
 Digte af Henr. Herz. 2 Bind.
 Scheik Hassau af Herz.
 Fortællinger om Kjøbenhavn af Meinert.
 Goethe, en biogr. Skizze, overs. af Blicher.
 Krigsbilleder for Ungdommen af B. Holst.
 Det tredie slesvigiske Felttog af Hammerich.
 Krigen i 1848, 49 og 50 af Rasmussen.
 Erindringer fra Feltten af Dr. H.
 Jack Hinton af Charles Lever.
 Schirley af Currer Bell.

Bed Subskriptionen paa de to sidstenevnte Boger vandtes som Premier:

Magdalene, af Jules Sandeau.
 Cinq Mars af Alfred de Vigny.
 Den lykkeligste Kone af Verden, af G. de Corr.
 Hertuginden af Mazarin, af A. de Lavergne.

7. Fordelingen af Beneficierne i Skoleaaret 1850—51.

I folge Ministeriets Approbation af 18. December 1850 have Beneficierne for det nu suart tilendebragte Når været fordelt saaledes:

- A. Højeste Stipendium, 50 Nbd.
(10 Nbd. at udbetaale, 40 at eplægge).
- 1. R. A. Hvid. 2. J. Borchesius.

B. Melleinst Stipendium, 35 Rbd.

(10 Rbd. at udbetale, 25 at oplegge).

1. J. C. E. Andersen.
2. G. M. Friis.
3. B. K. Ramfjord.

C. Laveste Stipendium, 20 Rbd.

(10 Rbd. at udbetale, 10 at oplegge).

1. C. B. Koch.
2. C. Th. Müller.
3. G. C. P. Lindebof.
4. L. J. Diderichsen.
5. K. K. Kjær.
6. B. Bendtsen.
7. J. M. Kleisdorff.
8. P. Paulsen.
9. P. J. Bjerrum.

D. Fri Undervisning.

(Foruden Stipendiarierne).

1. P. H. Faber.
2. H. D. Lind.
3. H. G. A. Stampe.
4. P. B. Wiberg.
5. W. Lindhardt.
6. C. L. Kjær.
7. H. Tranberg.
8. N. W. Hertel.

**E. Undervisning mod nedsat Betaling
i Overensstemmelse med allerh. Resolution af 29. Novb. 1816.**

1. J. A. Sparrevohn.
-

F. Det Borckße Legat.

(Galt 23 Rbd. 87 §. til Deling mellem 2 Disciple).

1. K. A. Hviid.
 2. J. Borcksenius.
-

De twende Portioner af det Molkeiske Legat, som ere tillagte Ribe Kathedralskole, opbevares for Tiden af Disciplene J. Borcksenius og K. K. Kjær.

I følge Repartition i Boet efter Proprietær Niels Nielsen til Spottrup, om hvis Gave til Ribe Kathedralskoles Stipendiefond der i et tidligere Program er meldt, tilfalder der Stipendiefonden en Sum af 13,152 Rbd. 64 §. Renterne af denne Legatkapital ville aarlig blive uddelte til

værdige Disciple efter Regler, som nærmere skulle fastsættes af Executores testamenti og Kultusministeriet, og som jeg haaber at kunne meddele i næste Program.

S. Udtog af Skolens Regnskaber for Året 1850—51.

A. Skolens almindelige Regnskab.

1. Indtægt.

	Rbd.	ß.
1. Renter af Skolens Kapitalformue	180	67
2. Vordebogsindtægter i Korn og Penge	1406	25½
3. Indt. af Kirker og Præstekald i Korn og Penge	270	27
4. Disciplenes Skolekontingenter	944	16
5. Forstjellige ubestemte og extraordincære Indt.	80	81
6. Indtægter fra Hospitalen i Ribe	477	6
7. Krigsskat efter For. af 15. Maj 1850	81	29
8. Restancer	249	76
9. Ifølge Decisionspost til Regnskabet for 1848	5	32
10. Indbetalt Laan, Forstud og anden Gjæld	795	8
11. Tilstud fra den almindelige Skolefond	7690	-
12. Til Forsorgelsesanstalten af 1842	78	60
Summa Indtægt		12,262
43½		

2. Udgift.

	Rbd.	ß.
1. Faste Gager, Tillæg, Gratifikationer	6231	61
2. For Limeunderviisning (derunder indbefattet Betalingen for Gang-, Legne- og Gymnastikunderviisningen)	468	-
3. Pensioner og Understottelse	134	4
4. Til Bibliotheket	1060	40
Eateris		7894
12		

	Transport	Nbd.	§.
		7894	12
5. Bygningernes og Inventariets Vedligeholdelse, samt Hunslejegodtgjørelse . . .	537	76	
6. Brændsels- og Belysningsfornedenher . . .	67	45	
(Udgiften for Brænde er optaget i forrige Års Regnskab).			
7. Skatter og Afgifter	222	24	
8. Regnskabsforingen	202	32	
9. Førstjellige lebende og tilfældige Udgifter (En til Pedellen, Udgifter til Reengjoring, Porto, Protokoller, Skrivematerialier og Afstrivning, Programmet for 1850, til Auktionssretter o. s. v.)	366	52	
10. Extraordinære Udgifter	230	•	
11. Krigsskat af Lærernes Gager	83	75	
12. Ditto af Kapitalrenter, Jordegods, Lien- der og Bygningsafgiften	210	16	
13. Underbalance fra forrige Regnskab	72	51	
14. Restancer	302	52	
15. Udsat Kapital	74	24	
16. Udbetalte Laan og Ferskud	750	•	
17. Øverskud til den almindelige Skolefond	23	87	
<hr/>			
Summa Udgift	11,037	66	
Indtagten	12,262	43½	
<hr/>			
Beholdning	1,224	73½	
B. Bibliotheket,			
1. Indtægt.			
<hr/>			
1. Kassebeholdning efter Regnskabet for 1849	102	39	
<hr/>			
Lateris	102	39	

	Transport	Nbd.	§.
2. Af det Teilmannske Legat . . .	20	5	
3. Tilskud af Skolekassen . . .	1060	40	
4. Renter i 1850 . . .	7	21	
Summa Indtægt	1190	4	

2. Udgift.

		Nbd.	§.
1. Boghandlers- og Bogbinderregninger til Beleb .	240	8	
2. Zoologiske og andre Naturalier . . .	110	82	
3. Fysikalske Instrumenter . . .	816	95	
4. I Krigsskat til Debitorerne af Renter .	1	68	
5. Len til Bibliotheksassistenten . . .	32	5	
Summa Udgift	1201	61	
Herfra Indtægten	1190	4	
Underballance	11	57	

C. Stipendiesonden.

1. Indtægt.	Nbd.	§.
1. Renter af Kapitalformuen . . .	168	78
2. Indtægter af Korn og Venge . . .	250	64½
3. Kostpenge fra Ribe Hospital . . .	209	11
4. Krigsskat af udlejede Horder . . .	1	17
5. Restancer af Renter efter forrige Regnskab	16	5
6. Indbetalt Kapital . . .	150	5
Summa Indtægt	695	74½

1. Udgift.

1. Underballancen fra forrige Regnskab . . .	32	90
2. Renten fra Borchs Legat, udbetalt til Disciplene Hviid og Borchsenius . . .	23	87
Lateris	56	81

	Transport	Rbd.	§.
3. Til Stipendier for Aaret 1850—51 . . .	405	56	81
4. Porto, Postgebyhr, en Contrabeg . . .	1	1	12
5. Indsat i Ribe Sparekasse . . .	150	150	=
5. Restance . . .	10	10	=
7. For Regnskabsforelse a 2 pEt. . .	10	10	69
		<u>Summa Udgift</u>	<u>643</u>
		<u>Indtagten</u>	<u>695</u>
		<u>Beholdning</u>	<u>52</u>
		<u>61½</u>	

D. Det Thurah-Halsteriske Legat.

1. Indtagt.

	Rbd.	§.
1. Renten for Aaret 1850	22	48
2. Udgift.		
1. Krigsskat af Renten	=	90
2. For Regnskabsforelse a 2 pEt. . .	=	43
3. Indsat i Ribe Sparekasse . . .	21	11
	<u>22</u>	<u>48</u>

Den offentlige Examens

i Ribe Kathedralskole for Aaret 1851 afholdes
i følgende Orden:

Mandagen d. 14. Juli:

Første Værelse.	Andet Værelse.
8—9½ Religion) 7 Kl. Hebraisk)	8—11 Latin) 6 Kl. Greksk)
10—12 Fransk 3 Kl.	2—4 Religion 4 Kl.
2—5 Arithm.) 5 Kl. Geom.)	

Tredie Værelse.

8—12 Historie) 4 Kl.
Geografi)
2—4 Tysk 2—1 Kl.

Tirsdagen d. 15. Juli:

Første Værelse.		Andet Værelse.
8—11 Arithm.) 6 Kl.	Geom.)	8—9½ Naturh. 2—1 Kl.
11—12 Fransk 2 Kl.		10—12 Tysk 5 Kl.
2—3½ Dansk 6 Kl.		2—4½ Latin 4 Kl.
Tredie Værelse.		
8—10 Historie) 3 Kl.	10½—12 Geografi)	
2—4½ Naturhistorie 5 Kl.	4½—5½ Sangprove.	

Onsdagen d. 16. Juli:

Første Værelse.		Andet Værelse.
8—10 Arithm.) 7 Kl.	Geom.)	8—9½ Religion 6 Kl.
10—12 Fransk 4 Kl.		9½—12 Græst 5 Kl.
2—3 Dansk 7 Kl.		2—3½ Historie 6 Kl.
3—5 Regning 2—1 Kl.		

Tredie Værelse.	
9—10½ Naturhistorie 3 Kl.	
2—4½ Religion 3 Kl.	

Torsdagen d. 17. Juli:

Første Værelse.		Andet Værelse.
8—10½ Latin 5 Kl.		8—10½ Naturhistorie 4 Kl.
2—3½ Fysik 7 Kl.		10½—12 Regning 3 Kl.
		2—4½ Dansk 4 Kl.

Tredie Værelse.	
8—9½ Religion 2—1 Kl.	
9½—12 Dansk 5 Kl.	
2—4 Geografi) 6 Kl. B*)	Tysk)

Fredagen d. 18. Juli:

Første Værelse.		Andet Værelse.
8—10½ Latin) 7 Kl.	Græst)	8—12 Arithm.) 4 Kl.
10½—12 Dansk 3 Kl.		2—3 Naturhist. 6 Kl. B.
2—4½ Fransk 5 Kl.		

Tredie Værelse.	
8—10½ Religion 5 Kl.	
2—5 Historie) 2—4 Kl.	Geografi)

*) 6 Kl. B o: de Disciple af 6te Klasse, som ikkehaar underkastede sig Usgangseramens første Del.

Lørdagen d. 19. Juli:

Første Værelse.	Andet Værelse.
8—12 Historie 3 ½ Kl. Geografi 3 ½ Kl.	8—10 Græsk 4 Kl. 10½—12 Dansk 2—4 Kl.
2—3 Fransk 6 Kl. B.	2—4½ Tysk 4 Kl.
3—4 Historie 7 Kl.	

Tredje Værelse.

8—10½ Tysk 3 Kl.
2—4½ Latin 3 Kl.
5—6½ Gymnastikprove.

Mandagen d. 21. Juli:

Første Værelse.	6 Kl. A*)
8—9 Naturhistorie.	9—10 Tysk.
10½—11½ Geografi.	11½—12½ Fransk.

Klokken 3 Generalcensur.

Tirsdagen d. 22. Juli:

Kl. 8 Translokation.

(De kristelige Ørgaver udarbejdes i de den offentlige Examen nærmest foregaaende Dage).

Til Afgangsexamens første Del indstille sig følgende 3 Disciple af 6te Klasse: 1, Sophus Vilhelm Hansen.
2, Verner Baspar Ramsing. 3, Axel Nyholm.

Mandagen den 25. August, Morgen Kl. 8, foretages Proven med de nyindmeldte Disciple, og Tirsdagen den 26. August tager Undervisningen i det nye Skoleaar sin Begyndelse.

Disciplenes Fædre og Børger samt andre Skolens og Videnskabernes Velhyndere indbydes herved til at bære Examens med deres Nærværelse.

Nibe Kathedralskole den 1. Juli 1851.

C. S. A. Bendtsen,
Rector.

*) 6 Kl. A o: de Disciple af 6te Klasse, som iaaar underkastede sig Afgangsexamens første Del.

1851.